84(2Рос-Кара)6
К 88
Кара: 5915-А
(1 автор.)

Кебекланы Билял

КАЛАК ДЖАЗЫУ

ПЬЕСАЛА

2004.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА КАРАЧАЕВО-ЧЕРКЕССКОЙ РЕСПУБЛИКИ
УНИВЕРСАЛЬНАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА КБГУ им. Х.М. БЕРБЕКОВА
ДЕПОЗИТАРИЙ

Коллективу Карачаево-Черкесской Государственной библиотеки от автора

Р. Тубеев

24.06.2005 г.

КАЛАК ДЖАЗЫУ

ПЬЕСАЛА

Кебекланы Билял

ЧЕРКЕССК * 2004

Кара: 5915

ГОСУДАРСТВЕННАЯ
НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
КАРАЧАЕВО-ЧЕРКЕССКОЙ
РЕСПУБЛИКИ
им. Х.Б. Байрамуковой

ББК 84 (2 Рос-К20)6-6
К 88

Литературно-драматическое издание

КУБЕКОВ Билял Тауканович

Бродяжья судьба
пьесы
на карачаевском языке

ISBN 5-87757-095-1

Кубеков Б. Т. Бродяжья судьба, двухактные драмы, Черкесск, 2004, с. 160

В сборник драматических произведений вошли пьесы, написанные автором в последние годы. Ломка судеб персонажей драм под тяжестью разных, абсолютно непохожих друг на друга жизненных ситуаций скрупулезно прослеживается автором: жизненный опыт, знание и умение тонко применять нюансы языка помогли создать колоритные, реалистичные сценические образы.

ББК 84 (2 Рос-К20)6-6
К 88

ISBN 5-87757-095-1 **© Кебекланы Б. Т.**

ЁРТЕН

эки белюмлю драма

Ойнагъанла

1. Магомет Идрисович – милицияны майору, 40 джыл.

2. Фатима Алиевна – милицияны лейтенанты, 25 джыл.

3. Махмут – цехни тамадасы, 35 джыл.

4. Люба – цехни мастери, эрсиз тишырыу.

5. Терен – экспедитор.

6. Борис – тюкенни тамадасы.

БИРИНЧИ АКТ

БИРИНЧИ СУРАТ

Чегет тала. Терекни къатында ачыулу тюрсюнлю Махмут ары-бери атлайды. Бир къолу бла сакъал тюбюнден тутханлай турады. Тюйюшюрге хазырланнган адамча, онг къолун джумдурукъ этиб, бармакъларын къаты къысады.

Махмут: Керемисе ол итни? Талай джылны къоз гюрбеге тюшгенча кимни кючю бла тургъанын унутханды. Энди уа бир джумушчусун чакъыртханча, письмо джибергенди. Тейри, алай бош къутулуб кеталгъа эдинг. Керек джерде бу къагъытны огъуна кергюзюрме. (Къагъытны чыгъарыб, окъуйду). «Махмут, хар затдан хапарым барды. Сюрюуге джанлы чабса, кереклисин алыб кетмей, башдан аякъ союб барады. Биз къауумну джанлыгъа санай эселе, хар ким башы къайгъылы болургъа керекди. Бюгюн огъуна кюнортадан сора Тишликли талагъа джет. Алайда хапар айтырма. Унутма». Керемисе, аны «унутма» деб, буйрукъ берген халда джазгъанын. «Джылары келген джаш атасыны мыйыкълары бла ойнайды» дегенлей, бизни мыйыкъла бла бош ойнайса. Мен билген киши сенича кеблени хаб демегенлей джутханды. Бир уллу тамадача, кесин сакълата билгенине да бир къарачын. Тохта сен, емюрюнг мени керюрге кюсерча этерме.

Машина джуукълашхан тауш эшитиледи. Махмут, эрлай къагъытны хурджунуна джашырыб, тауш чыкъгъан таба бурулады. Борисни джарыкъ тауушу чыгъады.

Борис: Кебюрекми сакълатдым, айыб этме. Тамада чакъырса, неди амалынг, тынгыларгъа керекди. (Сценагъа чыгъады. Юсюнде джинса кенчеги, кекюрегинде тыш къраллы джазыуу болгъан омакъ къолан келеги). Енге чотугъуз къалайды?

Махмут: Салам бермегенлей соруу алыучу къачан болгъанса сен?

Борис: Къачан да алай болурму эдим, Махмут?

Махмут: Огъай, иги джаш, сени башха заманларынг да эсибизден кетмегендиле. Бир ишден къыстала, биринден кете, джаяу айланыучу заманынгы асыры дженгил унутханса.

Борис: Сен да, Махмут, беркюнг бла туфлийинги арасына сыйыныргъа излегенча керюнмейсе. Енге экибизни арабызда къуру ол салам деген кесек эсе, айыб этме, салам алейкум. (Къолун эринчегирек узатады. Алайда Махмут, аны эслемегенча этеди).

Махмут: Эртде этерими кеч этгенликге не башхасы барды деб тура болурса дейме, тейри. Ким биледи, Борис, джангылма.

Борис: Къалай эсе да сени ангыларгъа къарыуум джетмейди. Енге, энди керексиз ушакъны къояр заман джетген болур. Аны къой да тюзюрек хапар айт, биле эсенг.

Махмут: Чакъыргъан сен, хапар айтхан мен болсакъ джарамаз. Нек чакъыргъан эдинг?

Борис: Хапар билирге.

Махмут: Хар затдан да хапарлыма деб джазгъан сен болур эдинг, огъесе былайгъа джетгинчи унутубму къойгъанса?

Борис: Бир затны унутмагъанма. Цехни джабханларын мен билеме. Аны къармай башласала, ахыры къалай бошаллыгъы сен билирге керексе.

Махмут: Огъай, Борис, аны сен да бек ариу ангылайса.

Борис: Тюз айтаса, ангылайма. Къауумугъузгъа да бек табсыз боллугъу кимге да белгилиди.

Махмут: Сен бир джанында къалыб?

Борис: Анга не сез барды? Къагъытла сизде да бар, менде да бар. Алгъанымы толусу бла сатдыргъанма. Артыкъ затны емюрюмде кермегенме, хапарым да болмагъанды.

Махмут: «Ашагъан тутулур, джалагъан къутулур» дегенлей болмаз былайда. Айтдырмай къоймай эсенг, айтайым. Юйню аркъауу сынса, барыбызны да бирден басарыкъды. Хапарлы эсенг, сабырлыгъынгы ташха такъ да, бир оноугъа келишейик.

Борис: Юй оюлгъан къой, кек чартласа да къуру сизни урлукъду. Мен а бюгюнден башлаб отпускадама. Кетдим тенгиз джагъагъа. Сизни ишигиз бир джанына болса,

къайтырма. Мени бир затха къошмагъыз, кесигизге иги боллугъун ангылай болурсуз.

Махмут: Аны ангылайбыз. Алай а, иги джаш, бу ишге сен кесинг къошулуб тураса. Оллахий, энди сюйсенг, сюймесенг да бизни бла биргесе.

Борис: Къалай къошулгъанма? Айтдым да менде къагъытла бек аламат джарашдырылыб тургъанларын.

Махмут: (Ышарыб). Биринден къалгъанла.

Борис: (Джунчуяракъ болуб). Не къагъытды ол?

Махмут: Меннге джазыб джиберген къагъытынг.

Борис: (Къоркъуулу болуб). Аны мен джазгъанымы ким билликди? Билселе да, аз затны юсюнден аз адамгъамы джазгъанма мен. Къалай эсе да бири сизни къолугъузгъа тюшюб, мени кирге бояргъа излейдиле дерикме да къоярыкъма.

Махмут: Огъай, Борис. Биринчиси, эгечингден туугъан, сени машинанга миниб, аны келтириб, меннге бергенин бизден адамла керюб тургъандыла. Экинчиси, «Махмут» деб, мени атым бла джазгъанса. «Биз къауумну джанлыгъа санай эселе, хар ким башы къайгъылы болургъа керекди» деб, джазыб тураса. Ючюнчюсю, экспертни къолуна джетгенлей сен джазгъанынг билинникди. Излеген адамгъа ол затла джетиширикдиле.

Борис: (Бегеклигин унутуб). Тюз айтхан затларынг кебдюле. Джюр, олтуруб ушакъ этейик. (Алгъа кеси джерге олтурады). Олтур. Бусагъатда кесибиз излегенча олтуруб къобмасакъ, ала олтуртсала, къобалмай къалыргъа да боллукъбуз.

Махмут: (Ышарыб). Ким биледи, бири къобалмай тургъан заманда башхасы Тишликни талада безий айланыргъа да болур.

Борис: Аны сюйгенни Аллах кереди. Енге дагъыда бир затны соруб къояйым. Сез ючюн, чучхуй кетиб, сизни киригизни ачыкъладыла. Ары мени къошхандан не хайыр табарыкъсыз?

Махмут: (Аны соруууна джуаб бермей). Къолунгда ишлеген тюкенчилени хапарлары бармыды?

Борис: Огъай. Ала къагъытлагъа къарамагъанлай сатыу этиб тургъандыла.

Махмут: Къуру кесинге алыб тургъан эсенг ол ачханы, иги кесек джыйгъанса.

Борис: Хар ким джетгенин алгъанды.

Махмут: Беш.

Борис: Не зат беш?

Махмут: Беш миллион.

Борис: Кимге?

Махмут: Бусагъатда меннге. Мен а, тарбууннга тюше башласам, кесим да аллай бирни къошуб – къызылджагъалылагъа.

Борис: Бермесем а?

Махмут: Чий тели тюл эсенг, кесинг кесинги асарыкъ болмазса?

Борис: Берсем а?

Махмут: Бютеу джюкню, ол да белгили болса, кесими бойнума къалайма.

Борис: Къалай сатыб тургъанса деселе уа?

Махмут: Биринчиси, ол сени башынгы аурутмасын. Экинчиси, базаргъа барыб, къарт къатынлагъа бериб, сатдырыб тургъанма дерикме. Сени тюкенинги аты да сагъыныллыкъ тюлдю.

Борис: Тюкенде алкъын иги кесек турады. Анга уа не этейик?

Махмут: Ол сени оноунгду. Сюйгенингча эт. Мен а фабрикада болумгъа къараргъа керекме. Аякъ кийимле къуру бизни цехде этилиб тургъандыла. Къуру бир чыгы ычхына башласа, ахырына джетгинчи седреб, барыб турлукъду. Бары да бир джанында къалыб, къуру меннге – цехни тамадасына джюклерге излерикдиле. Алай а мен да тели тюлме. Керек джерде айта, кергюзе да билликме.

Борис: Алан, къоркъутургъа излей болурса дейме.

Махмут: Тюз ангылагъанса. (Хурджунундан къагъытчыкъны чыгъарыб, кергюзеди). Муну сен джазгъанса. Унутма. Ол мени хурджунумда туруб, сен да къолумда боллугъуннга чыртда экили болма.

Борис: (Къолун узатыб). Къайда, былай бир бер аны.

Махмут: (Эрлай къагъытны къолуна къысыб). Огъай, шохум, мен аны берлик болмам.

Борис: Бер. Махмут, экибизге да алай иги боллукъду.

Махмут: Берсем, къуру мени кемерге, бермесем заманны бирге ашырыргъа болушурукъду. Аны экибиз да бирча ангылайбыз.

Борис: Бер.

Махмут: Керексиз джаншагъанны къой да, ол бешни бери табдыр.

Борис: Бер.

Махмут: Огъай.

Борис: (Эрлай сермеб, Махмутну къагъыт болгъан къолундан тутады). Махмут, аманнга кетгинчи берсенг игиди.

Махмут: (Къолун бери тартыб кюрешеди). Чот алайгъа джетсе, ол олтуруб келген машинанга кесинги джюклеб, юйге алай элтирикдиле.

Борис: Кесинге асыры база болурмуса? Алай эсе къагъытны мен къайдан да ала билирме.(Махмутну эрлай огъуна башындан тутуб, джыгъылтыргъа кюрешеди. Алай боллугъун сакъламай тургъан Махмут тобукъларына тюшеди). Бергенинг игиди, Махмут. Бер, ансы бошарыкъма.

Махмут: Тохта сени, къан джалагъан кючюкню, бусагъатдан къабынга джыяйым. (Ерге къобаргъа кюрешеди. Къобалмайды. Ол кезюуде Борис къолундан къагъытны алыргъа кюрешеди. Ерге къобаргъа дыгалас эте тургъан Махмут, къобалмазын ангылагъанында, эрлай сыртына тенгереб, Борисни кекюрегине табанлары бла уруб чортлатады. Экиси да ерелешедиле.

Борис: Емюрюнгде иш не болгъанын билмезча этейим бусагъатдан.

Махмут: Сеничаланы кере тургъанма.

(Экиси да бир-бирине атыладыла. Джагъалашыб башлайдыла. Хырылдагъан тауушланы арасында ауузлары эшитиледи. Экиси да бир кесекге тохтайдыла. Хыныдыла, ачыулудула).

Борис: Бойнумады бюгюн сен былайдан сау къутулсанг.

Махмут: Тенгиз джагъаны орнуна джаханимге ашырайым. Ит кибик, ашатыб, тойдуруб, ачхада джуунурча этгеникде, ит иесин танымайды дегенлей, къутуруб башлагъанды.

Борис: Сени аузунг озгъанча, къараб тур, мени къолум озмаса, (Дагъыда бир-бирине боладыла. Джагъалашыб башлайдыла).

ДЖАБЫУ

ЭКИНЧИ СУРАТ

Стол джанында Магомет Идрисович кеси джангыз олтуруб, къагъытланы окъуйду. Кабинетни бир къабыргъасында Джзержинскийни сураты. Бирси къабыргъасында карта. Стол юсюнде телефон аппаратла, къагъытла, китабла. Телефонланы бири зынгырдайды.

Магомет Идрисович: Тынгылайма... Тюздю... Тюнене бергендиле. Окъуб бошагъанма... Джолдаш подполковник, цехни джабханбыз... Огъай, кирлик тюлдю. Не затдан къаллай бир къалгъанын тюнене огъуна санагъандыла. Айны аллындан бери цехде тюрлениу болмагъанды...Огъай. Кетерге къагъыт берген да джокъду. Эсебге тюшмеген кеб аякъ кийим табылгъанды... Заманыбыз джетмей къалгъанды дейдиле... Тюздю, алай этиучендиле. Ишни джабыб, предприятиени кесинде сюзергеми? Эртде болурму, джолдаш подполковник... Огъай, созмазгъа кюреширбиз. Директор, аны тамадасы да билдиргендиле. Айтыуларыча, сизни амалтын ишибиз тохтаб турады, дейгиле... Ол письмода джазылгъаннга кере, ай сайын иги кесек аякъ кийимни эсебге тюшюрмей, бир къагъытда да кергюзмей, къайры эсе да джибередиле. Ашхы, джолдаш подполковник. (Трубканы салыб, сагъышлы болуб олтурады. Биягъы телефонну алады). Фатима Алиевна къайтмадымы?.. Джетгенлей меннге тюбесин... (Трубканы ызына салыб, биягъы къагъытлагъа къарайды. Кеси аллына биреулен бла даулашханча селешеди). БХСС ишин тюз бардыргъанлыкъгъа, аны ахырына биз джетдирирге керекбиз. Соруула иги кесекдиле. Не болду? Не затдан башларгъа керекди тинтиуню? Кърал ачханы

хурджунларына уруб тургъанла кимледиле? Эсебленмеген аякъ кийимлени этерге къайдан мадар табхандыла? Къайда сатхандыла? Сатылмагъаны бар эсе, къайда излерге керекди? Ол соруулагъа джууабланы биз излерге керекбиз.

(Ол кезюуде эшикни къакъмагъанлай Фатима Алиевна киреди).

Фатима Алиевна: (Босагъадан атлар-атламаз). Излегенми эдигиз, джолдаш майор?

Магомет Идрисович: Излеген эдим. Олтур, Фатима. Ашыкъмагъанлай хапар айт.

Фатима Алиевна: Къарадыкъ, Магомет Идрисович, хар затха. Кеб зат кюймегенди. Бизни фабрикадан озгъан айда тюкеннге къуру эки минг пара джибергендиле. Кюйгени къуру 753 парады. Бары да къагъытлагъа кере тюздю. Алай а ...

Магомет Идрисович: Нек тынгылайса? Келишмеген затнымы эслегенсиз?

Фатима Алиевна: Огъай. Документлеге кере хар зат да тюздю. Алай а тюкенчи отпускада болгъанлыкъгъа, аны чакъыртхан эдик да, бизни аякъ кийимле чыртда сатылмайдыла дегени сагъышлы этди.

Магомет Идрисович: Аланы кийгенлеге орамда да тюбеученбиз. Джаратмасала, аллыкъ болмаз эдиле.

Фатима Алиевна: Тамада тюкенчи бла кеб селеширча болмады. Ол айтхандан бир пара да сатылмагъанды. Кеси да бек ашыгъыш эди.

Магомет Идрисович: Къайры?

Фатима Алиевна: Тенгиз джагъагъа солургъа кетерикме дей эди.

Магомет Идрисович: Отпускагъа къачан чыкъгъанды?

Фатима Алиевна: Бюгюн ючюнчю кюнюдю.

Магомет Идрисович: Андан сора уа не эслединг?

Фатима Алиевна: Мен эслерик да болмаз эдим, БХСС-ден Ибрагим Канаматович бир джанына чакъырыб, «Аякъ кийимлени бир къауумуну табанлары, олтанлары кюйюб бошамагъандыла. Аланы, бир джерге джыйыб, санаргъа керекди» демесе. Джыйыб санадыкъ. Тюкенчи айтхандан

къуру 753 пара кюйгенди. Биз эсеблегеннге кере эм азында эки джюзден артыкъ кюйгенди.

Магомет Индирисович: Джангылгъан болурмусуз?

Фатима Алиевна: Ким биледи. Бир кесек джангылгъан эсе да, кюйген асыры кебча керюнеди.

Магомет Идрисович: Экспертлени чакъырыгъыз. Ала бизден эсе тюз эсеблерле. Тюкенни джабхан болурсуз?

Фатима Алиевна: Джабханбыз. Алкъын аны ачаргъа эркинлик бериллик болмаз. Экспертлени уа бусагъатдан огъуна чакъырырма.

Магомет Индрисович: Бар энди. Иш кебдю. Фабрикада технология экспертиза бардырыргъа буйрукъ бергенме. Ишден бошагъанлай алагъа къошул.

(Фатима Алиевна кетерге ашыкъмайды. Айтыры болгъанча сюеледи).

Фатима Алиевна: Джолдаш майор, дагъыда айтырым барды. Мени сартын бу иш бла байламлыды.

Магомет Идрисович: (Ерге къобуб, аны къатына келеди). Кеч, Фатима, бошагъан болурса деб тура эдим. Ишни кеблюгю башны къашыргъа да къоймайды. Кесинг да нек сюелиб тураса? (Фатиманы джунчуб къарагъанын эслеб).Олтур дерге да унутубму къойгъанма? Алай эсе, чотум къолайсызды. Не къарт бола башлагъанма, неда... Енге, олтур, Фатима. (Фатима стол джанына олтурады. Кеси да столну бирси джанында олтурады). Айт, энди белмем.

Фатима Алиевна: Заманыгъызны бошуна ала эсем да билмейме. Тюкенни ичине къарагъандан сора элдеги милиционерге тюбеб, бир кесек ушакъ этген эдик. Биз селеше тургъан заманда къатыбыз бла биреулен озуб тебрегенлей, милиционер анга салам бериб, туфлилерине къараб, къайдан алгъанын сорду. Ол адам, аты Муссады, тракторист болуб ишлейди, элдеги тюкенден алгъанын айтыб, дагъыда аллайланы алгъан талай адамны атын айтды. Атларын, тукъумларын артда джазгъан эдим.

Магомет Идрисович: (Ерге къобуб, Фатима Авлиевнагъа сейирсиниб къарады). Сау къаллыкъ, эм сейирин сен артдагъа сакълаб тураса да. Тюкенни тамадасы

айтхандан бир параны да саталмагъандыла. Адамла уа алгъандыла. Къалай эсе да бир-бирине келишмейдиле.

Фатима Алиевна: Мени сейирсиндирген да ол болду. Сатханын ол нек джашырады? Керти сатыб тургъан эсе, артыкъ аякъ кийимлени къайдан алгъанды?

Магомет Идрисович: Ол соруулагъа технология экспертиза джууаб табаргъа да болур. Сен а, Фатима Алиевна, эм алгъа ол тюкенден бизни фабрика чыгъаргъан туфлилени ненча адам алгъанын белгилерге кюреш. Элдегиле бир-бирин таныйдыла, биледиле, кеб затны айтыргъа болурла.

Фатима Алиевна: Ашхы. Алайда, джолдаш майор, мени эсими белдюрген дагъыда бир сезле болдула. Биз тюкенни тегерегине къараб айланнган кезюуде алайда сабийле, къартла сюелиб тура эдиле. Бир къарт биз да эшитирча, ауазын келтюртюб, «Бу тюкен от тюшгенден, тоналгъандан озмай къалды. Оллахий, алтын сатхан тюкенлеге да быллай зарауатлыкъ джетиб эшитмегенбиз» деген эди.Нек айтханын ангыламай къалдым.

Магомет Идрисович: (Бир кесекни тынгылаб турады. Сора ерге къобады. Телефонну трубкасын келтюрюб, тиеклени басады). Магомет Идрисовичме ... Не этесиз? Да туура алай эсе, къуллукъларыбызны ауушдургъан да этейик... Тюз ангылагъанса, барды ишим... Юч джылны мындан алда «Аякъ кийим» тюкенни тоналгъанын унутхан болмазса?.. Къачан да сен тюз болуучанса. Гудучула табылмагъаны себебли ол иш энтда бойнубуздады... Хо, от тюшмейди. Не затдан, къалай, кимни тирилиги бла тюшгенин билирге кюреше турабыз. Бусагътдан Фатима Алиевна сеннге барыр... (Ышарыб, Фатима Алиевнагъа къарайды)... Огъай, огъай, аны барыр адамы сенден сора да болур... Озма, Рашид Харунович, мен емюрюмде да болалмагъанма келечи...Кесине айтырса ... Ол ишни бериб бир джибер...Бусагъатдан... Ашхы, айтырма. (Трубканы салыб, Фатима Алиевнагъа бурулады). Ол тюкен тоналгъанлы кеб болмайды. Аманлыкъчыла

табылмай къалгъандыла. Бар да, ол ишни алыб бир къайт. Къалыб кетме, Фатима Алиевна!

Фатима Алиевна: (Тартыннганча). Джолдаш майор…

Магомет Идрисович: Нек чибинлейсе, Фатима Алиевна? Бек ариу джашды. Баш билими, юйю бар. Къуллугъу аламат. Не джашырыу, джангыз бир аман къылыгъы барды.

Фатима Алиевна: (Эрлай къайгъылы болуб). Къаллай?

Магомет Идрисович: Биз айтханны этиб, дженгил юйдегили болмагъаны. (Ышарады).

Фатима Алиевна:(Джунчуяракъ болуб). Барайым, джолдаш майор?

Магомет Идрисович: Бар, лейтенант, бар. Иги джерге бараса.

Фатима Алиевна: (Тилекчи ауаз бла). Магомет Идрисович!

Магомет Идрисович: Къыйналма, чам этгенлигимди. Бар, иги къызча, ал да кел. (Фатима Алиевна чыгъыб кетеди. Олсагъатлай телефон зынгырдайды. Трубканы алыб). Тынгылайма… Огъай, Александр Мефодьевич, сизни адамла да болушсала, бир кюннге бошарыкъдыла… Къалаймы дейсе? Былтыр, быйылны аллындан бери фабрика аякъ кийим этерге къаллай бир тери, бояу, халы, олтанлыкъ, алгъанды? Ол затдан къайсы размерледен ненча аякъ кийм этерге керек эди?…Аны айтханлыгъымды… Ол справкачыкъла хазыр болсала, сизни производствогъа не азчыкъ да тыйгъыч болмазча этербиз… Александр Мефодьевич! Александр Мефодьевич, не этерге кереклибизни биз кесибиз билебиз. Джабхан эсек, алай керек болгъанды… Огъай, тинтиб, экспертизаны бардырыб бошагъынчы цех къой, фабрика да ишлерик тюлдю… Огъай… Мен аллай буйрукъ бераллыкъ тюлме… Тамадагъа айтырыкъсыз… Александр Мефодьевич, сизни бу сезлеригиз тутхан ишигизге чыртда келишмеген затладыла… Керек болса, айтырбыз… Ашхы. (Трубканы орнуна къаты уруб салады. Ачыулуду). Керемисиз аны, къоркъутуб ачдырыргъа излейди. Директор алай этсе, ангылашыныр эди, бу а, аны да тамадасы болуб тургъанлай, къойнуна от нек тюшгенди?

(Фатима Алиевна къагъытланы алыб киреди).

Фатима Алиевна: Джолдаш майор, тюкен тоналгъан заманда да аны тамадасы отпускада болгъанды.

Магомет Идрисович: (Джарыкъ болуб). Кеб турмай сен бу тегерекде эм иги следователь боллукъса. Мен да анга бир кез джетдирейим деб тебреген эдим. Алай а дагъыда, мен тюз ишекли бола эсем, былайда бир затчыкъ болургъа керекди. (Къагъытланы ачады, дженгил-дженгил аудуруб къарайды. Излегенин табмагъанча керюнеди).

Фатима Алиевна: Не зат излейсиз, джолдаш майор?

Магомет Идрисович: Тюкен тоналгъан заманда БХСС-ден фабрикагъа киши баргъанмыды? Баргъан эсе, не излегенди? Не этгенди?

Фатима Алиевна: Ол кезюуде фабрикада ревизия баргъанды. Алай а БХСС-ден анда киши да болмагъанды. Управлениени къуллукъчулары тинтгендиле.

Магомет Идрисович: Къачан?

Фатима Алиевна: Июнню сегизинде.

Магомет Идрисович: Тюкен июнню джетисинде тоналгъанды. Аны тамадасы уа июнню бешинде отпускагъа кетгенди. Бусагъатдача бола тургъаннга келишемиди, Фатима Алиевна?

ДЖАБЫУ

ЮЧЮНЧЮ СУРАТ

Махмутну кабинети. Стол юсюнде къагъытла, телефон. Махмут стол джанында олтурады. Сол кезюню тюбюнде уллу кюлтюм. Джаягъында джара. Олтуруб, къагъытлагъа къарайды. Бир къауумларын ууакъ джыртыб, хурджунуна салады. Ол заманда Люба киреди. Омакъ кийиннген, кука тиширыу. Эшикни къаты этиб, Махмутну къатына келиб, бойнундан къучакълаб, ийнакълайды.

Люба: Кенгден кергенимде, тезалмай келе турама, не болуб къалды сеннге? Тюйюшюучю адетинг да джокъ шой эди да. (Джаягъын мангылайына салады).

Махмут: (Аны алай этгенин онгсунмай). Ары олтур, адам эслегени болса, айыблы болурбуз.

Люба: Сен не затха къоркъаса? Айтхан эм алгъа меннге айтырыкъды, меннге бедиш саллыкъды . Бюгюннге дери да айтылыр ючюн къалмагъанды. Мындан ары уа не къоркъуу барды?

Махмут: Къоркъууну уллусу энди башланнганча керюнеди.

Люба: Къалай?

Махмут: Бютеу болгъанны джабыб тургъанларын кермеймисе? Тюкеннге да ишекли болгъандыла. Кюйген олтанланы, табанланы, габаш къыйырланы джыйыб, экспертизагъа алыб кетгендиле.

Люба: Борис а, фабрикагъа ол хадаусла эки кюнню бир-бири ызындан келгенлей, харам тюлкюча, биягъы отпускагъа къачханды.

Махмут: Аны сагъынма мени къатымда. (Ачыуланыб). Итден туугъан ит, баш алыб джанларгъа, бир джанында къалыргъа излейди.

Люба: Алай ачыулу нек селешесе, тюйюшгенми этгенсиз?

Махмут: Хы-ы.

Люба: Мен хариб, ол урубму этгенди былай? (Аны къатына олтурады, ийнакълайды. Кез тюбюнде кюлтюмюн уппа этеди).

Махмут: Ары кет, адамла керселе, бусагъатда артыкъ да табсыз боллукъду.

Люба: Нек?

Махмут: Нек-нек де да тур. Сени бу тишырыу башынг аны ангыларгъа джетмеймиди?

Люба: (Артына туруб, къоркъуулу къарайды). Не затны ангылатаса меннге? Бир кере да тобукъланыб, ангылатыб кюрешгенингде, врачлагъа улху бериб, гыбышы табхан атдан алай къутулгъанма.

Махмут: О къой-къой, кесинг да хурджуну къалын болгъан кимге тюберге билмей, тырмы тартханынгы да джашыралмай тургъанса.

Люба: (Бети тюрленеди. Учаргъа хазырланнган къушча, къолларын артына узатыб, асыры ачыудан не этерге билмей турады. Бек акъырын айтады). Сен тюлмю эдинг ары, бери чакъырыб, джюзюкле алыб бериб тургъан?

Табарынгы табханынгда алай селешибми башладынг? Тохта мен сени орнунгу табдырырма.

Махмут: Этеринги аяма, сеничала орамлада да кебле айланадыла къайсы джарлыны терилтирге билмей. Сеннге уа, юреннгенсе да, артыкъ да тынчды.

Люба: Не дейсе? (Къатына келиб). Не дейсе?

Махмут: Эшитгенингча.

Люба: (Эрлай керилиб джаягъына урады, акъырын атлай, чыгъыб кетиб тебрейди). Керейим сени кишилигинги.

Махмут: (Джетиб, имбашларындан тутуб тохтата). Ашыкъма, «ашыкъгъан суу тенгизге джетмейди», дейдиле.

Люба: (Хыны къараб). Сен джетерсе, джеталсанг.

Махмут: Не дегенлигингди?

Люба: Бусагъатда айтхан сезлеринг ючюн дуниягъа бедишлик этерме.

Махмут: Сабыр бол. Къуру бедиш бла къалмазгъа башлагъанбыз. Складны, цехни да джабылыб тургъанларын билесе да? Билесе. Нек джабханларын билемисе?

Люба: Ревизия этерик болурла. (Арлакъгъа атлаб, къоркъуулу къарайды). Биринчи кереми джабадыла?

Махмут: Огъай. Бу джол ревизия этмейдиле. Экспертиза бардырадыла. Аны магъанасын ангылаймыса? Огъай. Иги тынгыла, бош сезлени юсюнде дауур ачаргъа чакъырмагъанма. Юлгюлени сыйыргъандыла. Гитчерекле болгъанларын табхандыла. Андан сора да чучхуб кюрешедиле. Эшта, аланы табханлары джетиширик болурла. Чот табсызгъа кетгенди.

Люба: Не этейик да?

Махмут: Цехде мастер билмеген джукъ болмайды. Сен мастерсе. Чакъырыб, не зат сорсала да, къайдам, хапарым джокъду деб тур. Бек табсыз болса, не этеринги айтырма. Ишни юсюнден кишиге селешме. Юйде болгъан багъалы затларынгы къайры болса да къорат.

Люба: Юйден а нек къоратама? Кимни атасыны башы къалгъанды мени юйюмю къазыб айланыргъа?

Махмут: Сакъланнганны уллу Аллах да сакълайды. (Къатына келеди. Къучакълагъанча этеди). Иги джанымча,

бусагътда сабыр бол. Сени, мени, дагъыда бир къуумланы юйлерин къармаргъа да болурла.

Люба: Сен бир къахмеге селешгенча селеше турсанг, мен къалай сабыр боллукъма? Былай къыйнарыкъса, алай ачытырыкъса деб турмай эдим.

Махмут: Любушка, джанчыгъым, ол ит бла тюйюшгенли бир бек ачыулу болуб турама. Кеч мени. (Къучакълайды). Бу къызылджагъала да, къан джалагъан кючюклеча, бир джанымдан къадалыб…

Люба: Кечмей не этерикме? Тиширыуланы Аллах алай джаратханды:ачыуланнган, чамланнган да этебиз, кечмей амалыбыз да болмайды. (Махмутну кекюрегине башны салыб, анга къысылады). Артыкъ да къыйын болады кюе тургъан джюрегинги джазар адам болмаса. (Экиси да алай этиб тургъанлай Терен киреди. Джукъ айтмай бир кесек тынгылаб турады. Омакъ келегин сылайды. Хурджунундан сигаретни чыгъарыб, ауузуну къыйырына салады).

Терен: (Джетел этиб, ала аны таба сескекли бурулгъанлай). Оллахий, чотугъуз аман тюлдю.

Махмут: Эшикни къагъыб кирсенг, тыбырынга отму тюшеди, хадауус? (Любадан айырылыб). Алай а сенде аллай ишленмеклик къайда?

Терен: Хы де, экигизге да джашыртын кюеу дженгерлик этиб тургъандан энди уа не культура излейсиз?

Люба: (Чибиллегенча этиб). Къой, сен къуртлу. Бир энчи ушакъ этген эркиши бла тиширыуну сезлерин джюрютген ушагъыулу тюлдю.

Терен: Энчи ушакъланы талайындан сора, Люба, сен тюлмю эдинг мени ызымдан тюшюб, врач излетген? (Тюлкюча, харам ышара, Махмутха кез къысады). Керти да экспедиторду деб, фабрикагъа халыдан башлаб, териге дери излегеним джетишмей, меннге башха затланы излетиб тебредигиз да. Ол а, Любушка, бизни ортабызда не джашырыу, сюдлюк ишди. Алай а менден къоркъмагъыз, бардырыгъыз ушакъланы. Мен а кермегенме, билмейме, эшитмегенме деген сезлеге кючлю юреннгенме.

Махмут: Эм кереклисин энди айтдынг. Къызылджагъала соргъанлары болса да, унутуб къойма ол сезлени.

Терен: Ала менден сорур ючюн къалмагъандыла.

Махмут: (Къараб-къарагъынчы бети тюрлениб, Теренни къатына дженгил атлайды). Къалай? Къачан?

Терен: Бюгюн эртденбла.

Махмут: Арымы чакъыргъан эдиле?

Терен: Огъай.

Махмут: (Бир кесек рахатча болуб). Джанымы алыб къоя эдинг да.

Люба: Не зат сора эдиле? Кимле келген эдиле?

Терен: Эй, Любушка, ол къыз соруу алыб турса, хаман олтуруб, къара тынгылауну басыб, тюрсюнюне, сыфатына, санчыкъларыны субайлыгъына къараб турур эдим. Омакъ, сейирлик Фатимачыкъ. Джангылгъанча этиб, Фатима дедим да, бети тюрлениб, «мен сизге джолдаш лейтенантма» деб тохтады. Алкъын мени закон бла терслеген болмазсыз да, джолдаш лейтенант дегенимде, «Сизге мен Фатима Алиевна огъуна болайым», деди.

Махмут: Терен, тохтачын энди серге джибермейик. Иш тереннге кетерге башлагъанды. Не зат сорду ол?

Терен: Не сорду эсе да джууаб алалмады.

Махмут: Къалай?

Терен: Менден соруу алыргъа эркинлигинг джокъду деб турдум.

Люба: Терен, менден да сорургъа боллукъдула. Сенден не излегенлерин айт, джаным.

Терен: Артыкъ тери табылгъанды фабрикада. Сен андан-мындан келтирмегенмисе деб сорду. Огъай дедим. Къагъытха тюшмеген башха зат келтиргенинг болгъанмыды деб сорду. Грауну отказын урдум. «Тюзюн айтамыса» дегенинде, ийнанмай эсенг, адамлагъа сор дедим.

Махмут: (Любагъа бурулуб). Бар сменада не эте тура эселе да бир кез джетдир. (Люба анга не айтыргъа излегенин ангылагъанча къараб, чыгъыб кетеди).

Терен: Андан джашыргъан затынг да бармыды?

Кара:5915

ГОСУДАРСТВЕННАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА КАРАЧАЕВО-ЧЕРКЕССКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Махмут: Эркинди, Терен. Къалай эсе да бу джол къолгъа кючлю алгъанча керюнедиле. Сен бир джерден бир затны бери къагъытсыз келтирмегенсе, ангыладынгмы? Келтиргенди деб, ала емюрде да шагъат табаллыкъ тюлдюле. Ол бири. Сен фабрикадан къагъытда болмагъан зат чыгъарылыб да кермегенсе. Ангыладынгмы? Алай эсе, ашхы. (Телефон зынгырдайды. Махмут трубканы къоркъаракъ алады). Тынгылайма... Ашхы... Къалайда?... Биягъы джерде эсе... Ашхы... Сагъат джарымдан алайда болурма... Огъай, анга джукъ ангылатыр мадар джокъду... Таб, къагъышыб айырылгъанбыз... Тюбесек айтырма. (Трубканы салады). Бар, Терен, мен айтханланы унутма. Ашыгъышма, сакълаб турлукъду.
(Экиси да чыгъыб кетедиле).

ДЖАБЫУ

ТЕРТЮНЧЮ СУРАТ

Магомет Идрисовични кабинети. Стол джанында къагъытлагъа къарай, кеси олтурады. Узунуна салыннган столну джанында да Фатима Алиевна олтурады. Магомет Идрисович къагъытладан айырылыб, анга къарайды.

Магомет Идрисович: Не хапар, Фатима Алиевна? Джангы зат билялдынгмы?

Фатима Алиевна: Эксперле бла болдум. Ала ачыкълагъан къысхача былайды: юлгюле стандартха келишмейдиле, гитчеледиле. Ол себебден иги кесек тери артыкъ къалыб тургъанды. Халыны, табаллыкъланы, олтанлыкъланы, бояуну къагъытлада джазылгъанындан эсе артыкъ къалыб тургъаны табылгъанды. Аны тышында габашла олтанлагъа бир сантиметр кириб, алай тигилирге керек эдиле. Фабрикада къуру аны джартысы джиберилгенди олтанны юсюне.

Магомет Идрисович: Ол а не берген болур?

Фатима Алиевна: Хар аякъ киймде бир сантиметр урланыб барса, кебни гитчелигин эсге алмасакъ да, хар он парадан хазна

къалмай бирни артыкъ чыгъарыргъа боллукъду. Аллыгъызда тургъан къагъытлада джазылгъанды хар зат. Аланы экспертледен алыб келгенме.

Магомет Идрисович: (Телефонну трубкасын алыб, тиеклени басады). Дежурный, меннге киши келгени болса, джибергинчи билдирирсиз...Къалай, къалай?... Джукъ джазгъанмыдыла?... Бусагъатдан... (Фатима Алиевнагъа). Дежурныйге тюш да, бир къагъытны берликдиле, ал да кел (Фатима Алиевна чыгъыб кетеди). Ашхы. Бусагъатдан огъуна машинаны фабрикагъа джиберигиз да, цехни мастерин алыб келсинле... Огъай... Кишиге джукъ билдирмезге кюрешсинле... (Трубканы салады). Ма, джангы джомакъла. (Фатима Алиевна кириб, бир къагытны узатады).

Фатима Алиевна: Джолдаш майор, ол бир борчугъузну да толтурургъа кюрешгенме.

Магомет Идрисович: Къайсыны?

Фатима Алиевна: Аякъ кийимлени кимле алгъанларын билалсагъыз деген эдигиз.

Магомет Идрисович: Бир кесек сабыр бол, айтырса. Олтуруб тур. (Фатима Алиевна олтурады, ол да къагъытха къараб бир кесекни турады). Ма сейири. Тюнене эсириб тургъан экеуленни аязытыр мурат бла алыб баргъандыла да, нек ичген эдигиз, ачха къайдан табасыз деб соргъанларында, бири «мастер беш тюмен берген эди» дегенди. Ол да фабриканы чурукъчусу болуб чыкъгъанды. Биз фабриканы джабыб, ишни тинте тургъаныбызны сезиб, ала ол адамлагъа соруу этгендиле. Ахырсы аны айтханы артыкъ аякъ кийимле тикгени ючюн, мастер анга кеси джанындан ачха телеб тургъанды. Бир параны тикди, джюз сом. Алай эсе, биз бир къауум оюмланы ортагъа салыргъа боллукъбуз. Биринчиси, фабрикада хар зат мардадан аз къорагъанды. Андан тюшгени артыкъ аякъ кийм этерге джиберилгенди. Экинчиси, аякъ кийимлени неыча адам, кимле тикгендиле? Аны фабрикадан къалай чыгъаргъандыла? Ким чыгъаргъанды? Ючюнчюсю, къалай сатхандыла? Кимле алгъандыла? Тюшген ачханы кимле юлешгендиле? Аманлыкъгъа кимле

къошулгъандыла? Эх, Фатима Алиевна, соруула асыры кебдюле, заман а джетмейди.

Фатима Алиевна: Энди ол чурукъчугъа тюберге керекмиди?

Магомет Идрисович: Огъай, лейтенант, бусагъатда аны къоя турайыкъ. Ол бизге анда айтханындан кеб айтмазгъа болур. Айт хапарынгы.

Фатима Алиевна: Джолдаш майор...(Туура ол кезюучюкде телефон зынгырдайды).

Магомет Идрисович: (Тохта дегенча къолун келтюрюб, трубканы алады). Тынгылайма... Кабинетни номерин айтыгъыз да, кесин джиберигиз). Аны бери чакъырылгъанын тамблагъа дери киши билмезча этерге керек эди. (Фатима Алиевнагъа). Енге, айт хапарынгы.

Фатима Алиевна: Джолдаш майор, элге барыб, иги кесек адамгъа тюбедим. Бизни фабриканы аякъ кийимлерин тюкенден кеб адам алгъанды. Бирси элледен келгенле болуб да иги кесек адам алгъанды. Бу къагъытда барыны да, белгили болгъанланы, тукъумлары, атлары джазылыбды. (Магомет Идрисовичге къагъытны узатады. Ол кезюуде эшикни къакъмагъанлай ачыб, босагъадан Люба къарайды).

Магомет Идрисович: (Ерге къобуб, шиндикни кергюзе). Келигиз, кел. Нек болмайды? Айыб этмегиз къыйнагъаныбыз ючюн.

Люба: (Кесин кукаландыра, шиндикге олтуруб, эки къолу бла чачын омагъыракъ этерге кюреше). Сизни ишигиз алайды, аны не айыбы барды? Тоба, бир кесек сейирсиннген да этдим. Мен сизге не зат бла джараргъа, болушургъа болурма?

Магомет Идрисович: Джолдаш лейтенант бла да танышыб къалыгъыз. Бизде ишлейди.

Фатима Алиевна: (Ерге къобуб, къол узатмагъанлай). Фатима Алиевна. (Олтурады).

Люба: Люба. Мен сизни таныйма. Талай кюн болады сиз фабрикадан чыкъмагъанча тургъанлы. Кесигизге да быладан эсе милиция кийимлеригиз ариу джарашадыла.

Фатима Алиевна: Ким биледи, алай огъуна болур.

Люба: Сизде джалан эркишиле джокъмудула ол затны керюрге? (Тартыннганча этерге кюреше, майоргъа кез джетдириб, юбкасын энишге тартханча этеди). Бизни фабрикада уа эрлай керлюк эдиле.

Магомет Идрисович: (Сагъатха кез джетдире). Аны уа бек тюз айтасыз. Фабрикада хар маджал затны заманында эслерге юреннгендиле. Энди биз уакъ-тюек адетлени этгенибизге сиз къыйналмагъыз да, бу къагъытны былайчыгъына бир къол салыгъыз. (Бармагъы бла кергюзеди, бир къолу бла да ручканы узатады).

Люба: Бу не зат къагъытды? Тутдуруб джиберирсиз да?

Магомет Идрисович: Чыртда хатасы болмагъан адам къоркъмасын. Къагъытха уа тюзюн айтмасанг, закон бла терсленирге боллугъунгу билгенинг, аны юсюнден сеннге айтылгъаны ючюн къол салыргъа керекди.

Люба: (Къоркъаракъ болуб, къол салады. Ышарыргъа дыгалас этеди). Сизнича эркиши айтхандан ары къол салмай къояргъа джарамаз. Соругъуз, билгеними джашырмай айтырма.

Магомет Идрисович: (Любагъа). Сен фабрикада ишлегенли ненча джыл болду ?

Люба: Алты.

Магомет Идрисович: Ары дери уа къайда ишлегенсе?

Люба: Курсланы бошаб, тюкенде ишлеб тургъанма.

Магомет Идрисович: Нек кетген эдинг?

Люба: Бир онгмагъанла бла бирге ишлей эдик. Алты джылны мындан алда танг телеу тюшгенинде, аны да телеб, барыбызны да къыстагъан эдиле.

Магомет Идрисович: Къаллай тюкенде ишлей эдинг?

Люба: Аякъ кийим тюкенде.

Фатима Алиевна: Эсигизде эсе да, джолдаш майор, талай кюнню мындан алда ток чыбыкъла бир-бирине тийиб, от тюшген тюкенде ишлеб тургъанды. Хазна заран тюшмегенди дейдиле.

Люба: (Ауазы тюрлениб, къоркъгъаны таныла). Къайсы тюкеннге от тюшгенди? Мен нек билмейме?

Фатима Алиевна: Тиширыула билмеген не затны табарыкъсыз, джолдаш майор? Мен ол айтханларыгъызгъа да бир тюбейим.

Люба: (Бир кесек эс джыйыб, ышармыш эте). Хы-ы, эсиме тюшдю. Ол тюкен алгъаракъда да бир тоналгъан эди. Биз чыгъаргъан учуз туфлиле джетишмеймидиле, ол туфлилени тонаб, аманлыкъ этиб, адамла не табадыла?

Магомет Идрисович: Ким биледи? Аякъ кийим тикген фабрикада сиз билмей джукъ этиле болмаз?

Люба: Иги да дейсе. Мен мастерме. (Бир кесек сагъыш этиб). Алай а ким биледи, мен анда суткала бла турмайма.

Магомет Идрисович: Ишчиле бла арагъыз къалайды?

Люба: Керти ишлегеннге- иги, айтылгъанны этмегеннге, джорукъну бузгъаннга- аман.

Магомет Идрисович: Да кесигиз джорукъну бузарча нек этесиз?

Люба: Къалай? Терс селешесиз... Айыб этмегиз атыгъызны да билмейме.

Магомет Идрисович: Магомет Идрисович. Алай а сиз джолдаш майор десегиз да боллукъду. Терс селешгеним а чыртда джокъду. Майна чурукъчугъа бирсюкюн беш тюменни бергенсиз да...

Люба: (Ашыгъыш). Берлигим бар эди.

Магомет Идрисович: Огъай, джангыла болурсуз. Бу къагъытда аны айтханы толу джазылыб турады.

Люба: (Бети-къуту кетеди, къараб-къарагъынчы эрши къан алады). Адамгъа игилик этсенг, юйюнге сау бармазса деб, тюз айта болурла. «Тенгим къонакъгъа келгенди, ол юйдеги уа бир капек берирге унамайды» дегенинде, джазыкъсыныб, беш тюмен берген эдим. Не этгенди хадаус? Бюгюн ишде да джокъ эди.

Магомет Идрисович: Бизде кече къалгъанды. Эсириб.

Люба: Андан уллу хатасы джокъ эсе, иги эди, юйюне къайтыр.

Магомет Идрисович: (Ерге къобу, Любаны арт джанында арыбери айланады. Люба анга кез джетдирирге дыгалас этеди). Хурджунугъуздан чыгъарыб, ачханы къуру анга, къуру бир кереми бергенсиз? Нек тынгылайсыз?

Люба: (Башын энгишге ийиб, ебкелеген халда). Мен не зат этгенме? Мени бла былай нек селешесиз? Биреулен

менден енгюч ачха алыб, анга ичиб, терслик этди эсе, анга айтыгъыз.

Магомет Идрисович: Огъай, ол енгкюч ачха алмагъанды. Анга сиз бергенсиз. Нек бергенигизни билирге излейбиз биз. Къуру тюзюн айтыгъыз. Сиз айтмагъанлай, биз билсек, кесигизге аман боллукъду.

Люба: Сора меннге айырыб нек аман болады? «Ашагъан къутулду, джалагъан тутулду» дегенча этергеми излейсиз? (Джюрексиниб). Огъай, алай боллукъ тюлдю.

Магомет Идрисович: Кимни къалай, къаллай бар ашагъанын, кимни джалагъанын тюз билиб, ортаны айырыр ючюн турабыз биз былайда. Законсуз ашагъан, джалагъан да бирге боллукъдула.

Люба: (Эрлай ерге къобады. Магомет Идрисовичге джити къараб, джюрексиниб селешеди). Аллай закон джокъду.

Магомет Идрисович: (Ачыуланнганча этиб, къычырыб селешеди). Олтуругъуз. (Фатима Алиевнагъа). Къагъытын джарашдыр да, бармагъа къой. Айтыргъа унамай эсе, кесине аманды. Биз айыбдан чыкъдыкъ.

Фатима Алиевна: Ашхы, джолдаш майор. (Бир башха къагъытны алыб, джазыб башлайды).

Люба: Нек этесиз быллайла? (Акъырын олтурады). Не затны айтыргъа керекме мен?

Магомет Идрисович: (Ачыуланнганча этиб). Ишчилеге ачханы не ючюн бериб тургъансыз?

Люба: Туфлиле тикенлери ючюн.

Магомет Идрисович: Аны ючюн ала айлыкъ хакъ аладыла.

Люба: Эсебге тюшмей сатылгъанла ючюн…

Магомет Иидрисович: Аны ючюн да артыкъ хакъ, саугъа да аладыла.

Люба: Нарядлагъа джазылмай эдиле.

Магомет Идрисович: Нарядлагъа джазмай, артыкъ аякъ кийимле тикдиргенигиз ючюнмю телеб тургъансыз?

Люба: Хо.

Магомет Идрисович: (Къатына келиб, столгъа бир къолун тиреб къабланады). Алдайсыз. Фабрикадан къалай чыгъара эдигиз?

Люба: Мен билмейме.

Магомет Идрисович: Ким биледи?

Люба: Цехни тамадасы бла экспедитор.

Магомет Идрисович: Сатаргъа къайры джибергенсиз?

Люба: Хапарым джокъду.

Магомет Идрисович: Билесе. Джашыра эсенг, айтмай огъуна къой. (Джумушаб). Сен джаш адамса, чырайынг, сыфатынг да адам сукъланырчады. Ишинг, усталыгъынг да игиди. Бютеу селешдирген да не зат болгъанын билемисе? Сенича джашнаб, джашаб баргъан адамны аманлыкъдан къутхарыуду. Сен да башынгы андан бери алырча этерге кюреш.

Люба: Мен не этерге керекме?

Магомет Идрисович: (Стаканнга суу къуюб узатады). Башха затыбыз джокъду.(Люба сууну алыб иче тургъан заманда). Иги къызча, олтур да меннге айтханынгы барын да джаз. Мен кеб турмай къайтырма. Тамада чакъырады. (Кетеди).

ДЖАБЫУ

ЭКИНЧИ АКТ

БИРИНЧИ СУРАТ

Фатима Алиевна стол джанында олтуруб, Тереннге джити къарайды, андан къагъытлагъа кез джетдиреди.

Фатима Алиевна: Терслеу иш башланнганлы, кесинг билесе, иги кесек заман озду. Следствие белгилеген затла ишни бошаргъа джетишедиле. Алай а сени юлюшюнг чабчы-келчини джумушу болгъанды.

Терен: Не айтханлыгъыгъызды?

Фатима Алиевна: Биреуленлеге ачха этгенсе. Кесинге джетгени уа айланнганынгдан да къалгъан болмаз.

Терен: Ызымдан къарабмы тургъансыз?

Фатима Алиевна: Къарагъанбыз.

Терен: (Кюлюрге кюреше). Меннге да билдирсенг а, сени бла да ресторанда бир ингирни ашырыр эдим.

Фатима Алиевна: Эслеб селеш, былайы ресторан тюлдю.

Терен: Нек къоркъутаса, лейтенант?

Фатима Алиевна: Былайда соруулары мен береме.

Терен: (Оздургъанын ангылаб). Кеч, лейтенант. Соругъуз, тюппе-тюз джууабла берейим.

Фатима Алиевна: Меннге башхасы джокъду, тюзюн айтмасанг да, кесинге аман боллукъду. (Тынгылаб, къагъытха къарайды). Эсебге кирмеген аякъ кийимлени фабрикадан къалай чыгъарыб тургъансыз?

Терен: Ол соруугъа мен тыйыншлы джууаб беральмам. Мен сыртым бла бир джерге да элтмегенме, машинада уа ишлемейме. Чыгъарама десем да, адамны джанын алыб къоярча бир къараул барды.

Фатима Алиевна: Ким чыгъарыб тургъанды?

Терен: Ол соруну да чыгъаргъанлагъа берирге керек болурсуз тыйыншлы джууаб алыр муратыгъыз бар эсе.

Фатима Алиевна: Ашхы, фабрикадан кетгенден сени чыртда хапарынг джокъ эсе, ары келгенден хапарлы болурса.

Терен: Аны тюз айтасыз, джолдаш лейтенант. Мен ары келтирген бары да юйюме тюшюб къалсала…

Фатима Алиевна: (Аны белюб). Юйюнге тюшгени азмыды?

Терен: Мени юйюме не зат, къалай тюшгенин сиз къой эсегиз, мен кесим да билмейме.

Фатима Алиевна: Аны юсюнден артда селешебиз. Бусагъатда уа халыны, бояуну юсюнден айтмай огъуна къой, терини къайдан келтиргенлерин айт.

Терен: Бары да къагъытлада джазылыб турады.

Фатима Алиевна: Къагъытланы окъугъанбыз. Джазылмай келгенин айтырынгы излейбиз.

Терен: Аллай болмагъанды.

Фатима Алиевна: Протоколгъа джууабынгы сен айтханча джазамамы, тюрлендирликмисе?

Терен: Джазыгъыз.

Фатима Алиевна: (Джазады). Артда сокъуранмагъыз.

Терен: (Къоркъаракъ болуб). Мени къайгъымы этмегиз.

Фатима Алиевна: Алай эсе, бизге белгили затладан бир кесек айтайым. (Столдан башха къагъытны алыб, окъуй тебрегенлей, Магомет Идрисович киреди. Фатима Алиевна ашыгъыш ерге къобады). Джолдаш майор…

Магомет Идрисович: Джолдаш лейтенант, меннге къарамагъыз да, ишигизни бардырыгъыз. Олтур. (Кеси да олтурады. Столдан бир къагъытны алыб, бютеу эсин аланы окъургъа джибергенча керюнеди).

Фатима Алиевна: Ашхы, джолдаш майор. (Тереннге). Следствие баргъан кезюуде бизге иги кесек зат белгили болгъанды. Кесигиз айтыргъа сюймей эсегиз, эсигизге салайым. Базада складны тамадасы бла иги кесекден бери танышсыз. Ма беш джыл болду сиз андан тери алыб тургъанлы. Анга огъай дерик болмазсыз?

Терен: (Сескекли болуб, дженгил селешеди). Ким айтханды сизге ол затланы?

Фатима Алиевна: Тери ючюн къаллай бир ачха телей эдигиз?

Терен: Мен телемейме.

Фатима Алиевна: Андан тери да алгъан болмазсыз?

Терен: (Джунчуб). Огъай…хо… Енге бир кере…(Бир кесек мычыб). Алмагъанма.

Фатима Алиевна: Бизге белгили уа бащхады.

Терен: Не затды?

Фатима Алиевна: Айтдым да базадан тери алыб тургъанса. Тюз джууаб берирге уа излемейсе. Иш сюдге кетгенден сора айтханынгы тюрлендире турургъа кеч болур.

Магомет Идрисович: Фатима Алиевна, ол джашны чакъыргъанмы эдигиз?

Фатима Алиевна: (Ангыламай). Къайсыгъа айтдыгъыз, джолдаш майор?

Магомет Идрисович: Складчыны.

Фатима Алиевна: Бир-эки кере да чакъыргъанбыз.

Магомет Идрисович: Энтда чакъырыгъыз да, бетлешдириб селешигиз. Экисине да алай иги болур.

Фатима Алиевна: Ашхы, джолдаш майор. Складны тамадасыны башха ишлери да ѣелгили болгъандыла.(Баш тюбюнден экисине да кезюу-кезюу дженгил къарай тургъан Тереннге бурулуб). Былайда бугъунчакъ ойнаргъа керек

тюлдю. Узакъ джолгъа атланыб айланмайым деген сылтау бла сен андан тери алыб тургъанынг бизге белгилиди. Керек эсе кюнлерине, айларына дери айтыб берейим.

Терен: (Ачыуланыб, бир джанына къараб). Сылыкъ.

Магомет Идрисович: (Ерге къобуб, эрлай аны туура аллына келеди. Столгъа къабланыб, бетине къараб, хыны сорады). Не дегенлигингди?

Терен: Сизге айтмайма.

Магомет Идрисович: Кимге айтаса да?

Терен: Сизге айтылмай эсе, не башхасы барды?

Фатима Алиевна: Джолдаш майор, эрлай машинаны джиберейим да аны алыб келсинле.

Магомет Идрисович: (Биягъы орнуна олтуруб). Ашхы, лейтенант.

Терен: Керек тюлдю.

Фатима Алиевна: Не зат?

Терен: Аны чакъыртыргъа.

Фатима Алиевна: Тюзюн айтыргъа унамай эсенг, экигиз да бирге айтырсыз.

Терен: Мен айтдым да, керек тюлдю.

Магомет Идрисович: Былайда сен оноу эте болмазса да.

Терен: Мен оноу этмейме.

Фатима Алиевна: Чакъырмагъыз деген сен тюлмюсе?

Терен: Ол айтырыкъны сизни аузугъуздан эшитгенме.

Фатима Алиевна: Анга терсди деб кюрешген да сенсе.

Терен: Меннге телиди дебми турасыз?

Фатима Алиевна: Туура атынга кере уа тюлсе.

Терен: Не ючюн айтдыгъыз?

Магомет Идрисович: (Ерге къобуб, Тереннге ачыулу къарайды). Соргъанны къой да, соруугъа джууаб бер. Биз сенича кеблеге тюбеб туруучанбыз. Бюгюн джашыргъанынгы артда айтыргъа кеч болуб да къалмасын.

Терен: Мен джашырмайма.

Фатима Алиевна: Айтмагъан бла джашыргъанны башхасы джокъду.

Магомет Идрисович: Ай сайын терини базадан бир кере алыбмы тургъансыз?

Терен: Огъай.

Магомет Идрисович: Ненча кере алгъанса?

Терен: Ким санагъанды?

Фатима Алиевна: Алыучу кеси санаучуду. Алай а биз да санагъанбыз. Базадан къаллай машина бла чыгъара эдинг?

Терен: Кесибизники бла.

Магомет Идрисович: Фабрикада складхамы бере эдинг?

Терен: (Бир кесек тынгылаб). Огъай.

Фатима Алиевна: Кимге бере эдинг да?

Терен: Кишиге да бермегенме. Юйюме элтиб тургъанма.

Фатима Алиевна: Къалай?

Терен: Базарда сатаргъа. Анда багъа сатыла эди.

Фатима Алиевна: Тюкеннге да аякъ кийимлени сен элтиб тургъан болмазса?

Магомет Идрисович: Болду. Къагъытларын джарашдыр да, бизде къалырча эт. Бир-эки кюнню турса, тюзюн айтыр.

Терен: (Ерге къобуб). Джолдаш майор! Не зат тюкенни къатышдырады лейтенант?

Магомет Идрисович: Олтур.

Фатима Алиевна: (Телефонну тиегин басыб, трубканы алады). Келигиз да элтигиз... огъай... Прокурордан эркинлик къагъыт барды. Цехни тамадасын келтиргенмисиз? Бери джиберигиз... Анга да барды къагъыт... Башха-башха...

Магомет Идрисович: (Тереннге). Бар. Сагъыш этиб, бир оюмда тохтасанг, билдирирсе. (Терен чыгъыб кетеди). Ишни къалайгъа барлыгъын ангылаб, кери къалыргъа излейди. Артыкъ аякъ кийимлени кермегенча, бери келтирмегенча ангылатыргъа излейди. Цехни тамадасыны не айтырын да керейик.

Фатима Алиевна: От тюшген тюкенни тамадасы бла не ючюн эсе да тюйюшген хапары чыгъады.

Магомет Идрисович: Къайдан эшитгенсе?

Фатима Алиевна: Фабрикада.

Магомет Идрисович: Не затны юлешалмагъандыла экен? (Ол кезюуде эшикден Махмут атлайды. Кез тюбюнде

кюлтюмю, джаягъында джарасы билир-билмез таныладыла).

Махмут: Боллукъмуду?

Магомет Идрисович: (Джумушакъ ауаз бла, къатына атлай). Келигиз, олтуругъуз. (Махмут олтурады). Къалайды саулукъ, тынч-эсен?

Махмут: Аман тюлдю. Ишни кеблюгюнден не затха джетиширге билмей айланабыз. Сиз да цехни джабхансыз да, энди къалай этерге да билмейме.

Магомет Идрисович: Аны тюз айтаса. Бир кесек къыйыныракъ тиерикди. Енге сизни башха иш бла чакъыргъан эдик.

Махмут: Айтыгъыз, тынгылайма.

Магомет Идрисович: (Фатима Алиевнагъа). Джолдаш лейтенант, барыгъыз да мастерни бери бир келтиригиз. (Фатима Алиевна кетеди). Айтханыгъызны джазаргъа керек боллукъду.

Махмут: Керек эсе, не мадар, джазыгъыз.

Магомет Идрисович: (Шкафдан магнитофонну алыб, аны къурады). Аламат техника чыгъаргъандыла. Энди ол джазыб барсын, экибиз бир кесек ушакъ этейик. (Тиекни басыб, магнитофонну ишлетеди). Технология экспертизаны актлары хазырдыла. Алада айтылгъаннга кере, аякъ кийимле мардадан эсе гитче елчеле бла тигилиб тургъандыла. Сиз, цехни тамадасы, не айтыргъа боллукъсуз?

Махмут: Не айтырыкъма? Заманында эс белюб къарамагъаным ючюн терсме.

Магомет Идрисович: Уллу терсликни кеси бойнугъузгъа алай дженгил алыб нек къоясыз?

Махмут: Не этерикме, башха тюрлю айтханлыкъгъа, ийнаннык тюлсюз.

Магомет Идрисович: Тюзюн айтсагъыз, ийнанырбыз. Гитче болгъанын керюрге сюйген болмазмысыз?

Махмут: Тюз, гитче эсе да, меннге башхалыкъ болмагъан эсе, керюрге нек сюймейме? Эслемей тургъанма.

Магомет Идрисович: Башхалыкъ болгъанды. Уллу башхалыкъ. Елчелени гитчеликлери себебли иги кесек зат артыкъ къалыб тургъанды.

Махмут: Мени хапарым джокъду.

Магомет Идрисович: Экибиз да джыллары келген адамлабыз. Мен айтырыкъны кесигиз билиб турасыз. Бусагъатда алдагъаныгъызгъа закон къалай къарарыгъын билемисиз? Тюзюн айтмай, аманлыкъны башын джабханнга санайды аны, закон. Артыкъ къалгъан затладан артыкъ аякъ кийимле тигилгендиле. Ала да къагъытда кергюзюлмегенлей, тышында сатылгъандыла.

Махмут: Сиз айтхан затла, джолдаш майор, уллу терслеудюле. Мени джангыз башыма асыры ауур болурла.

Магомет Идрисович: (Къатыракъ селешеди). Джангыз башха сезсюз да ауурдула. Алай а алкъын мен экспертиза ачыкълагъан алдаулукъланы къуру бирин айтханма. Бирсилени ауурлукълары да андан кем тюлдюле. Сиз чыгъаргъан аякъ кийимле замансыз нек джылтырадыла?

Махмут: Къайдам, эталгъаныбыз алай болурму?

Магомет Идрисович: Огъай. Сюйсегиз, ишни алдаулукъсуз этсегиз, бир адам сез табарыкъ тюл эди. Сиз а омакъ этесиз, адамла къызыныб аладыла, алай а кеб джюрютмейдиле. Туфлилени габашларыны кеблерин да гитче этиб, олтанны юсюне тюшген джерлерин учхара къоюб, ол кесекни да халы бла кючден-бутдан тутдуруб, сатыугъа ашырасыз. Адамла уа аны къайдан билсинле. Алай бла ай сайын бек кеб аякъ кийимни тышында сатдырыб тургъансыз.

Махмут: Мени андан хапарым джокъду, джолдаш майор.

Магомет Идрисович: Борис бла ортагъыз къалайды?

Махмут: (Илгениб). Къайсы Борисди ол?

Магомет Идрисович: Тюкенни тамадасы, Борис.

Фатима Алиевна: (Ашыгъыш кириб). Кечигиз, джолдаш майор. (Къагъытчыкъны узатады).

Магомет Идрисович: (Окъуб бошаб. Магнитофонну тохтатады). Туура алайгъа джетерикле деб а турмай эдим. (Телефонну тиегин басады... Огъай, кече мында къаллыкъды... Дженгил, машинаны... (Махмутха къараб). Туура алай этериксиз деб турмай эдим. Барыгъыз. (Махмут чыгъыб кетерини аллы бла босагъа юсюнде тебчилдейди. Алай а акъырын чыгъыб кетеди).

Фатима Алиевна: Мен а барамамы?

Магомет Идрисович: Огъай. Цехни мастеринден соруу ала тур.(Кетеди).

ДЖАБЫУ

ЭКИНЧИ СУРАТ

Магомет Идрисовични кабинети. Стол джанында Фатима Алиевна олтурады. Столну бир джанында Люба. Экиси да рахат ушакъ этедиле.

Фатима Алиевна: Энтда ушакъ этерге керек болду. Айтханыгъыз магнитофоннга джазылыб барлыкъды. Артда протокол хазыр болгъандан сора къол салырсыз. Билмеген затыгъызны алдаб айтмагъыз, кесигизге аман боллукъду.

Люба: Ол джол да ангылатхансыз.

Фатима Алиевна: (Къагъытха къол салдырады). Энтда тюкенден башлайыкъ. Сиз анда хазна ишлемегенсиз. Тамада тюкенчи бла арагъыз къалай эди?

Люба: Тиширыу бла эркишини арасы къалай болуучанды?

Фатима Алиевна: Соруу бергенни къоюб, былайда джууаб берирге керек болады.

Люба: Бир кере аннгылатхансыз.

Фатима Алиевна: Алай эсе, соруугъа джууаб беригиз: Экигизни ортагъызда не болгъанды?

Люба: (Саякъ ышара). Джуургъан.

Фатима Алиевна: (Кеси аллына къызарыб). Мен аны сормайма. Бирси къызланы урунуу китабчыкъларына статьяланы джазыб, сеникиге нек джазмагъандыла?

Люба: Тамаданг айырыб сени джаратса, аллай затланы джаздырлыкъ тюлдю.

Фатима Алиевна: Артда уа нек тюйюшген эдигиз?

Люба: Ол энчи ишибизди. (Биягъынлай саякъ ышара). Арт кезюуде асыры къызгъанч болуб башлагъан эди.

Фатима Алиевна: Фабрикагъа уа къалай баргъан эдигиз?

Люба: Махмут чакъыргъан эди. Ары дери да чакъырыучан эди.

Фатима Алиевна: Ол джол талай соруугъа джууаб берирге унамай къойгъанса. Энтда алай боллукъ эсе, айт да къой.

Следствие бошалыргъа кеб къалмагъанды, андан сора ишигиз сюдге тюшерикди.

Люба: Не ишигиз? Мени нек къатышдырасыз?

Фатима Алиевна: Бир кере да айтхан эдим, былайда сиз соруу бермейсиз деб, енге соргъанынгдан ары джууабла берейим. Ишигиз сюдлюк ишди. Ол затха законда бек ауур статьяла бардыла. Сиз этген аманлыкъны хазна къалмай ачыкълаб бошагъанбыз. Ол затлагъа биз сизни къошмайбыз, кесигиз эртде къошулгъансыз.

Люба: (Ерге туруб). Къалай?

Фатима Алиевна: (Къаты ауазы бла). Олтур. Къалай къошулгъанынгы билирге излеб кюреше эдик да, айтмай эсенг, кесинге аман этесе.

Люба: Энди не боллукъду?

Фатима Алиевна: Сюд.

Люба: Меннге не этерге боллукъдула?

Фатима Алиевна: Иги тынгыла, айтайым къалай терсленнгенинги. Республиканы Терслеу Кодексинде къолайсыз затланы чыгъарыугъа, аланы сатдырыугъа къаллай айыбла салыннганы ачыкъ айтылады. Предприятиеде талай кере къолайсыз затны чыгъарылгъаны ючюн анга джууаблы адамлагъа юч джылгъа дери тюрме азаб салыргъа болады. Аны юсюне къауум болуб, урлаугъа къошулууну статьясы. Анга да артыкъ да кеб заран тюшгени ючюн статья къошулса, 15-ден 20- джылгъа дери джетиб къалыргъа болур.

Люба: Оу, мен хариб. Энди къалай этейик да?

Фатима Алиевна: Тохта, алкъын айтыб бошамагъанма. Экспертиза ачыкълагъаннга кере сиз ай сайын иги кесек аякъ кийимни артыкъ этиб, сатдырыб тургъансыз. Аллай гудулукъ къуру бир айны, джылны барыб къалмагъанды. Ол себебден сюд сизге Терслеу Кодексни эм ауур статьясыны тамамында къарарыкъды. Анда уа къалай джазылгъанына кесинг тынгыла. (Китабны ачыб, талай бетин аудуруб окъуйду). «Кърал, неда джамагъат казнаны алдаулукъ этиб урлау. Кърал неда джамагъат организациягъа айырыб уллу къоранч джетдирген алдаулукъ ючюн сегиз джылдан башлаб, онбеш джылгъа

дери тюрьме азаб салыргъа, аманлыкъчыны бютеу байлыгъын сыйырыргъа». Алдаукъ этиб, кеб къоранч салгъансыз. Алай бла следствие сизни ол статья бла терслейди, сюд да ол статьягъа кере айыб саллыкъды.

Люба: (Башын энгишге ийиб, тынгылаб тургъандан сора, джыламсырагъан кезлерин келтюрюб). Онбеш джыл… Онбеш джыл… Бютеу хапчюк-харакет да сыйырылыб. Энди не мадар?

Фатима Алиевна: Джангыз мадар барды.

Люба: (Башын келтюрюб, тилекчи ауаз бла). Джашырмагъыз, не мадар бар эсе да. (Эсине бир зат тюшгенча, бети тюрлениб). Кимге, къаллай бир десегиз да бизде табыллыкъды. Берирбиз.

Фатима Алиевна: Не затланы айтасыз? Аны ючюн да статья болгъанын билирге уа керек эдигиз. (Телефон зынгырдайды. Трубканы алыб). Хо, джолдаш майор… Селеше турабыз… Соруу алыргъамы?… Джукъ айтмагъанды…

Люба: (Эрлай, ауазын келтюртюб). Айтырыкъма. Не сорсагъыз да айтырыкъма.

Фатима Алиевна: Тохтагъыз. (Трубкагъа). Огъай, джолдаш майор, сизге айтмайма. Былайда белюрге къалгъанды да… Ашхы, сорурма… Тюзюн айтайым, дейди… Бошагъанлай барырма. (Трубканы салады. Любагъа). Джангыз мадарынг барды: тюзюн айтыу. Болумну кертисича айтсанг, сюд аны эсге алмай къоярыкъ тюлдю.

Люба: (Башын келтюрюб). Соругъуз. Алайсыз да хар затны билгенча керюнесиз.

Фатима Алиевна: Чурукъчулагъа, артыкъ туфлиле тикгенлери ючюн ачханы сиз берибми тургъансыз?

Люба: Хо.

Фатима Алиевна: Къалай телей эдигиз?

Люба: Хар парагъа беш тюмен.

Фатима Алиевна: Ачханы ким бере эди аны ючюн?

Люба: Махмут.

Фатима Алиевна: Къайсы Махмут?

Люба: Цехни тамадасы.

Фатима Алиевна: Ачханы ол къайдан ала эди?

Люба: Билмейме. Аны юсюнден биз чыртда ачыкъ селешмегенбиз. Бир кере соргъанымда, «Керексиз зат бла башынгы аурутма. Сеннге джетгенни сен аласа, башхасында сени ишинг джокъду» деб къойгъан эди.

Фатима Алиевна: Артыкъ аякъ кийимлени фабрикадан къалай чыгъарыб тургъансыз?

Люба: Андан мен иги хапарлы тюлме. Цехни тамадасы бла экспедитор биледиле къалай этгенлерин.

Фатима Алиевна: Къагытланы уа къалай джарашдыргъансыз?

Люба: Андан да хапарым джокъду.

Фатима Алиевна: Тюкенде сатдырыб тургъан болурсуз? «Аякъ кийим» тюкенде?

Люба: Хо. Юйде олтуруб тургъанлайыбызгъа бир кере цехни тамадасы анда сатдыргъанларын айтхан эди.

Фатима Алиевна: Сен тюкенде ишлеген кезюуде да андамы сатдыра эдиле?

Люба: Билмейме. Аякъ кийимлени келтире эдиле. Тамада тюкенчи бизге къагъытланы да кергюзмей эди.

Фатима Алиевна: Юч джылны мындан алда тюкен тоналгъан заманда сизни фабрикада ревизия болгъанын къалай ангъылайсыз?

Люба: Къайдам, фабрикада алдаулукъ белгили болса, къыйыры тюкенде табылмасын деген болурла.

Фатима Алиевна: Алай эсе, тюкенни гудучула тонамагъандыла, ким эсе да ревизиядан сескекли болгъан адам этгенди.

Люба: Алай огъуна болур, билмейме.

Фатима Алиевна: Артыкъ аякъ кийимле ючюн юлюшюгюзню ким бере эди?

Люба: Цехни тамадасы?

Фатима Алиевна: Ай сайынмы телей эди?

Люба: Огъай, юч айдан бир кере.

Фатима Алиевна: Къаллай бир?

Люба: Келтириб, юйде къоюб кетсе, кереклиме джоя тура эдим.

Фатима Алиевна: Ненча джыл болады сиз алай ишлеб тургъанлы?

Люба: Аллындан башлаб, хапарлы тюлме, мен келгенден сора экинчи айымда, юйде кече къалгъаныкъда, цехни тамадасы айтхан эди.

Фатима Алиевна: Не деген эди?

Люба: «Юсюнге маджал кийим алыргъа ачханг джетмей къачаннга дери турлукъса. Унутма, «бал тутхан бармагъын джалайды» дейдиле. Бизде да барды мадар этебиз десек», деген эди... Къаллай мадар деб соргъанымда, алай этерге боллугъун айтхан эди.

Фатима Алиевна: Къошар затыгъыз бармыды?

Люба: (Башын энишге этиб). Огъай.

Фатима Алиевна: Энди джангыз бир сорлугъум барды. Ари-бери бурмай, тюзюн айтыргъа кюреш. Директор артыкъ туфлиле тигилгенлерин билеми эди? (Люба тынгылайды. Башын келтюрюб, Фатима Алиевнагъа соруулу къарайды. Фатима Алиевна, ерге къобуб, аны къатына келеди). Къоркъмагъыз.

ДЖАБЫУ

ЮЧЮНЧЮ СУРАТ

Больницада бир палата. Джангыз орундукъ Терезеден кюн джарыкъ урады. Орунда джатхан адамны юсюнде акъ джабыу. Джабыуну тюбюнде къолу акъырын къымылдай келиб, орунда салынады. Джатыб тургъан башын акъыртын залгъа бурады. Ол Борисди. Сабыр атлай, юсюне акъ халатны къаблаб, палатагъа Магомет Идрисович киреди. Бир кесек заманны Борисге къараб турады.

Магомет Идрисович: (Орундукъну къатына, Борисни баш джанына шиндикни салыб, акъырын олтурады. Тынгылайды. Бир кесекден Борис, кезлерин ачыб, анга къарайды). Бек ачыймыды? Врачла бир кесекни селеширге боллукъду деген эдиле да, аны ючюн келгенме. Бек къыйын эсе, бюгюн къояйыкъ да маджалыракъ болсагъыз келирме.

Борис: (Кезлерин джабыб, бир кесекни тынгылайды. Дагъыда кезлерин ачады). Селешейик, артха къойгъндан да хайыр болмаз, ишни керексиз созгъандан ары. Энди меннге башхасы джокъду.

Магомет Идрисович: Алай нек айтаса?

Борис: Ким биледи, бюгюнмеми, тамбламамы. Бычакъ джетгенни чотун мен билеме. Соругъуз кереклигизни.

Магомет Идрисович: Аякъ кийимлени тюкеннге къалай элтиб тургъандыла?

Борис: Экспедиторну машинасы бла.

Магомет Идрисович: Базагъа джибермегенлей тюзюнлей тюкеннге элтир ючюн да эркинлик керек болады.

Борис: Бизники да, базаны тамадасы да бир-бири бла келишиб тура эдиле.

Магомет Идрисович: Къагъытланы уа фабрикадан тюкеннге элтген заманда къалай джарашдыра эдигиз?

Борис: Джолда тохтатханлары болса деб, бир къагъытла тюкеннге да башхала хазырлана эдиле.

Магомет Идрисович: Тюкенчилени хапарлары бармы эди?

Борис: Огъай. Аланы гюнахлары керек тюлдю. Тюкеннге келген къагъытланы менден сора киши кермей эди сатыучуладан.

Магомет Идрисович: Ненча джыл болады сиз алай этиб тургъанлы?

Борис: (Кезлерин джабыб, ынгычхайды. Санларын къымылдатыргъа кюрешеди. Алай а къарыуу джетмейди). Суу.

Магомет Идрисович: Врачла суу ичеринги сюе болмазла.

Борис: Ала елюрюмю да сюймейдиле, алай а, къолларындан джукъ келаллыкъ болмаз.

Магомет Идрисович: (Суу узатады. Бирчик уртлагъанлай стаканны эринлеринден айырады). Келмей а, алкъын джашарыкъса, хомух болма.

Борис: Меничаланы джашарларын сюйсегиз келиб айланмаз эдигиз.

Магомет Идрисович: Джангылгъан тюзелген да этер.Сиз да асыры джутлукъдан джангылгъансыз.

Борис: Огъай. Джашаргъа асыры сюйгенден. Омакъ джашаргъа сюйгенден. Терс этгенибизни ангылайма. Сокъуранама дегенликге, ийнанныкъ тюлсюз. (Тынгылайды). Ма, беш джыл болуб барады мен фабриканы адамлары бла танышханлы. Ашагъаныбыз джетгенди, таб гамайыб да башлагъан эдик.

Магомет Идрисович: Тюкеннге от къалай тюшгенди?

Борис: Билеме не затны сорургъа излегенигизни. Аны да тюзюн айтайым. Хаман да тоналыб барса, асыры ишекли керюннюк эди.

Магомет Идрисович: Юч джылны мындан алгъа да ишекли болгъан эдим. Къалай эсе да къутулуб кетдигиз.

Борис: Кюн сайын тюкенни къатына онла бла машинала келедиле. Къараулл а, билесиз, бир кесек къулакъ от алса, къалкъыйды да къалады.

Магомет Идрисович: От тюшгени да алаймы болгъанды?

Борис: Хо. Эки кере да мен къошулмагъанма ансы.

Магомет Идрисович: Бусагъатха дери тюзюн айтыб турдугъуз.

Борис: Энтда алдамайма. Махмут болушханды. Ол да кеси къошулмагъанын билеме.

Магомет Идрисович: Анга уа тюкенден не башхасы бар эди?

Борис: Ала чыгъаргъан туфлилени тюкенде сатылгъанларын билсегиз асыры кеб болгъанын ангыларыкъ эдигиз. Алайсыз а фабрикада талай параны артыкъ болгъанына ала къайдан да джууаб таба билирле.

Магомет Идрисович: Баш бухгалтер билмегенлей фабрикада алай этиб турургъа боллукъмуду, къалай кересиз?

Борис: Бу соруугъа джууаб бермезге эркинме да?

Магомет Идрисович: Тюз айтаса.

Борис: Баш бухгалтер билмей бир зат да этиллик тюлдю.

Магомет Идрисович: Ачханы къалай юлеше эдигиз?

Борис: Къалай юлешгенлеринде мени ишим джокъ эди. Меннге джетгени уа ол кезюуде сегизден бири бола эди, былтырдан бери уа джетиден бири.

Магомет Идрисович: Не ючюн аслам этдиле?

Борис: Тамадаларым сезедиле, алагъа да керек болады дегенимде.

Магомет Идрисович: Кертисинде уа?

Борис: Хапарлары да джокъ эди.

Магомет Идрисович: Махмут бла нек тюйюшген эдигиз?

Борис: (Башын келтюрюб, анга джитирек къарайды. Бир кесек тынгылайды). Сизни ючюн.

Магомет Идрисович: Аны ангылайма, бу иш тинтилиб башланмаса, адамды, рысхыды деб къарамай юлешиб турлукъ болур эдигиз?

Борис: Не къолайсыз адам эди. Мен да анга ышаныб…

Магомет Идрисович: Нек айтдыгъыз?

Борис: Ол сизге орунда къалай джукълагъанына дери айтханы ючюн. (Тынгылаб, дагъыда къошады). Сиз фабриканы джабханлай, атылыб келген эди бешни бер деб.

Магомет Идрисович: Нек?

Борис: Сизге тутдуруб, ишни джабдырыргъа. Терт-беш адам бешишер берсе, иги кесек джыйылады. Кимни да сагъышландырыргъа боллукъду.

Магомет Идрисович: Мени да сагъышландырды.

Борис: (Силкинеди. Джарасы ачытыб, ынгычхай рахат болады). Сора берирге керек эдим, не-е?

Магомет Идрисович: Огъай. Сизни къайсы статья бла терслерге билмей, экили бола тура эдим. Энди анлыладым.

Борис: Барыбызгъа да бир статьямы боллукъду?

Магомет Идрисович: Огъай. Ючюшер статья. Сени бычакъ бла сермегенге уа тертюнчю да къошуллукъду.

Борис: Аны нек сормайсыз деб тура эдим.

Магомет Идрисович: Энди айтыгъыз.

Борис: Терен. Биягъы ачха ючюн. Келди, бек къаты айтыб кердю. Магомет бла къоркъуталмагъанында башхаланы да сагъынды. Болмазлыгъын, ангылагъанында... Алай этерикди деб ким тура эди. (Тишлерин къысаргъа кюрешеди). Аны билсем, туура тишлик этиб да къоярыкъ эдим. Ургъандан сора мукъут болуб, къачыб кетди, эшек.Тохта, аны сау болуб бир чыгъа эсем...

Магомет Идрисович: Сау болуб а чыгъарынга ишек джокъду, алай а...

Борис: (Бети тюрленеди, мыдах болады). Аны да унутуб тура эдим.

Магомет Идрисович: (Ерге туруб). Кеб затны эсге саллыкъдыла. Хапарны тюзюн айтханынгы уа иги этдинг.

Борис: Барын да билиб тура эдигиз, джатхан орунлагъа дери чучхуб.

Магомет Идрисович: Тюз айтаса. Алай а кир орунланы чучхумагъанбыз. (Къагъыт кесекге не затланы эсе да джазыб, Борисге узатады). Кесинг билдиралмасанг да, биз керекли джеринг болса, врачлагъа айтырса. Ким биледи, энтда тюбеширге болурсуз.

Борис: (Ышармыш этиб) Былайдан чыкъгъан терем болса да, мен узакъ джолоучулукъдан къайтхандан сора? (Магомет Идрисович, акъырын атлай, палатадан чыгъыб кетеди). Эртде, кеч болса да, ахыры алай бошаллыкъ болур эди.Кердюк, тюкенге от тюшюб къалмады, ертен джайылды... (Къолу орундукъдан тюшеди. Кезлерин джабыб тургъан Борис сандракъланганча айтады). Ертен... Ертен...

ДЖАБЫУ

Фатима Алиевнаны кабинети. Шиндикде сакъалы джетген, кийимлери, кеси да бирча тозурагъан Терен олтурады. Башын энгишге ийиб, аллында къагъытха къараб тургъанлыкъгъа, джукъ джазмайды. Фатима Алиевна акъырын ары-бери атлайды.

Фатима Алиевна: Джазыгъыз.

Терен: Бошагъанма.

Фатима Алиевна: Ким не айтханын, алгъанын джаздыгъызмы?

Терен: Огъай.

Фатима Алиевна: Алай эсе, бютеу айыбны кесинге аласа. Терсленнгенинг да анга кере боллукъду. (Телефон зынгырдайды. Трубканы алыб). Тынгылайма... Огъай, джолдаш майор, айтмайды... Бусагъатдан айтырма... Чакъыртайым... Сакъларма, джолдаш майор... Ашхы.(Трубканы салады). Сиз сабийликден чыкъгъансыз . Айтырыма иги тынгылаб, алай джууаб беригиз. Тюкенни бир джанында къойсакъ да, фабрикагъа сизни къауум уллу заран салгъанды. Алай а сени юлюшюнг бирсиледен ауурду. Былайда фабрика джабылгъанлай, эрлай тюкеннге бараса, Борис бла тюбешиб, от салыргъа оноулашасыз. Алайда огъуна, «Къарт, мени саулугъум ючюн тартырса» деб, аны ичкичи богъанын биле тургъанлай къараулгъа ачха бересе. Халкъ чачылгъандан сора, ол ичиб джукълайды. Адам аякъ тыннгандан сора сиз машина бла барыб, тюгел джетгинчи машинаны арлакъда, джол джанында къоюб, тюкеннге от саласыз. Дженгил алайдан джанлайсыз. Алай терсленникеиз. Асыры ауур болмазмы башхала ючюн барын да кесигизге алсагъыз?

Терен: Ауурду. Мени орнумда сиз не этерик эдигиз?

Фатима Алиевна: Мен сизни орнугъузда боллукъ тюлме. (Телефонну тиегин басады). Цехни тамадасын келтиригиз). Сен биз билген затланы джазыб, къутулуб кеталлыкъ тюлсе. Гудулукъ ишни ...

Терен: Тохтагъыз. Кеслери этгендилеми дейди? Ол тюлмю эди кече, джатыб тургъан орнумдан къобарыб, эшикге чыгъарыб, «Директор бек къаты айтханды. Бир амал этмей боллукъ тюлбюз» деб? Мен анга ийнаныб тургъанма. (Ачыуланыб, терезе таба къарайды). Юйюне баралсам, бек ариу кергюзюр эдим.

Фатима Алиевна: Ол юйюнде тюлдю.

Терен: (Сейирсиниб). Къайдады? (Бир кесек тынгылаб).Ангыладым, сора бир чардакъны тюбюнде кече къалабыз.

Фатима Алиевна: Айтханларынгы толу джаз. (Ол кезюучюкде босагъадан Махмут атлайды, Теренни керюб, мычыгъанча этеди. Тынгылагъанлай шиндикни къатына келиб олтурады).

Махмут: (Фатима Алиевна бла Тереннге кезюу къараб). Иш къызыудады сора.

Фатима Алиевна: Огъай, бошалады. Экили, ишекли болгъан затыбыз къалмасын деб кюрешебиз, ансын ишни сюдге джиберирге да боллукъ эдик.

Махмут: Не затха экили боласыз?

Фатима Алиевна: Олтуругъуз. (Хыны). Соруулагъа тынгылаб, джууабла берирге юренигиз.

Махмут: Берирге юреннгенбиз.(Олтуруб). Сюдлюк-джоллукъ болмагъанлай нек хыны этесиз?

Фатима Алиевна: Сюдлюк болгъансыз, джолгъа чыгъаргъа да кеб къалгъан болмаз. Экили уа не ючюн болгъаныбызгъа тынгыла. Джазгъан къагытынгда тюкеннге къалай от тюшгенинден хапарсызма дегенсе. (Къагытны кергюзе). Бу сени къол ызынгды да?

Махмут: Айтханма, джазыб да бергенме.

Терен: Уялмаймыса?

Махмут: Не ючюн?

Терен: Бютеу кирни къуру меннге кюреб, кесигиз бир джанында къалыргъа?

Махмут: Нелени сандракълайса? Хапары болгъанды деб кимни ийнандырыргъа къолунгдан келликди?

Фатима Алиевна: Тохтагъыз. Мындан ары хар айтхан сезюгюз магнитофоннга джазылыб барлыкъды. (Магнитофонну

къурады. Олсагъатлай Магомет Идрисович киреди. Аны эслеб). Джолдаш майор, бетлешдириб соруу ала турама.

Магомет Идрисович: Ишлегиз, Фатима Алиевна. (Столну бир джанына шиндик салыб олтурады).

Фатима Алиевна: (Махмутха). Сиз айтхандан тюкеннге къалай от тюшгенинден хапарыгъыз джокъду?

Махмут: Джокъду.

Терен: Алдайса.

Махмут: (Тереннге бир затла ангылатыргъа излегенча къараб, кезбаш этерге кюрешеди). Эркишини къачан да бир сезю барды. Унутма.

Терен: Мен унутмагъанма, сиз а директордан башлаб унутхансыз. Не айтхан эдигиз меннге?

Фатима Алиевна: (Тереннге). Тюкеннге от тюшгенни юсюнден не айтыргъа боллукъсуз?

Терен: Не айтырыкъма? Была бары да оноу этиб, джукъ болса, сени емюрде кемюлмезча этербиз, деб джиберген эдиле.

Фатима Алиевна: Была деб кимлеге айтасâ?

Терен: (Ачыулу тюрсюнге кириб). Ма бу олтургъан, тюкенни тамадасы, алагъа да бизни тамада къошулуб.

Махмут: Аманлыгъынгы барыбызгъа да юлеширгеми излейсе? Тохта сени, алагъа хапар джетгенлей...

Терен: Къоркъутма. Къоркъа-къоркъа къоян териге кириб бошагъаным да боллукъду.

Махмут: Анда да джукъ табылмасын, от салайыкъ деб башлагъан сен тюлмю эдинг, эшек?

Терен: Энтда аузунгдан ол сезню бир кере чыгъарсанг...

Магомет Идрисович: (Ерге дженгил къобуб). Болду! (Теренге).От салгъандан сора не этиб айландынг?

Терен: Эртденблагъа дери джукъладым. Андан сора телефон бла барына да айтдым.

Магомет Идрисович: Къайсылагъа?

Терен: Тюкенни тамадасына, мынга (Махмутну кергюзеди). Директоргъа.

Магомет Идрисович: Сен билдирген заманда ала ишдеми эдиле?

Терен: Огъай. Юйлеринде эдиле. Бек эртде эди.

Магомет Идрисович: Цехни тамадасы не джууаб берген эди?

Терен: «Бюгюнь ишге чыкъма да къал. Ингирде оноуну толтургъанынгы джууарбыз» деген эди.

Махмут: Тюз айтады былайчыгъын.

Магомет Идрисович: (Фатима Алиевнагъа аланы кергюзе). Фатима Алиевна, айыб этмегиз белгениме. Болумну ангылатханмысыз былагъа?

Фатима Алиевна: Ангылатханма, джолдаш майор. Джангыз бир зат къалгъанды. (Тереннге къараб, къошады). Тюкеннге от тюшгенден къралгъа бек уллу заран джетгенди. Алай бла тутулуб тургъанланы хар бири экишер-ючюшер статья бла терсленникдиле.

Махмут: От тюшгенде уа бизни не ишибиз барды?

Фатима Алиевна: Цехни мастерине не айтханыгъызны унутубму къойгъансыз? Тюкеннге от тюшерге кереклисин ол къайдан билиб тургъанды?

Махмут: Ол соруугъа кеси иги джууаб берир.

Фатима Алиевна: (Телефонну тиегин басыб). Цехни мастерин келтиригиз. (Тереннге). Энтда бир соруугъа джууаб берсенг. Тюкеннге сиз ташыгъан аякъ кийимле ючюн ачханы ким бере эди?

Терен: Меннге ачха берген къуру бу болгъанды. (Махмутну кергюзеди). Ол а кимден къалай алгъанын билемейме.

Махмут: Аллай бир къарнынг бургъа эди.

Магомет Идрисович: Тюкенни тамадасындан ачха алгъанынг болмагъанмыды?

Терен: Огъай. Бир кере ачха бер дегенимде «тыйыншлы адамгъа берирме» деб къойгъан эди. Андан сора соргъан да этмегенме.

Магомет Идрисович: Фатима Алиевна, энди анга сорлугъунг бармыды?

Фатима Алиевна: (Ол кезюуде Люба киреди. Тереннге). Барыгъыз. (Терен чыгъады. Любагъа). Олтуругъуз.

Люба: (Олтурады). Сау болугъуз.

Фатима Алиевна: (Любагъа). Тюкеннге от тюшгенин къачан билген эдигиз?

Люба: (Махмутха къоркъаракъ къараб). От тюшгюнчю.

Фатима Алиевна: Къалайда, кимден эшитген эдигиз?

Фатима Алиевна: Ингирде юйде джаннгыз кесим тургъанлай Махмут келген эди. Экибиз да бир кесек олтура турдукъ. Алайда айтхан эди.

Махмут: (Акъырын). Къахме.

Магомет Идрисович: Эслеб селешигиз.

Люба: (Махмутха). Сен а кимге ат-бет атайса? Машинанга да къонуб, хурджунларынгы да ачхадан тыкълаб, элни гаджисин ташыучу сен тюлмю эдинг? (Къызыб). «Джанчыгъым-кезчюгюм, сенден сора сюйгеним джокъду» деб, босагъадан атлагъанлай дунияны гаджисине да ол сезлени айтыб. Бетсиз, джанчыгъынг-кезчюгюнг да къуруб кетсинле, джаханим болсунла, джаламиш кючюк.

Магомет Идрисович: Керексиз ат-бет атагъанны къоюгъуз. Соруулагъа джууаб беригиз. (Махмутха). Энди уа не айтырыкъса?

Махмут: Мен айтырыкъны бу джелимауз айтды, менден не излейсиз?

Фатима Алиевна: Джолдаш майор, эркинлик беригиз. (Аны баш силкгенин керюб, Махмутха). Энди сенден къуру бир затны излейбиз. Артыкъ аякъ кийимле ючюн алгъан ачхагъызны кимле, къалай юлешиб тургъансыз?

Махмут: Тамада болса, анга тюкенни, цехни тамадалары да къошулсала, аланы тегерегинде да (Любаны кергюзе) былача бир саякъла чабышсала, иги кесек боладыла. Юлешиннгени уа хар адамны олтургъан шиндигине кере болгъанды.

Фатима Алиевна: Сени сыйынг къалай эди?

Махмут: Сыйлы эди.

Фатима Алиевна: Бирсилеге уа къалай джете эди?

Махмут: Кеслерине соругъуз.

Фатима Алиевна: (Любагъа). Сеннге къалай бере эдиле?

Люба: Айтханымча.

Фатима Алиевна: Ким бере эди?

Люба: (Махмутну кергюзюб). Тыбырын джутлукъ къурутхан ма бу.

Фатима Алиевна: (Махмутха). Къалай телей эдигиз?

Махмут: (Самаркъау этиб). Ишден сора разы этсе, кебюрек. Кесин экеуленнге юлешгенин эслесек, багъасына кере.

Фатима Алиевна: «Багъасы» дегенинги ангылат.

Махмут: Сатылгъан тишырыуну къаллай багъасы болады?

Люба: (Эрлай секириб, ерге къобады. Керилиб, къол аязы бла иги таууш этдириб, Махмутну джаягъына урады). Джаламиш кючюк.

Махмут: (Ерге къобуб, бетин эриши этиб, урургъа кериледи). Къахме.

Магомет Идрисович: (Эрлай къатына келиб, къолундан тутуб, хыны къарайды). Тохта!

Махмут: Бизни къралда закон урургъа эркинлик бермейди.

Магомет Идрисович: Урларгъа да!

ДЖАБЫУ

БЕШИНЧИ СУРАТ

Магомет Идрисовични кабинети. Кеси джангыз олтуруб, къагъытланы окъуй тургъанлай, телефон зынгырайды.

Магомет Идрисович: (Трубканы алыб). Тынгылайма... Джолдаш подполковник, огъай, алай болмагъанды. Кесин чакъыртыб турама...Баш кюн ишин сюдге джиберирге боллукъду... Сау болугъуз... Базаны къолгъа аллыкъбыз... Билмейме... Фабриканы тамада къауумун огъары чакъыргъандыла... Толу хапарлы тюлме, оноу этерча керюнедиле... Талай кере соргъан эдиле да, къагъыт джиберген эдик... Ашхы, джолдаш подполковник. (Трубканы салыб, джангыдан келтюреди). Экспедиторну келтиригиз. (Магомет Идрисович къагъытлагъа къарай тургъанлай эшик къагъылады). Киригиз.

Терен: (Эшикден башын къаратыб). Боллукъмуду?

Магомет Идрисович: Кел. Олтур.

Терен: Сау болугъуз. (Шиндикге акъырын олтурады).

Магомет Идрисович: Къалайды хал?

Терен: Сизге кеси разылыгъы бла келмегенни халы иги бола болмаз.

Магомет Идрисович: Тюз айтаса. Биз этген, айтхан затлада джаратмагъанынг бар эсе, прокуроргъа тарыгъыу джазаргъа эркинсе.

Терен: Огъай. Ол да сизден бек сюерик болмаз бизни.

Магомет Идрисович: Биз хаман да ушакъ этиб турургъа заманыбыз джокъду, аны ангылай болурса?

Терен: Къайдам?

Магомет Идрисович: Не ючюн аккылы болдунг?

Терен: Да лейтенантны, «туура атынгча терен керюнмейсе» дегенин сиз да эшитген эдигиз.

Магомет Идрисович: Мен башха затланы да эшитгенме. Унутуб къойгъанса следствие бардыргъан тишырыугъа, офицерге сени бла да ресторанда бир ингирими ашырлыкъ эдим дегенинги?

Терен: (Башын бир джанына буруб, келкъалдыракъ). Мен анга телисе демей эдим.

Магомет Идрисович: (Келиб, столну бирси джанында шиндикге, аны туура аллына олтуруб, бир кесекни тынгылаб турады). Ишни юсюнден селеширге къалайса?

Терен: Бютеу билирге излегенигизни билген болурсуз.

Магомет Идрисович: Огъай. Энтда талай зат барды.

Терен: Соругъуз.

Магомет Идрисович: Базадан терини къалай алгъанынгы, аны не этгенинги, аякъ кийимлени фабрикадан къалай чыгъаргъанынгы юсюнден барлыкъ тюлдю сез.

Терен: (Сескекли болуб). Не затны юсюнден барлыкъды да? Тюкенни юсюнден да айтылыб бошалгъанды.

Магомет Идрисович: Тюкенннге от салгъандан сора бир минутну аджашдырмай не этиб айланнганынгы айт. Джукъну унутмазгъа кюреш.

Терен: (Къайгъылы тюрсюннге кириб). Ол джол айтханым джетишмеймиди?

Магомет Идрисович: Джетишсе, бюгюн селеширик тюл эдик.

Терен: Эртденблагъа дери джукъладым. Андан сора эртденбла эртде телефон бла билдирдим.

Магомет Идрисович: Директор не айтхан эди?

Терен: Тынгылаб, трубканы атыб къойгъан эди.

Магомет Идрисович: Цехни тамадасы уа?

Терен: Къууанды.

Магомет Идрисович: Алагъа къачан селешген эдинг?

Терен: Иш башланнгынчы.

Магомет Идрисович: Ол кюн ишге бармагъанса.

Терен: Кеслери эркинлик берген эдиле.

Магомет Идрисович: Ингирге дери не этиб турдунг?

Терен: Юйде турдум. Кюнорта бола, машинагъа миниб, шахаргъа бардым. Анда бир кесек солуб, ызыма къайтдым.

Магомет Идрисович: Къачан?

Терен: Кеб турмагъан эдим. (Тартыннганча этиб). Бир тишырыугъа тюбеб... Эки сагъатдан кеб селешген болмаз эдик.

Магомет Идрисович: Машинанг бла къайтхан болур эдинг.

Терен: Хо.

Магомет Идрисович: Машинанг джангымыды?

Терен: Джангыды.

Магомет Идрисович: Джугъун ауушдургъанмыса?

Терен: Эки арт чархын.

Магомет Идрисович: Арт сол чархыны резини къолайсызды.

Терен: Сиз а къайдан билесиз?

Магомет Идрисович: Борис бла ортагъыз къалай эди?

Терен: (Дженгил, къоркъуулу къарайды). Аман тюл эди.(Ашыгъыш къошады). Аман тюлдю.

Магомет Идрисович: Арт кезюуге дери. (Телефон зынгырдайды. Трубканы алыб). Тынгылайма... Базагъа Фатима Алиевна кетгенди... Огъай, складны джабханбыз... Ашхы, джолдаш подполковник... Ревизорла ишлегенли талай кюн болду... Эки-юч кюнден аны къолгъа аллыкъбыз... Ашхы, джолдаш подполковник. (Трубканы салыб, Тереннге бюсюреусюз къарайды). Аны бла арт кере къачан тюбешген эдигиз?

Терен: Эсимде тюлдю.

Магомет Идрисович: Сагъыш этиб айтыгъыз. Суу джагъагъа машинанг бла къачан баргъан эдинг?

Терен: Бара туруууучанма къачан да.

Магомет Идрисович: Тюкеннге от тюшгенли баргъанмыса?

Терен: (Бир затдан илгеннгенча, башын дженгил келтюрюб, анга къарайды. Къоллары бла хурджунларын чучхуйду). Огъай. Бир сигарет берсегиз а.

Магомет Идрисович: Тютюн ичмейме. Енге, тюкеннге от тюшген кюн алайда болгъанынга шагъат барды. Аны къой, машинангы къыяулу чархыны ызларын да суратха алгъанбыз. (Столдан эки суратны чыгъарыб узатады). Къара. Бири чархынгы резинини къыяулу джерини суратыды. Бирси - аны суу джагъада, талада ызы.

Терен: (Иги кесекни суратлагъа къараб турады. Бюсюреусюз этгенча айтады). Къайдам, мен былайдан чыкъмай тургъанлы ким миниб, къалайлагъа барыб айлана болур.

Магомет Идрисович: Машинагъа бир адам къол тийирмегенди сенден езге болуб.

Терен: Машина ызла айла бла турургъа да болурла.

Магомет Идрисович: Болурла. Алай а... (Телефон зынгырдайды. Эрлай трубканы алыб). Тынгылайма. Хо, Магомет Идрисовичме... Саулугъунг къалайды?... Иги этдинг билдиргенинги... Къоркъма, врачла аякъ юсюнге сюерикдиле... (Трубканы салады). Энди айтырынг, къошарынг джокъду, не?

Терен: Не затны къошарыкъма?

Магомет Идрисович: Борис бла сени ортангда не болгъаныны юсюнден. Ол елмегенди. Бусагъатда больницадан селешген ол эди.

Терен: (Алгъа силкиниб). Мени хапарым джокъду.

Магомет Идрисович: Елгенди деб тура болур эдинг...

Терен: (Аны аузуна чабыб). Алдайсыз... Алдагъан этесиз... Ол сау... Сау тюлдю...Ол. (Башын столгъа салыб, джюрексиниб джылагъаннга ушайды).

ДЖАБЫУ

БЕШИНЧИ СУРАТ

Магомет Идрисович кабинетде кеси джангыз олтурады. Арыгъан тюрсюню. Тозурагъан чачы. Столдагъы шишадан стаканнга суу къуюб, ауузуна джетдире башлагъанлай телефон зынгырдайды.

Магомет Идрисович: (Трубканы алыб). Тынгылайма... Сау болугъуз, джолдаш подполковник... Оллахий, менден да кеб Фатима Алиевна кюрешгенди...Айтырма... Базагъамы?... Джабылгъанды...(Ол кезюуде Фатима Алиевна киреди. Анга шиндикни кергюзюб). Ашхы... джолдаш подполковник... Сау болугъуз. (Трубканы салады). Къайда эдинг Фатима Алиевна?

Фатима Алиевна: (Къызарыб). Рашид Умаровичге кирген эдим сорлугъум болуб.

Магомет Идрисович: (Ышармыш этиб).Аны сорлугъу джокъму эди?

Фатима Алиевна: (Тартыннганча эте). Джолдаш майор!

Магомет Идрисович: Сен меннге ачыуланма да, анга чамлан. (Кюледи). Аны къалай ишлегени да сейирди! Дунияны аманлыкъчысыны артына чыгъыб баргъан кимди? Ол. Болджалы джетмегенлей чынлары есюб баргъан кимди? Ол. Кече сайын джангыз кесине ушхуур этиучю кимди? Ол. Кесине етгюрлюгю джетмей, мени келечи этерге излеген кимди? Энтда ол. Сора сени меннге не дауунг барды? Бютеу дауунгу да аны юсюне къала да къой.

Фатима Алиевна: Келтюралса! (Ышарады). Эскилерин кеси джууа, къоллары чыммакъ болуб турадыла!

Магомет Идрисович: (Бир затны унутханча, эрлай телефонну тиегин басады). Рашид Умарович! Салам...(Фатима Алиевна джалынчакъ болуб, айтма дегенча, эринлерин къол аязы бла джабыб, аны къатына джуукълашады). Алгъышлайма Рашид Умарович! Не зат бламы дейсе? Къолларынгы акълыгъы бла... Билеме...Огъай... Кече сайын эски джуугъанны аз этер заманынг джетген болурму?...Болушхан а этейик сенден эркишилик чыкъсын ансы... Ашхы...

(Магомет Идрисовични ауазы акъырындан акъырын эшитиле барады. Ол селешгенин тохтатмагъанлыкъгъа, эринлери къымылдагъан болмаса, джукъ эшитилмейди. Трубканы салады. Экиси да кюле, ышара ушакъ этиб башлайдыла. Ол кезюуде динамикден ауаз эшитиледи). Бюгюн халкъ сюд бегим алгъанды. Урлаб, уллу заран салгъанлары эмда аны джашырыр муратда тюкеннге от салгъанлары ючюн, фабрикада цехни тамадасы Махмут (Махмут, сценаны бир къыйырындан чыгъыб, акъырын атлай, бирси къыйыры таба тебрейди), цехни мастери Люба (аны ызындан атлайды), фабриканы экспедитору Терен (Любаны ызындан барады), «Аякъ кийим» тюкенни тамадасы Борис (Теренни ызындан барады) тутулгъандыла. Аланы мюлклери сыйырылгъанды. (Бары да акъыртын атлай, сценаны бирси къыйырына джетерге). Бу ишге къошулгъан башха аманлыкъчыланы ишлерине да кеб турмай сюд къарарыкъды. (Сценадан ала кетедиле. Магомет Идрисович бла Фатима Алиевна олтуруб ушакъ этедиле. Не айтханлары эшитилмейди).

ДЖАБЫУ

ЭНЧИ ПИСЬМО

эки белюмлю драма

ОЙНАГЪАНЛА

Махар – 40-42 джыл, ичкичи

Люба – аны юй бийчеси

Марат – 19 джыл. Аланы джашлары

Люаза – 17 джыл. Аланы къызлары

Балдан – 40 джыл. Хоншулары

Ханафий – 30 джыл. Милиционер

БИРИНЧИ АКТ

БИРИНЧИ СЦЕНА

Омакъ джасалгъан юй. Къабыргъалада кюйюзле. Шкафла, телевизор, приемник, магнитофон. Тумбочкада телефон, къабыргъада суратла.

Джанджаулукъ бла бетин сюрте, бирси юйден Марат чыгъады. Кюзгюге къараб, чачын тарайды. Омакъ оюулары болгъан свитерни кийиб, кюзгюге дагъыда омакълана къарайды. Кийим шкафны къармай барыб, ачха табыб, хурджунуна сала, джырны джырлай тепсейди.

Марат: (джырлайды)

Тауланы артына багъыр кюн ташайгъанды,
Булутла боялгъандыла алтын суугъа
Тюбешиу кёзюуню заманы да болгъанды –
Ашыгъама, сюйгеним, санга.

Джырны мелодиясын айта, эшик таба атлайды. Ол кёзюуде юйню бир бёлмесинден Махар чыгъыб, терт джанына къараб, джашын кёргенлей хырха ауазы бла айтады.

Махар: Къайрыса, джаш? Юйде чыртда тёзала болмазса дейме.

Марат: (Атасына джазыкъсыннганча къараб). Саут шкафгъа кёз джетдирсенг, бир зат табылыб къалыргъа да болур.

Махар: Не затны сандыракълайса?

Марат: Башынг ауруй болур деб айта эдим, ансы, мени сартын къарамай огъуна къой. (Чыгъыб кетеди).

Махар: (Шкафны тинте барыб, джарты шиша аракъыны алыб, бети джарыйды. Стаканны алыб, олтурургъа орун излегенча, тёрт джанына къарай келиб, ёрелей ичеди). Оллахий, ол джашха бир къауумланы джюреклери бош къыйналады. Начас хар нени да джик-джигине джетдириб ангылайды. (Дагъыда къуяды, ичеди. Фу-у деб, ауур солуй, башын булгъайды). Энди, не

джашырыу, анда да болур бир кесек терсликчик. Ённге, кесигизге бир къарагъыз, къайсыгъызда джокъду.
Къыз бёлмеден Люаза чыгъыб, атасыны кеси-кеси бла ушагъына тынгылайды. Ышарады. Атасын хиликге этгенча, башын булгъайды, эринлерин чюйюреди. Алай эте туруб, атасыны къатына келиб, аны имбашына къолун салады.

Люаза: Ий, папа, ким бла ушакъ этесе?

Махар: Джинлерим бла. Арт кёзюуде мени аладан сора киши ангылагъанча кёрмейме.

Люаза: (Атасыны къолунда аракъы шишаны кёрюб, ышармыш эте). Къарачы, танг атхынчы, гугурукла къычырыб башлагъынчы папочка тенглерин табыб турады. (Шишаны кёргюзе). Неужели, аттячыкъ, бютеу тенглеринг бу гитче шишачыкъгъа сыйыныб турадыла?

Махар: Иги тенгле, къызым, къалайгъа да сыйынырла. Сен а джаншагъанынгы къой. Эшитдингми?

Люаза: Ашхы, аттяка. Эркиши алай болургъа керекди.

Махар: (Къызына къарай туруб, аны асыры огъурамагъанча, бир джанына туракълайды). Сёлешме, алай масхабсыз, сен озгъун. Не гугурукланы санайса сен? Къайда юреннгенсе алай сёлеширге?

Люаза: (Ышара). Юйде, папочка. Сенден, мамадан, Маратик – суратикден. Алай сёлешгениме ийлыкъгъанмы этесе? Ничего, папочка, биз да ийлыгъабыз школда бир къауумла ючюн.

Махар: (Ачыулана башлаб). Не затланы джаншайса, сен уялмагъан. Кимле ючюн болдунг джерге кирлик? (Къабыргъада кесини уллу суратын кёргюзе). Ма ол адам ючюн бир адам уялмазгъа керекди бу дунияда. (Кекюрегин тургъуза). Ехтемленирге, махтаныргъа керекди. Къуру мени юсюмден газетледе джазылгъанны, радио бла айтылгъанны бир джерге джыйсанг, сау эшек джюк болур. Кермейсе аны, ийлыгъабыз, джерге кирлик болабыз деб. кебмюдюле сен джашагъан элде атанг чакълы бир атлары айтылгъанла? Не-е?

Люаза: (Кюлгенин тохтатыб). Бир заманда школда сени атынг кюн сайын айтыла болур эди. Биз да дерслеге ашыгъыб бара эдик, папочка.

Махар: Энди уа?

Люаза: Энтда атынгы айтыр ючюн къалмайдыла. Алай а хар айтханлары сайын «ол иги джаш ичкиге берилиб, джоюлуб барады» демей къоймайдыла. Маманы аты да къуру бир джерде сагъынылады. (Тынгылайды). Баришчилени юсюнден селешиннген заманда. Энди уа ол сезлеге биз да юренчек кибик болуб бошагъанбыз. Энди мама да, сен да этигиз сюйгенигизча, бизге уллу башхалыкъ боллукъ болмаз. (Ышарады). Алайды, папочка, ауур тийсе да, тюзюн айтама.

Махар: Джаншай турма да бар школунга. Унутма, чыртда ийлыгъыр джеринг джокъду. Кимден аманбыз биз? Кимден мусхам джашайбыз? Сен кийгенни ким киеди? Кесинг бир сагъыш этчин.

Люаза: Мен андан башха затлагъа да сагъыш эте эдим, энди къойгъанма ансы. (Биягъынлай ышарады). Сагъышсыз джашагъан тынчыракъ керюнеди.

Махар: Сен а не джашагъанны билесе? (Сагъатына къараб, сескекли болады). Сени бла джаншай ишге кечикдим да къалдым. Керемисе аны, сезге тыйыб. (Ачыуланыб). Къора дженгил, сенсиз да сагъышым- къайгъым азды дебми тураса?

Люаза: Кесинг да алай бек ачыуланма, папочка. Алай а аттячыкъ, сени джюрегинги чириген хауунча бир джумушакълыгъы барды, ачыуланыб кеб турлукъ тюлсе да?

Махар: Хо, энди къора, ишден тыйыб тураса.

Люаза: Дженгил, кечикдинг, папочка, дерик эдим, алай а бюгюн къой. Негерлеринг бла да ушакъ этгенинг керюнюб турады.

Махар: Телиден да чыгъады бир акъыллы сез деб, тюз айта болурла. (Къызына сагъышлы къарайды). Ашхы-ы… (Шишаны да къолуна алыб, бирси юйге кириб кетеди.

Люаза: Огъурагъан башы бла. Чыртда ишге бармай къалгъан кюнлерин санаса, баргъанындан кеб боллугъун

билмейдиди? (Шкафны къарамай барыб, бир письмону къолуна алыб, адресине къарайды). Аннягъа келген письмону ачыб, меннге да окъу деб, харам ышара нек кетди Марат? (Окъуйду. Бети тюрлене, ышармыш эте башлайды). «Багъалы Люба! Сен кетгенли талай кюн болгъанлыкъгъа, кесиме орун табалмайма. (Ауазын акъырындан акъырын эте барыб, ичинден окъуб башлайды). Ма, аннячыкъ десенг, сюрприз. Айда мамачыкъ. (Кюзгюню къатына барыб, кесин тюзетиб тебрейди. Бармагъы бла бурнундан басыб, кеси аллына ышарада. Бурма чачын тарайды. Кеси кеси бла сёлешеди). Бир бузгъан джеринг джокъду. Тохта, ол хадаус экзаменле бир бошалсынла да, кёрюрбюз ким джашай билсе да. (Телефон бла селешеди). Ал-лё-о! Казим юйдемиди? (Тынгылайды). Казик, менме. Не дейсе? Бусагатда къобханма. Огъай, бюгюн барлыкъ тюлме. Тамбла экзаменнге кёрюннген кибик этерге керекди. Сен а не этесе? Кимни? Нарсанагъа? Сени бла, аллах-аллах, мамачыкъ айтханлай. Огъай. Былайгъа кел. Да. Биягъы джерге.

Махар: (Бирси юйден бош шишаны да башындан тутуб чыгъады. Тюрсюню джарыкъча кюренеди). Къыз, дженгил бол, школгъа кечигесе.

Люаза: (Эниклегенча эте). Папочка, дженгил бол. Уже кечикгенсе ишинге.

Махар: (Ачыуланыб). Кимге айтдым. Бу халинг бла сен ёмюрюнгде да адам болмазса. Дженгил дейме да. (Аллына атлайды).

Люаза: (Къоркъгъанча этиб) кетдим, папочка, кетдим.

Махар: Ол аттестат кибикни бери бир алыб боша да, баш тюбюнге боллукъ эсенг да, кесинг оноу этерсе.

Люаза: Берселе, ол къагъыт кесекни школда къоймазгъа сёз береме. Адью, папочка. (Къол булгъаб, чыгъыб кетеди).

Махар: (Кухнягъа кириб, тузланнган агурчаны къаба чыгъады. Шкафны тинтеди. Бир-эки бош шишаны чыгъарыб, башха джукъ табмай, аланы да ачыуланыб ызларына салады. Письмону алыб, къарагъанча этиб, ызына атады. Къабыргъада тагъылыб тургъан сагъатха къараб,

телефонну алады). Мухтар, сенмисе? А, салам алейкум. Не кумну хапарын айтаса, башым ауруб ёлеме. Сени да. Оллахий, кёзлерим алас-булас эте турадыла. Хы, да чакъырлыкъ болурма. Мени излеген (Пауза). Солтанмы? Анга уа не керекди? Ишден къыстаргъамы? Къайсыды ол ишден къалмаучу, огъесе ол къуру мениме кёреди? Тейри, грамоталарымы да джыйыб, ары-бери къарамай, чынг тамадагъа барыб къалырма. (Пауза). Къачан берилселе да, Солтанны аты бла тюл шойдула да. Ашхы, бусагъатдан джетерге кюреширме. Сен да тюзсе. Бет бетге къараса, не джашырыу, бет да тюкеннге къарайды. Бошуна хахайламасын, бир айтыб къой. (Телефонну салыб, акъырын атлай барыб, диваннга таянады). Энди бурнун сюрте билмеген Солтан да, дипломум барды деб, оноу этерге башлагъан болур дейме. Тейри, ол къауумгъа кючюмю кёргюзюр заман джетген болур дейме (ёрге туруб, шкафха, эшикге да кёзюу-кёзюу къарайды. Къолун силкиб, костюмун джарашдыргъанча эте, одеколон шишаны алыб, юсюне бюркеди, къоз сындырыб къабады). Ол хадаус ийисни кетере шойду да. Не болса да, бюгюн бир тёзерге кюрешейим. (Ол кёзюуде Балдан босагъада сюелиб, ышара, къараб турады). Барайым. (Эшик таба бурулуб, Балданны эслеб, кеси да ышарады).

Балдан: Юйдеми эдинг, а джаш?

Махар: Суу суратча, аллынгда сюелиб тургъанымы уа кёресе, ариу. Сагъынылгъан босагъа тюбюнде дегенлей, кесинг келиб къалдынг да.

Балдан: Нек сагъына эдинг, соргъанны айыбы джокъду.

Махар: Оллахий, Балдан, эрингден айырылгъанлы ариудан ариу болуб бара болурса дейме. Сау айны кёрюнмей туруб, бир ийнакълагъан да этерик тюлмю эдинг?

Балдан: Люба уа сени ийнакълаганны къоюбму турады?

Махар: Аны къой да, былай кел. (Къолларын узатыб). Бир уккашчыкъ этейим.

Балдан: (Тёрт джанына сескекли къарай). Кет-кет, а киши, алыныбмы айланаса? (Кесин андан къоруулагъанча

къолларын узатады). Тоба, Люба эшитсе, экибизни да элден къачарлай этер.

Махар: Экибиз да бирден къачарыкъ эсек, кесим огъуна эшитдирейм.

Балдан: (Кесин кукаландыра). Къачсакъ, бирге къачарыкъбыз ансы кимни излеб айланныкъбыз. Сабийле уа къайдадыла?

Махар: Аланы къой, башлары къалгъанча айлана болурла. Кесибизни къайгъыбызны этейик биз да.

Балдан: Мант башыча, джангыз кесими не къайгъым барды мени? Къарным ач, къулагъым тынч деб, джашай барама.

Махар: Къулакъларынгы билмейме ансы, къарнынг асыры джарсый болмаз (Болданны хатхусу сюремни сыларгъа узалады).

Балдан: Оюн оюн болса да, къой джаш. (Махарны къолларын бир джанына тебере, артын буруб, санларын къымылдатады). Керти да эрсизди деб, ойнарынг келе болур дейме?

Махар: Аллах кёреди. Езге, эрингден нек айырылгъан эдинг, ариучукъ? Сени къоюб къалай кеталды?

Балдан: (Эркин атлай барыб, кюзгюню къатында кесин кукаландыра сюеледи). Айырылмай не этерик эдим? Сени ючюн мени уялтырыкъдыла дей эди да тура эди. Энди ол хурттак айлыгъын алсын да, сомланы ийнакълай джашасын. Мени уа чыртда сокъураныр джерим джокъду. Майна, бетим-къутум да джарыб, адамгъа ушаб айланама. Огъай, кесинг тюзюн бир айт, Махар джаным, алай тюлмюдю (кёзлерин ойната)? Не уа мени джаратырыкъла чыртда табылмазламы энди?

Махар: Мени кёзюм бла къарасанг, аллайла туура къатынгда сюелиб да турадыла. (Балданны къатына атлаб, имбашына къолун салыб, ийнакъларгъа умут эте). Сау айны кёрмегенимде, туугъан эгечимеча тансыкъ болдум. Айырылгъанынгы уа тамам тюз этгенсе. Аллайланы ол оклад дегенлерине къараб къалсанг, къабынсыз боллукъса.

Балдан: Ий, Махар, кесинг кёресе, ары-бери айланасыз деб, бизни бетибизни къой, кёблени бетлерин джояргъа да кюрешедиле, алай а къайсы бириди ол оклад дегенлери

бла джашагъан? Майна сатыу этерге баргъанымда, ол бизни сюрюб, кесин мёлекча кёргюзюрге дыгалас этиб айланнган сержантха талай тюменчик бергенимде, сатыу этер джерими кеси кёргюзюб огъуна къойду. Не уа элни ичинде айланнган тамадаланы кёрмейбизми? Хар бири бир машинагъа миниб, къайдан не зат юзейик деб айланады. Ёксюзню къалачы уллу дегенча, бизни кёредиле ансы, кеслерине да бир джанындан бир къарасала, кёб затны эслерик эдиле. Ёлмегин, Махар, кесинг бир айт, тюз тюлмюдю?

Махар: Энди ала да аллай бирчик этмей, къалай джашасынла? Къой аланы, ала кеслерин джарлы этерик тюлдюле.

Балдан: «Байны мюлкю джарлыны башын тели этер» дегенлей, сора бизге илиниб нек турадыла?

Махар: Аны къой да, мени айтырыма бир къулакъ сал, джанчыгъым. (Бир кесек тынгылаб, башын сылайды. Балдан керти да бир магъаналы затны айтырыкъды дегенча тёзюмсюз болуб сакълайды). Джашырмай туура джюрегинги-кёлюнгю бир айт, мени бек сюемисе? (Къатына джуукълашыб, ийнакъларгъа кюрешеди).

Балдан: Къой, иги джашча, керексиз сёзню. Люба эшитсе да, кёлюне не затла келирге болурла?

Махар: Аны уа къайда къоюб къайтханса?

Балдан: Тоба бир-бирибизден а айырылмагъан эдик. Анасына къайтханы бла къалыб кетген болур. Мен да аны излеб келген эдим.

Махар: (Ышара). Мен джарарыкъ джеринг бар эсе, уялма да айт.

Балдан: Огъай. (Кёз-къаш эте). Сау бол. Посылкачыкъ келирге керек эди.

Махар: Люаза бир посылканы кёлтюрюб айлана эди.

Балдан: Меннге да келирге керек эдиле посылка да, письмо да. (Джашыртын Махарны бетине къарайды. Анда асыры тюрлениу кёрмей рахатланады). Да келе турурла, къайры къачарыкъдыла?

Махар: Посылкадан, письмодан къайсын бек сакълайса? (Ышарады).

Балдан: Къой-къой, Махар, къургъакъ накъырдаларынгы. Къуру бизге келибми къаладыла письмола?

Махар: Эри болмагъан бир тиширыугъа письмо келеди деб менден сора сеннге ким айыб этерикди? Сени тенглеринге келселе уа аны иши башха. (Башы ауруй болур да, къолу бла сылайды. Балдан аны башха тюрлю ангылаб, къайгъылы болады).

Балдан: Не дегенлигинг болду? (Махар джууаб берирни орнуна кеси аллына кюледи. Алай а дженгил тохтаб, Балданнга харам къарайды). Бир бек джарыкъса бюгюн, а джаш.

Махар: Сени кёргениме.

Балдан: (Не этерге билмей). Кечигиб къалдым да. Сакъалаб тургъанла бар эдиле. (Кетиб тебрейди). Люба кёрюне эсе, энтда бир келирме.

Махар: (Ышара). Ол болмагъан заманда келсенг иги тюлмюдю?

Балдан: Къайдам, хар адамны да кёлюнде бир зат болур. Кетейим. (Балдан кетеди. Махар биягъы шкафланы тинтиб, джукъ табалмайды. Телефонну алыб сёлешеди).

Махар: Ибрахим, сенмисе? Салам. Алан башым ауруб ёлеме, джугъунг джокъмуду? Эй, хомух, алай къалай болдунг? Аламат. Бусагъатлай. Кафени къатында. Бусагъатдан чыкъдым. Мени сакълатма алайда.

(ДЖАБЫУ)

ЭКИНЧИ СЦЕНА

Биягъы комната. Ортасында эки уллу чемодан, хизенле, тюйюмчекле. Кухнядан омакъ джасаннган Люба чыгъыб, кеси аллына ышара, бир чемодандан къалгъанны бирси юйге ташыйды. Юйде къалгъан чемоданны диванны аллына элтиб, бир бёлек заманны анга ёхтемлене къараб турады. Киритин ачыб, ичине къарагъанлай, андан да бек джарыйды. Андан къумачланы чыгъарыб, хар бирине сюйюнюб къарай, диваннга салыб барады. Бир омакъ къумачны кесини юсюне атыб, джан сюеклерин ойната, кюзгюню къатына барыб, ары-бери

бурулады. Кумачны да имбашына атыб, эки къолун ёрге кёлтюрюб, джангы джукълаб уяннган адамча, омакълана созулады. Алай эте туруб, къумачны сарафанча чырмаб, омакълана атлайды.

Люба: Антсыз болгъа эдим муну багъасын чыгъармасам. Быллай затны бу тёгерекде къараб табаргъа да мадар джокъду. Тоба, муну кёргенлей Айшатны джюреги джарылыб къалыр. (Бети тюрлениб, сагъышланады). Огъай, мен бу аламат затны сатмайым. Ким болса да алыб, чебкен тикдириб, джюрегими джарыб къоярыкъды. Нем къорайды, къызчыкъгъа чебкен тикдирейим да къояйым. Бойнумады аны кийиб чыкъгъанлай, не менме деб тургъан джаш да аны ызындан тюшюб къалмаса. (Телефон зынгырдайды. Люба телефон быргъыны дженгил алады). Ал-лё. Хо. Менме. Къайдам, ишде болур. Кёрюнмегендими? Да болур бир башха джумушу. Кёрюннгенлей айтырма. Алай ашыгъыш керек болуб къалай къалды? Кесинеми? Ашхы. (Телефонну салыб, сагъышлы болады). Не болгъанды экен? (Келтирген харакетин джайыб, кеси ортасына олтурады. Сагъышлыды. Эшик дженгил ачылыб, Балдан ашыгъыш киреди).

Балдан: Келдингми?

Люба: Не болгъанды, а къыз?

Балдан: (Къумачланы эслеб). Дунияны джыйыб къойгъан кере эдим. Тохта-тохта, муну уа къачан алгъан эдинг? (Люба юсюне чырмаб айланнган къумачны кёрюб, сейирсинеди). Не аламат затды. Меннге айтмай къалай къойгъанса аны?

Люба: Сен шахарда ол адам бла къалыб, мен кесим кетген заманда тюбеб къалгъанымда алгъан эдим. Ол кёзюучюкде ачхам джокъ эди ансы иги кесек огъуна аллыкъ эдим. Аны ючюн кёлюнге чыртда бир зат келтирме. Ёнге не джангылыкъ, киши джокъламай турамыды?

Балдан: Мени джокъламагъандыла, сен къалай боллукъ эсенг да.

Люба: Не ючюн айтханлыгъынгды?

Балдан: Да ол посылка кибигинг юйюнге келиб турады. Махаргъа тюбеб къалдым да, ол айтды. Бир письмо хапар да айтда эди.

Люба: (Сескекли болуб). Кет юйюнг къурумазлыкъ. Ол дегенинг неди?

Балдан: Аны ючюн ашыгъыш келгенме. Энди кёз къарангъы этме да, тёгерегинге сабыр къара. Сёз урумларындан болумну ангыларыкъса.

Люба: (Кеси аллына). Оу мен хариб! Не этейим, къайры кирейим? (Балданнга къараб). Не-е?

Балдан: Энди керти да деб, эс ташлаб къойма. Кимни не затдан хапары болгъанын билмегенлей, ойсурама.

Люба: Аны къолуна тюшген эсе.

Балдан: (Любаны сёзюн бёле). Коркъма, ол сени къайгъылы болмаганча кёрюне эди.

Люба: Къалай?

Балдан: Асыры джарыкъ эди.

Люба: Бу от тюшерик арыкъыдан айыралмай къалдым.

Балдан: Бусагъатда уа аны ючюн къууаныб, табу этиб да къой. Ары-бери деб сёз джайгъаны, къаугъа ачханы болса, эсириб эте айланады, болгъанны-болмагъанны де да, ненг къорарыкъды, милициягъа бар да къал.

Люба: Коркъма, биз барыб къыйналмасакъ да, арт кёзюуде милиция джокълагъанлай турады.
(Ол кёзюуде арбаздан джыр таууш эшитиледи)
Кечеле да къысха кёрюнелле
Экибиз къолладан бек тутсакъ.
Ля-ля-ля, ля-ля-ля, ля-ля-а-а-а)
Къызчыкъ келеди.

Люаза: (Ойнай, тепсеген халда къымылдай, юйге кириб, анасын кёреди). Келибми тураса, мамочка? (Къатына барыб ийнакълагъан маталлы этеди). Не келтирдинг? (Диванда къумачлагъа къараб). Ма, берне десенг, берне-е. Сейир, тамаша, алама-а-ат, мамочка.

Люба: Сизни ючюн джер тырнаб айланама ансы, менгеми керекди? Былай олтур да, бир иги къарачы, къаллай чебгенликле келтиргенме сеннге.

Балдан: Алайсыз да бир кереклинг джокъ эди, къызчыкъ, быланы кийиб чыкгъганлай, туура суу-сурат болуб къаллыкъса.

Люаза: Бусагъатда, Балдан, адамла аллай чебген киймейдиле. Джинсала, импорт кофтала керекдиле.

Люба: Аллайларынг да джетерикдиле. Сенден кёбю кимни барды?

Люаза: (Ашыгъыш шкафны къатына барыб, китабланы къармайды. Не затны эсе да алыб, хурджунуна салыб, анасыны къатына къайтады). Мамочка, къайтсам, все подарки посмотрю. Бусагъатда бек ашыгъама.

Люба: Юйге киргинчи къайры ашыгъаса? Папанг а къайдады?

Люаза: Билмейме. Ишге барлыкъ болурма деген эди. Аны къойюб, ол барыучу джерине бармагъан эсе.

Люба: Нек?

Люаза: Танг атхынчы шохун къучакълаб айлана эди.

Люба: Къалайда? Къайсы шохун?

Люаза: (Кюледи). Аракъы шишаны, мамочка! Юйню туура ортасында.

Балдан: Кете барайым. Артдаракъда да бир джокъларма.

Люба: (Ёрге туруб). Келмей къалма. Бир сорлукъларым бардыла.

Балдан: Юй джумушладан бир къол айыргъанлай джетерме. (Кетеди).

Люаза: Мен да кетеме, мамочка, сакълагъан барды.

Балдан: Школгъамы ашыгъаса?

Люаза: Хо…

Люба: Ала тёзерле, къызчыкъ. Школунг къайры кетерикди, анангдан тансыкъ алгъынчы юйден алагъа атылыб барсанг, кёллерине да не зат келир.

Люаза: Бюгюн, мамочка, башха ишибиз барды. Чыртда кечигирге боллукъ тюлдю. Айыб этерикдиле.

Люба: (Ачыуланнган халда, къызына ёбкелегенча къарай). Анангдан багъалы не иш чыкъды сеннге? Дуниямы тюйюб, атын айтыб да эшитмеген джерлеригизге барыб, сизни ючюн чабышыб айланама. Сиз а аны ангылаймы билликсиз?

Люаза: Казикни день рождениясыды. Бары да джыйылыб турадыла.

Люба: (Ачыуланыб). Ненча кере айтханма аны къатына барма деб. (Пауза). Бизге аллай адам чыртда керек тюлдю.

Люаза: Мамочка, минг кере айтханса аны юсюнден. Минг кере шекер дегенликге, ауузунг татлы боллукъ тюлдю дегенни неужели сен эшитмегенсе. Эртденден ингирге дери радио бла, газетле бла эски-чирик адетлени къоюгъуз деб кюрешедиле. Сен а унутургъа-къурутургъа унамайса.

Люба: Не адетлени юсюнден айтаса сен а?

Люаза: Акъыл юретиуню юсюнден, мамочка. Сен сау айны къайда эсе да айланыб къайтхынчы, акъыл юретиуню эски адетге санагъанбыз.

Люба: Сен мамочкангы къабхын огъесе. (Кесин эрши этиб). Посылка келгени болгъанмыды?

Люаза: Посылка да (пауза) письмо да.

Люба: Не письмоду? Къайдан?

Люаза: Баргъан джерингден. Кетдим, мамочка. Сёзге тыйыб турма, джюреклери къыйналлыкъды.

Люба: Письмо къайдады? Джиберлик затлары бар эди, аланы юсюнден билдире болурла.

Люаза: (Ышарады бир джанына бурулуб). Алай кёрюнеди. Марат окъуб, меннге бериб кетген эди да, шкафгъа салгъан эдим.

Люба: (Сансыз этгенча). Джукъ джибергенбиз деймидиле? Къайда былай алчы.

Люаза: (Акъырын шкафны къатына барыб, письмону излейди, табмайды). Былайгъа салгъан эдим, не болду эсе да.

Люба: (Тёзюмсюз, сескекли болуб, аны къатына барыб, кеси шкафны къармайды. Табмайды). Не этгенсе? Ашыкъма да эсинге тюшюр. (Бети тюрлениб, ачыулана башланнганын таныта). Биреуге келген письмогъа тиерге не ишигиз бар эди?

Люаза: Аннячыкъ, сен бизге биреу болмазса да.

Люба: Энди ол письмо бла не карыгъыз къалгъан эди? Тохтагъыз, мен сизни бир кёрейим. (Сагъышлана келиб, джумушайды). Китабларынгы ичине салгъан болурмуса, къызчыкъ?

Люаза: Къайдам. Былайда къойгъан эдим.

Люба: Атанг а къайда эди?

Люаза: Шишаны богъурдагъындан бууб айлана эди. Сен кетгенли ишге кёб баргъан эсе, тёрт-беш кюнню чыкъгъанды. Бир кере Маратдан къаты айтдырыб да джибергендиле.

Люба: Джашчыкъ алгъан болурму? Кеси да къайда айланады экен?

Люаза: Ол участковый да бир кере келиб, атама къаты сёлеше тургъанлай, юслерине кириб къалгъанымда, къыстаб джибергенме. Не иши барды, юйге келиб, алай сёлеширге? Ичген аныкъын ичибми айланады?

Люба: Джашчыкъ ары-бери салыб, унутхан болурму?

Люаза: Огъай. Андан бери ол юйге келмегенди. Айлана болур ол машинаны сюрюб, кирмеген тешиги къалмай. (Эрлай бирси юйге кириб, ызына чыгъады). Анам, кечикдим. Увидимся, ресторанда боллукбуз.

Люба: Тохта, къызчыкъ.

Люаза: Заман джокъду, мамочка. (Кетеди).

Люба: Кёремисе, бу къара къыйынлыкъны. (Биягъы шкафны, китабланы къармайды. Сюелиб, тёрт джанына къарайды. Бир затдан тюнгюлген адамча, акъырын атлай барыб, кеси келтирген къумачланы юслерине олтурады. Тёзюмсюз болуб, тёрт джанына къарайды. Телефонну къатына барыб, аны къолгъа алады). Кюнюгюз ашхы болсун. Хо, Любама. Да, тынч-эсенг къайтдыкъ. Казим юйде джокъмуду? Джашчыкъдан хапары болурму деб излей эдим. Айыб этмегиз. (Башха номерни алады). Тауджанмыса? Сау бол. Джокъду хатабыз, шукур деб турабыз. Хы. Патияны тилегин толтургъанма. Огъай, кеси излегенча бетлиди. Ий, Айшат, сизни табада джашчыкъны эслегенигиз болурму? Бир бек керек болуб къалгъанды да. Нарсанагъамы? Айымысына, джаш адамла аллай бир да этмей. Чыртда тагъыыб асыраргамы керекбиз биз аланы? Да! Патиягъа бир билдириб къоярса. (Телефон быргъыны ызына салыб бир кесек тургъандан сора джангыдан алады). Мухтар, сенмисе? Не эте тураса? Сау бол. Джарлы къарыуубузгъа кёре, сюркеле барабыз. Аны ол тёгерекде кёргенинг

болмадымы? Къалай-къалай? Сора Солтан аны ишден къыстаргъа не чурум табханды? Огъай джаным, юйдеги ёсдюрген, ёмюрю махталыб тургъан бир адамны ишден къыстаргъа закон джокъду. Эки джылнымы? Прогуллары кимни болмайдыла? Солтан аланы санамасын да, башын джюрюте билсин. Тоба, ол алай этсин да, арабыз сюдлюк болур. Аны не этиб айланнганын киши билмейди дебми турады? Къуру ол билген да джетерикди аны тюрьмени терезесинден къаратыргъа. Меннге не башхасы барды, кесине иги болур деб айтама ансы. (Пауза). Сау бол, Мухтар, сен болмасанг, алайда адам кёрмей къалдыкъ. Да, къурманынг болайым, бир кёз-къулакъ бола тур, марджа. Не этерикбиз, биз да нохта бауну унутмазбыз. (Телефон быргъыны ызына салады). Кёремисе, бу ишни. Бедишлик этиб…бюгюннге къараб тургъанча, кеслери да къайры кетгендиле? Къайры кирейим, не къычырыкъ этейим? (Биягъы телефон бла селешеди). Ресторан. Къайсы болдунг? Римма, Любама. Не иги болду сени табханым. Иги къызча, бизникиледен киши кёре эсенг, бир чакъырсанг а. Къызчыкъ? Ким бла? Казимми? Качан кетдиле? Ай юйюнг къурумазлыкъ, ичиб тура эсе, аны уа къалай джибериб къойдунг? Тохта, мен аны ол машинаны къатына бармазча этерме. Сау бол, Римма. (Телефон быргъына ызына салады. Ол кёзюуде Балдан босагъадан атлаб, эшикни акъырын къайтарыб, Любагъа къарайды. Бир-бирин эслемейдиле). Кёрдюнгмю быланы этиб къойгъанларын? Ишде да кёрюнмей, ол хадаус а къайда айлана болур? Тохта-тохта (Пауза). Письмо аны къолуна тюшюб (Пауза). Мен хариб, элден башымы алыб къачарча…(Пауза).

Балдан: Къайры тебрегенсе юйге киргинчи? (Омакълана Любаны къатына келеди). Алай дженгил тансыкъ болуб къалай къалдынг? (Чынасы бла тюрте). Юйдегингден тансыгъынгы алыб да бир боша. Худжу. Ары джол чыкъмай къаллыкъ тюлдю чыртда аны ючюн деб, экили да болма.

Люба: Не иги болду келгенинг. Юйге киргинчи дейсе да, ийнанамыса, кесек заманнга башымы суугъа атарча болдум.

Балдан: Не болгъанды?

Люба: Ол андан келген письмону излей башым тели болуб бошады, Джашчыкъ, къызчыкъ да окъугъанчады хапар.

Балдан: Алай башынг къатышырча не джазганды? Бир затла ангылатыб кюрешген болур эдинг да, хадаус.

Люба: Ангылатхан а этген эдим, не джазгъанын билмейме ансы.

Балдан: Табалмаймыса?

Люба: Кёресе. (Пауза). Ол къыз кибик къайры салгъан эсе да, эсине тюшюралмайды. Кеси да думп болду да кетди.

Балдан: Тамблагъа хазырлана болур. Тамам къыйын кёзюучюклери джетгенди да.

Люба: Тамблагъа дегенинг? Не тамблады ол?

Балдан: Сен керти да къатышыб тура болурса дейме, а къыз. Тамбла экзаменлери болгъанын унутубму къойгъанса? Джолда этиб келген оноуунгу эсинге бир тюшюрчюн.

Люба: Хы, ийманы алай болсун, экзаменлеге хазырланыргъа кетгенича. Бюгюн Казимни туугъан кюнюдю деб, ашыгъыш кетген эди. Олсагъатда аны билсем, ёлюб да джибермез эдим. Кёрдюнгмю аны, бетсизни, экзамени джетиб тургъанлай бурулуб, кетиб къалгъанын. Тохта, ол къанчыкъ бери бир къайтсын.

Балдан: Къайры кетгенди?

Люба: Ай юйюнге, ресторанга кетгендиле. Таб Нарсанагъа огъуна атлагъан болурла, дейме. Бери бир къайтсынла ансы, мен аны чачын джулкъуб, къолуна тутдуруб, ол Казикледен кенгде айланырча этерме.

Балдан: Ол Казиклени уа алай бек нек табаладынг?

Люба: Ой, ол от тёбеси болгъа эди да, письмону бир табха эдим.

Балдан: Ий, бу письмогъа сен быллай бир нек къоркъгъанса? Биреуленними тонадынг, адаммы ёлтюрдюнг? Юйден къайры кетерикди, табылыр къачан болса да.

Люба: Юйден а чыкъмаз эди, юйдегини къойса. Эсингдемиди ол сеннге келген письмода не затла джазылгъанлары? Балдан, сен да джюрек джардынг да къойдунг! Аны

къуру ондан бирин джамагъат билсе, джыйылыб ирият берир, тоба.

Балдан: Энди мант башыча, къуру кесини къайгъысын этиб айланнган бир джалан тиширыуну сёзге салыб ким айланныкъды? Аны къой. (Къоркъутургъа излегенча). Санай башласакъ, экибиз да бир-бирибизге оздурлукъ болмазбыз. Юйюнг-юйдегинг болгъанын да унутма. (Джумушгъанча этиб). Экибиз да чыртда керексиз затланы тизиб кюрешебиз. Сабыр бол да, джанынга рахатлыкъ сал. Письмо аны къолуна тюшгени болса, тиширыу тюлбюзмю, бир сылтаула чыгъарырбыз. (Терезени къатында сюеледи). Къоркъма, джукъ айтханы болса, Балданнга келгенди де да къой.

Люба: Айхай, сени атынг бла джазылгъан болмаз.

Балдан: Анда мен да атымы алай тюрлендириб айланнганма де. (Терезеге къарай туруб, ызына дженгил бурулады). Ары джый быланы. Дженгил.

Люба: Не болду?

Балдан: Ханапий!

(Экиси да къумачланы джыяргъа джабышадыла. Аланы чемоданнга джыйыб бошагъанлай, бирси юйге алыб кетедиле. Бир кесекден Люба джангыз кеси чыгъыб, эрлай кухнягъа киреди, эски хотаны тагъыб, бир эски, буршу джаулукъну да башына атыб чыгъады. Чачын тозуратады. Ол кёзюуде эшик къагъылады. Люба джууаб бермей, бир кесекни тынгылайды. Эшик дагъыда къагъалады).

Люба: Эшик ачыкъды, кел къайсы эсенг да. (Акъырын). Ёлюгюнгю юйюнге алыб келсинле.

(Ханапий киреди. Тёрт джанына дженгил къараб, Балданнга бурулады. Алай а ол сёз айтхынчы Люба сёлешиб башлайды). Кел, иги джаш, олтур. (Кукалана). Алгъышлайма кесинги да. Муратынга джет, насыблы бол.

Ханапий: Айыб этме. Джумуш алай болады да, чакъырылмагъанлай келиученбиз. Не зат бла алгъышлагъанынгы уа ангылаялмай къалдым, Люба.

Люба: Сен бу юйге келиб кетгенли алай кёб заман да озмагъан эди. Алай а майна джангы чынларынг, Кокайны машинасыча джылтырайдыла.

Ханапий: (Кесин тюзете). Сау бол, Люба. Сени элде кёрмегенли джашаубузда аллай тюрлениу да болгъанды. Ёнге, айтырым бар эди, кёб заманынгы алмазгъа кюреширме.

Люба: (Бармакъларында алтын джюзюклерин джашырыргъа кюреше, хотасын кёлтюреди). Бусагъатдан, джаным. (Кухнягъа кириб, бир кесек мычыб, джанджаулукъ бла къолларын сюрте чыгъады. Джюзюклерин къоратханды). Олтур, Ханапий. Ийнана эсенг, туура бу юй джумушдан башыбызгъа бир бош заманчыкъ табалмай, замансыз къарт болуб бошадыкъ. (Мыдахланнганча этиб). Алай а, сиз джашагъыз ансы, бизге не керекди энди?

Ханапий: (Диваннга олтуруб). Юйде джумуш табылгъанына уа не сёз, Люба. Кесинг да хаман юйде олтуруб, юй джарлылыкъгъа къайгъырыб турмасанг.

Люба: Туура хар затны джик-джигине джетдириб тураса, Ханапий. Бютеу тукъумугъуз бла да тамам ишлегеннген, сабыр адамласыз. Джатхан джери джумушакъ болсун, ол атагъыз хариб да, эл иеси бир адам эди. Кесинг да, абтюш дегенлей, аны бурнундан тюшюб къалгъанча, бир оюмлуса. Бир джетген къызым болса, кесинги бетингден айтханыма тартынма, кюеу этмей къоймаз эдим. Сёзге тыйыб бош турама, сени ишинг болур эди.

Ханапий: Сау айны къайда кечиниб къайтдыгъыз Балдан бла сен? Къояр заманыгъыз джетгенди, тейри. Айыб этмегиз, ёнге къаты тиерге боллукъдула.

Люба: (Сейирсиннгенча этиб). Балдандан хапарым джокъду, мен а, билесе, аны анасы ауруучуду да анга къараб, биргесине туруб къайтханма. Гюнахыма бош киресиз. Мадар табханлай энтда джетиб къйтмасам боллукъ тюлдю. Аруругъаннга къараргъа закон бла да эркинлик бериле болур.

Ханапий: Ол джол аруругъаннга къараргъа кетгенигизде, ызыгъыздан келген къагъытланы кесегиз билесиз. Эслегиз, Люба. Сизни ючюн кесиме айыб джетдирирге мен да излемейме.

Люба: Ёнге башха не зат айтарынг бар эди?

Ханапий: Да талай кере келейим эте да, заман табмай тургъанма.

Люба: (Аны сёзюн бёле). Ханапий, джаным, сёзюнгю Аллах аузунгдан алмасын, кеч. Бусагъатда ушхуур хазырлай тура эдим. Джашчыкъ бир бек багъалатыб, къайдан эсе да бир тюрлю шишаны да алыб келгенди. Аллах ючюн, огъай деме. Атанг джандетли болсун.

Ханапий: Сау бол, Люба. Чыртда заман ышаным джокъду. Бусагъатдан ишге къайтыргъа керекме.

Люба: (Ёпкелегенча этиб). Да, тюз этесе. Бизнича джарлыланы туздамлары хар кимге да керекли болуб бармайды. (Олтурады). Айт, Ханапий, хапарынгы, къолубуздан келгенни этербиз.

Ханапий: Озгъан базар кюн бизни къуллукъчуладан талай адам болуб, Нарсанагъа баргъан эди да, сизни къызчыкъны сатыу эте тургъанлай тутхандыла. Кесинге да аны къошубму башлагъанса? Джылы джетмегенди деб, аны джибергенликге, сизге къаты айтдыргъандыла. Энтда аны сатыу этиб бир джерде эслесек, айыб этмегиз, джууаб сизден изленникди.

Люба: Биз а джибермегенбиз, тенгчиклерини къайсы бирине болса да, болуша баргъан болур ансы.

Ханапий: Биреуню заты ючюн ол барыб, алайда сюелиб турлукъ болмаз эди. Къол къыйыны болса бир иш. Аллай бирни кесинг да ангылайса, тейри.

Люба: Да юйге келгенлей бир хапар билирме.

Ханапий: Джашыгъыздан да хапар билирге унутуб къоймагъыз. Арт кёзюуде кесин асыры табсыз джюрютюб башлагъанды. Анга уа не машина керек эди бусагъатда. Аскерге барыб къайтхынчы тёзсегиз да боллукъ эди.

Люба: Аны оноуун, бизге, тиширыулагъа, джетдирмей, атасы этгенди. Иги ишлегени ючюн машина берилгенин унутхан болмазсыз.

Ханапий: Аны уа билеме. Алай а бусагъатда иги ишлегенинден иги тартханы озуб кетгенди.

Люба: Алай ичкичи болса, юйдеги тутуб, ишлеб да айланмаз эди.

Ханапий: Мен айтханны асыры да джарата болмазсыз, ёнге сабийлеригизге сакъ болугъуз. Ол затланы сюйюб айтмайма. Махар къайтса, ингирде клубха келсин деб айтырсыз.

Люба: Къартлыгъында клубда уа не этерикди?

Ханапий: Айтылгъаннга тынгылар. (Ёрге къобуб, кетерге тебрейди). Балдандан хапарынг джокъмуду?

Люба: Тоба кёрмегенме. Юйде болургъа уа керекди. Айтдырлыгъынг бар эсе, мен билдирирме.

Ханапий: Огъай, кесим тюберме. Ашхы, кете барайым. Унутуб къойма Махаргъа айтыргъа.

Люба: Унутмам. (Ханапий чыкъгъандан сора). Аман хапарынг айтылсын юйюнге. (Къычыраракъ этиб). Чыкъ бери сен да, джангы келинча къубулуб турма да. Кетгенди аман бла кетерик. (Балдан бирси юйден къайгъылы болуб чыгъады). Сени да излейди, нек керек болгъан эсенг да.

Балдан: Эшитиб тургъанма. Бир ажымсыз ким эсе да тил этгенди, ансы къайдан биллик эди бизни къайда болгъаныбызны.

Люба: Экили болгъанча да кёрюнеди. Алай а аны къалайлыгъын ангылагъан да къыйынды. Кёрдюнгмю аны ол этиб баргъанын? Мен анга сыйлы къонакъгъача сёлешиб, тёгерегине чабыб айланама, Аллах ючюн деб тилейме, ол а, мискин, заманым джокъду деб, эшек бузгъа тирелгенча, бирден- эки болмайды.

Балдан: Хы да, къызынгы теджерге да кюрешдинг. (Ышарады). Кесинги теджеб бир кёрсенг, иги эди.

Люба: Тоба, эки аягъынгы бир уюкъгъа джыйсала, кесинги теджеген къой, бютеу рысхычыгъынгы да къошарса.

Балдан: Ол да бир тюрлю бир инсады. Къайдан не юзейик деб айланнган къызылджагъалагъа да ушамайды. (Пауза). Алай болса уа бек иги эди. Сен да ауругъаннга баргъан эдим дегенинги уа таб келтирдинг.

Люба: Джашчыкъ келгенлей, эрлай ары джетиб бир къайтайым, ансы ким биледи аланы, барыб къалмасынла.

Балдан: Ий, ким къайры барлыкъды бусагъатда? Бойнумады киши къайгъырса.

Люба: Ол, Ханапий, онгмазлыкъ, арам-къарам этмей, барыб къалыргъа боллукъду. Бу юйге киргенли башым

къатышхандан не этгеними да билмейме. Ол письмо хадаус да бир джанымдан болуб.

(Махар, эшикни акъырын ачыб, ичкери кириб, алагъа тынгъылай, ууакъ ышара сюеледи. Тентиремегенликге, дженгиб тургъаны кёрюнеди. Киргени бла эм алгъ Балданны эслеб, анга тили чалыша сёлешеди).

Махар: Бал-дан, былай къарай-ма да бир су-бай, а-риу бо-луб бара-са. Ту-ура былай бишиб тургъан алмача. Сеннге кимни эсе да кёзю джете болур.

Балдан: (Аны бёле). Сен да тёгерегинге кёз джетдирсенг иги эди. (Ышарады).

Махар: (Диваннга олтуруб тургъан Любаны кёрюб, джарыгъанча этеди). Келиб-ми тура-са, Лю-бовь? Асы-ры тансыкъ-дан се-ни излеб, тюз-ле-ге джай-ы-ылырча бол-дукъ. (Къатына барады, ышарады). Сау кел, ариу-у-чукъ! (Къолун узатады).

Люба: Энди адам да юсюнге къараб тургъанлай безме.

Махар: Къа-лай джыйы-ылдынг? Не кел-тир-динг?

Люба: (Балданнга кёз-къаш эте). Джукъ алмагъанмы эдигиз да?

Махар: Аш-хы. Андан джиберил-ген-ле-ни алыб, энтда не зат иерик-се деб, сакъ-лаб тур-гъан-быз-з.

(Балдан бла Люба бир-бирине къараб, сескекли боладыла. Балдан кёз-къаш этерге кюрешгенликге, Люба эслемейди).

Балдан: Къой, ушакъгъа къызыб, кеч къалгъанма, кете барайым. Сиз да (Любагъа кёз къыса) бир-бирибизден бир тансыкъ алыгъыз, ансы менден тартыныб.

Махар: Ашыкъ-ма, Балдан, кюн да бир бата-рыкъ эсе уа.

Балдан: Тигине урдурмасанг да, ангылагъанбыз, Махар. Алай а дуния бир-бирине барыб-келиб джашайды деб тура эдик да, аны ючюн кирген эдик.

Махар: Бошуна джюрегинг къыйналады (атын аджашдырыб), Люба. Ке-синг биле-се, джюрегинг къыйна-лырча зат айтмагъан-ма.

Балдан: (Любагъа кёз-къаш) эте, чыгъыб тебрейди). Огъай, Махар айтылгъаныча ангылагъанбыз. (Кетеди).

Люба: Сизни амалтын дуниямы тюйюб, джетмеген джерим къалмай айланама, сен да аягъыбыз юйге киргинчи, не

затланы эсе да айтыргъа кюрешесе. Айт энди, киши адамда джокъду. (Тёзюмсюз). Нек тынгылайса? Кимлени бардыла келликлери? Не уа джиберилген затланы алгъан эсегиз, къыйналгъанмы этдигиз? Мен да, тансыкъ болуб, юйге кючден джыйылгъанма.

Махар: Сеннге бир затчик айтайым. (Акъырын барыб, диваннга олтурады. Люба шкафны къатына сюелиб, темир къан алгъанча кёрюнеди). Тюз айтаса. Былай-чыкъ-гъа келчин. Ма, туура былай-чыкъ-гъа. (Диванны къагъады). Кел. Къалай тансыкъ болгъанынгы бир кёрейим.

Люба: Мен къачан да инджилгенлей, насыб ышанны эслемегенлей джашаргъа юреннгенме, сюелиб да турурма. Айт айтырынгы, чыртда салма артха. Джюрегими нек эзгенинги, сыйым бла нек ойнагъанынгы ачыкъла.

Махар: (Къолун силке). Заманында керек-ли-ни би-лир-се.

Люба: Тоба, ол къыз кибик хадаусну, школну бошагъынчы бернечигин джыйыб, къайры болса да, бир чыгъарайым ансы, бу юйде бир кечени чыдамазма. (Кесин кёбдюрюб, тамам ачыуланнган халда). Не карым бар эди былайгъа кириб турургъа.

Махар: Кесинги къызды-рыб, тор-мозу тут-ма-гъан ма-ши-на-ча, къай-ры бара-са?

Люба: Юреннгенсе, хиликге этиб джашаргъа. Тохта, кёрюрбюз. Джашчыкъгъа бир зат этейик да…

Махар: (Аны ауузуна чабыб). Дагъы-да бир са-бий бол-са, энт-да бир чу-рум чыгъ-рыкъ эди. (Кюлюб, диванны урады).

Люба: Ий сёзню серине нек джибересе? Айтырынгы сакълаб турама.

Махар: Бусагъат-дан айтай-ым. Ачыкъ эте-йик. (Башын энгишге ийиб, эки къолу бла башын сылайды. Бир затны излегенча, не затны эсе да чыгъарыб, иги да кёргюзгюнчю ызына салады). Айтайым.

Люба: (Къоркъаракъ болуб). Не эсе да башым бир бек ауруйду. Юйде дарман кесек кёргенинг джокъмуду?

Махар: Аллах кёре-ди башы къатыш-хан-ны.

Люба: (Аны къатына дженгил атлаб). Сеннге уа не болуб къалды? Суукъ суучукъ бла башынгы бир джуармы

эдинг? Къараб-къарагъанчы иги болуб къаллыкъды. (Эрини башын сыларгъа кюрешеди. Ийнакъланады).

Махар: Огъай, суу болушал-лыкъ тюлдю. Башха суу…

Люба: (Аузуна чабыб). Мен да бу юй къайгъыда кетиб айланыб, сизге къараргъа да киши болмай, инджилгенсиз. (Мангылайына тийиб). Ауругъанынг кёрюнюб турады. Бир кесек солусанг, маджал болурму? Таянырмы эдинг, джаным?

Махар: Солургъан болу-шурукъ бол-са…

Люба: (Аны ауузуна чабыб). Ол аманны ичген болур эдигиз. Тохта, унутуб турама. Мен сеннге аллай аламатны келтиргенме. Ёмюрде сен таныгъанланы бири аллайдан хуп деб да уртлагъан болмаз. Андан бир кесекчик кёрсенг джарамазмы?

Махар: (Эрлай башын кёлтюрюб). Сора бош затла-ны джаншай турма да, дженгил бери узат. (Ёрге къобады). Къайда? Биле эдим сени къуру къайтмазлыгъынгы. Дженгил, джаным татлычыгъым-балхамчыгъым.

Люба: (Бети бир кесек джарыгъанча болуб). Да сенден башха кимге келтирликме? Турчу, ёрге. Эм алгъа башынгы бир джуу, андан сора да джумуш барды.

Махар: (Ёрге къоба). Не джумушду ол? Бу ашхы кюн джумуш этген гюнах болур. (Кухня таба тебрейди). Хазыр эт айтханынгы, мен башыма суу джетдириб чыгъайым.

Люба: (Ызындан). Пиджагъынгы теше бар.

Махар: Кийимлеге суу джетген-ликге чиримезле. (Кетеди).

Люба: (Кухнядан гитче столчукну чыгъарыб, диванны къатына салады. Шкафдан коньяк шишаны алыб, аны да стол юсюне салады. Къабаргъа уа не салыргъа билмей туруб, конфетле алыб чыгъады). Адамча бир уртласын, ичин тёгер эсе уа. (Эшикге къарай). Ол хурджунундан чыгъара башлагъаны письмо эсе да билмейме. Ичиб тургъанлыгъына, аны эслетмеди.

Махар: (Бирси юйден джанджаулукъ бла башын сюрте чыгъады). Къайда ол келтиргенинг?

Люба: (Стол юсюнде джассы шишаны кёргюзе). Майна, сени сакълайды. Ёмюрюнгде аллайны кёргенмисе?

Махар: (Джанджаулукъну диваннга атыб, эрлай диваннга олтурады). Айда, молодец, Любачик-джанчыкъ. (Ышарады). Залим шишачыкъгъа ушайды. (Шишаны къолуна алыб, ары-бери буруб къарайды, буруб башын ачады. Рюмкагъа бир кесек къуюб, столгъа къарайды). Къабаргъа уа мындан сора джукъ джокъмуду? (Конфетлени кёргюзеди).

Люба: Къайдам, коньякгъа андан сора не салайым?

Махар: Агурчачыкъла ал бери. (Ичеди).

Люба: Бусагъатдан. (Бирси юйден костюм, кёлек да алыб чыгъады). Ол къуртлу келиб, ингирде джыйылыу боллукъду, Махар келмей къалмасын, деб кетген эди.

Махар: Къайсы къуртлуду ол?

Люба: Ким боллукъ эди, Ханапий къанкъусарыкъдан башха. Бир кёрюнюб къайтсанг, шиша къайры къачарыкъды, мен къабаргъа да бир зат хазырлаб турур эдим.

Махар: Барыргъа керекди тейри. Ол бош келген болмаз. (Рюмкагъа къуюб, дагъыда ичеди). Энди болду. Барайым. (Ёрге къобуб, башын тараб башлайды). Башха джукъ айтханы болдуму?

Люба: Мени къайда болгъанымы да сорду. Юйде къалгъан ууакъ-тюекни базаргъа бир чыгъарырса, деб кетген эдим къызчыкъгъа. «Аны базарда кергенбиз. Энди бир кере кёрсек, айыбы сизге тюшерикди», деди. (Тынгылаб). Джашчыкъ да ол машина бла къолайсыз айланады, дейди.

Махар: Тюз айтады. Келсем сёлеширбиз.

Люба: (Кийимлени кёргюзе). Быланы кие бар, ансы адамла джыйылгъан джерде ол юсюнг-башынг бла айыб этерле. (Джагъасына тие). Кёлегинги джагъасы да бир бек кирди.

Махар: Къой, керексиз сёзню. Келин келгеннгеми барама, была да озуб боллукдула. (Дагъыда шишагъа узала башлайды).

Люба: Къой Аллахынг ючюн къайтхынчы ичкенни. (Шишаны къолундан алады). Быланы кий. (Биягъы кийимлени кёргюзеди). Бу джангы, аламат костюмланы юсюнгде кёргенлей къалай сукъланырла?

Махар: Керек тюлдюле, дедим да.

Люба: Астогъофирулла, былай нек этесе? Миллет джыйылгъан джерде бу юсюнг бла къалай кёрюннюксе? Джетген джаш бла къызны атасын былай кёрген не айтарыкъды?

Махар: Андан къалгъаннынга уялма ансы, аны ючюн къайгъырмаз.

Люба: Ий терсинге нек урдураса, не затыма уяллыкъма?

Махар: Къой, кечикмейим.

Люба: (Билегинден тутуб). Ананг ёлмесин, башха кийимлени кие бар. Сени былай кёргенле артда мени уялтырыкъдыла.

Махар: (Къолун тебере). Тыйма. Уяла билгенинг да игиди. (Ышарады). Мен а эслемей тургъанма. Сабийле келселе, мен къайтхынча ары-бери джанламасынла. (Кетеди. Люба акъырын атлай барыб, бир уллу джарсыуу болгъан адамча, диваннга олтурады. Джукъ кёрмеген адамча, тёгерине къарай туруб, диваннга ауады).

(ДЖАБЫУ)

ЮЧЮНЧЮ СЦЕНА

Биягъы комната. Свет джанады. Марат диваннга джатыб турады. Кезюнде мылы марля. Джыр таууш эшитиледи.

Джюрекле насыбха беленелле,
Къолладан экибиз бек тутсакъ.
Сагъатла да къысха керюнелле
Танга дери турсакъ.

Андан ары макъамы эшитиледи. Марат, марляны алыб, аны да бир джанына быргъаб, ерге къобады. Кез тюбюнде къара кюлтюмге тиеди. Ачый болур да, джыйырылады. Алай а микрофондан чыкъгъан ауазгъа къошулуб джырларгъа кюрешеди. Ышарады. Хырха ауаз бла джырлайды.

Марат: Багъалыла бизге кезлени тюбешгени
Аланы бир-бири бла энчи сезлери.
Аламатды джашау къаты сюе билгеннге,
Тубансыздыла аны кюнлери.

(Джырны тохтатады. Телефонну къатына барыб, аны быргъысын къулагъына салады. Селешеди). Айыб этмегиз, Зульфа юйде тюлмюдю? Маратма. Айтырым бар эди. (Пауза). Зульфа, приветик. Не этесе? Кимге? Келекчикле, беркчюкле этиб, ананга болуша болмазса сен? Огъай, бюгюн болушха джангы кирген джашха ушагъанма . Не-ет, бюгюн къойдукъ. Асыры ариуму ... Мен сени, Зульфачыкъ, вот кесинг тынгыла. (Микрофонну джырлатады).

Джюрекле насыбха беленелле
Къолладан экибиз бек тутсакъ.

(Джырны тохтатады). Биягъы джерде? Лады... О'кей, лапочка.

(Босагъадан акъырын атлай Люаза киреди. Къолларын энгишге тамам арыгъан адамча созуб, сюелиб турады). Къарангыракъ болуб ... (Марат телефон быргъыны ызына салады).

Люаза: Керюндюнгмю? (къатына барыб, бетине джазыкъсыннганча къарайды). Не болгъанды, Маратик?

Марат: Бош алай.

Люаза: Энтда киштикми тырнагъанды?

Марат: Эки аякълы. Слушай, къайда айланаса сен? Ты же экзаменле бересе. Школгъа бармайса, дерслеге хазырланмайса.

Люаза: Тюйюшгенми этгенсе?

Марат: Бир кесекчик.

Люаза: Маманы кердюнгмю?

Марат: Келгенмиди?

Люаза: Эртденбла. Сеннге джангы джинса келтиргенди.

Марат: Сеннге алтын сыргъала, джюзюкле, кюйюзле. В общем, дуния сейирсинир чакълы бир берне. Меннге уа...

Люаза: (Ауузуна чабыб). Сеннге уа машина. Аны да къайда къоюб келе эсенг да.

Марат: Джаншама да китабларынгы къолунга ал.

Люаза: Бюгюн аланы къойдум. (Кесин кукаландырыргъа кюреше Маратны къатына келиб). Маратик-суратик выручи.

Марат: Не керекди? Ачха?

Люаза: Айтырымы сразу ангылаб къояса.

Марат: Неге керекди?

Люаза: Казикни туугъан кюню эди да ... (Тынгылайды). Магнитофон алгъанбыз. Кесимде болмагъанында енгкюч алгъанма.

Марат: Уялмаймыса?

Люаза: Къоркъма, къайтарырма.

Марат: Аначыгъынг келгенлей сенге къаллай бир десенг да берликди. Кеси уа не этеди?

Люаза: Джазгъы гоккача джашнайды. Слушай, унутуб къоя эдим, ол письмону кергенмисе? Табмагъанымда мама ачыуланады.

Марат: Сеннге берген эдим да. Окъугъанмы эдинг ?

Люаза: (Башын хо дегенча силкиб). Столда къойгъан болур эдим дейме. Артда уа излеб чыртда табалмай къалгъанма. Мама уа тамам шашады.

Марат: (Къайгъылы болгъанча). Папа алгъан болурму. Кеси уа къайдады?

Люаза: Билмейме. Кеси да аны къайгъылы тюл эди. (Ол кезюуде бети да сагъышлы болуб, Люба юйге киреди. Маратны керюб, эки къолун да аны таба узатыб, ауазын келтюрюб сорады).

Люба: Оу, мен хариб, джашчыкъ, неди бу тюрсюнюнг? Ким тийгенди сеннге, къолу къабышырыкъ? Къайсы талау тиерик тийгенди?(Маратны къатына барыб, бетин сылайды). Къайсы онгмазлыкъ болду кесине базыб, сеннге къол келтюрген?

Марат: Бошду, мама. Къалай къайтдынг?

Люба: Бек ачыймыды?

Марат: Огъай. Сен а не этесе?

Люба: Игиди, джашчыкъ,енге, атанг елмесин, джашырмай бир айт не болгъанды?

Марат: Биреулен бла хыр-мыр бола келдик да, бир-эки сермешген да этдик. Къыйналыр зат джокъду.

Къоркъмагъыз, мен аны орнун табдыра билликме. Сен да хапар айтмадынг.

Люаза: Сеннге къайгъылы болгъандан хапар да айталмай тургъанын кермеймисе?

Люба: Джокъду, джашчыкъ, айтырча хапарым. Джолум болду.

Марат: Кеб къалыб кетдинг да.

Люба: Хы, бир кесек къыйналсам да, шукур Аллахгъа, юйге тынч джыйылдым.

Люаза: (Муратха). Майна бети да тюрлениб турады.

Люба: (Джашы бла къызыны бир-бирине къарагъанларын эслеб, сескекли болады). Не этерикме, кересиз сизни ючюн кечем-кюнюм демегенлей, джанымы къолума алыб айланама.

Марат: (Анасыны халы тюрленнгенин эслеб, джумушатыргъа кюрешеди). Алайды, мама. Олтур кесинг да, арыб тураса. Энди бир кесек солугъан да этерсе.

Люба: (Диваннга олтуруб, Люазагъа). Бир суу келтирчин. (Ол кетгенлей). Джашчыкъ, джанчыгъым, мынга бир кез-къулакъ бола турургъа керекди. (Къычырыракъ). Къызчыкъ сусаб джарашдыр. (Джашына). Кересе, мени заманым джетмейди. Атагъыз да ол ички хадауусха кесин бериб, башы къайгъылы болуб айланады. Аягъым юйге киргенлей бюгюн ол къыйынлыкъ келлик келгенди да, кесин табсыз джюрютеди, сакъ болугъуз деб келгенди.

Марат: Кимге айтдынг?

Люба: Ханапийге.

Марат: Мындан алда къайдан эсе да кеч келе тургъанлай тюбеб, уруша башлагъан эдим да, ауузума ургъанча этиб, мен сизденми аманма, деб къойгъанды?

Люба: Тартыб алыб, уялмагъанны аузун джарыб къойсанг а. Тамада деген джокъ, эркиши, тиширыу айыргъан джокъ, кермейсе сен аны.

Марат: Энди мен аны бла тюйюшюб айланаллыкъ тюлме. Кеси да аллай бирге башы джетерча болгъанды.

Люба: Ол Казим деген генезирни къатына бармазча эталсанг, иги эди, джашчыкъ.

Марат: Казим башхаладан кеб да игиди, анам.

Люба: Ички сезюбюз болсун, джашчыкъ, енге аны тукъумун джараталмагъанлай барама. Ол чыртда бизни тукъумгъа келишген адам тюлдю.

Марат: О, къой, анам, керексиз сезню. Не тукъумду ол? Майна, кърал джаратыб, атасын къаллай къуллукъгъа салыб турады. Барыгъызгъа да оноу этиб тургъан джеринден кетиб къалгъаны болмаса, не хатасы барды?

Люба: Аскерге кетеди дей эдиле да.

Марат: Быйыл экибизни да кетерибизни айтыб джибергендиле.

Люба: Да быйыл сени аскерден тыйгъан а къыйын боллукъду.

Марат: Керек тюлдю. Былтыр да къаллай бир ачха джойгъансыз тыябыз деб. Башхалача барайым да, тенглерим бла къуллукъ этерме. (Люаза кружка бла суусаб келтириб, анасына узатады. Ол ичиб бошагъанчы сакълаб, кружканы шкафгъа салады. Не эсе да айтыргъа башлагъанлай, анасы беледи).

Люба: Къызчыкъ, туура халахостаса. Энди ол кружканы чайкъамагъанлай алайгъа салыб, тамгъа этмесенг, не боллукъду? Аллай затчыкъланы ангыларча уа болгъанса.(Люаза кружканы алыб, кухнягъа кетеди). Джашчыкъ, джюрегинг къыйналмасын, сеннге да айтырым барды. (Люаза киреди). Экигиз да былай олтуругъуз.

Марат: Мени заманым джокъду.

Люаза: Мен да бек ашыгъама.

Люба: Олтуругъуз. Кеб заманыгъызны алмам. Къызчыкъ, кесинги табсыз джюрютесе. Эсле, джаным. Базаргъа баргъанынгда Ханапийни эслегенлей бир джанына джанлаб кетсенг а, сюелиб, къатынга келгинчи сакълаб турмай.

Люаза: Кермей тургъанлай чыгъыб къалгъан эдиле.

Люба: Туура агъач кишича бир затса. Кюлген-ойнагъан кибик этсенг, ол сени милициягъа тартыбмы барлыкъ эди. Ма, къарнашынг тургъанлай ачыкъ сезюбюз болсун, кесинги джюрютгенинги джаратмайма. Бюгюн Ханапий да айтыб кетгенди. Бизни асыры сюйгенден айта болмаз, кесине айыб джетмесин, деб чабады ансы. Ийманы алай, бизни

ючюн къайгъырлыкъ эди. (Маратха). Сени юсюнгден да айтыр ючюн къалмагъанды.

Марат: Менде уа неси къалгъанды?

Люба: Ичеди, машина бла хауле айланады, ишлемейди, деди. Алай бла бир аманлыкъгъа тюртюлюрге да болур, деди.

Марат: Энди кебю къалмагъанды, бир ай джарымны тезсюн да, кере барырбыз.

Люба: Не дегенлигингди?

Марат: Аскерге кетерикме.

Люба: Ары дери, иги джанымча, сез джетдирмезча этерге кюреше тур, джашчыкъ.

Люаза: Мен бир бек ашыгъама.

Люба: Къайры?

Марат: Анга ачха керекди.

Люба: Энди уа неге керек болуб къалды?

Марат: Кесине излемейди.

Люаза: Бек керекди, мамочка.

Марат: Тенглерини къайсысыны эсе да туугъан кюнюдю.

Люаза: Енгкюч алгъанма.

Люба: Къаллай бир? Джукъ саталмагъанмы эдинг?

Люаза: Аны бошагъанма.

Люба: Неге джойгъанса?

Марат: Мен да бир кесегин алгъан эдим.

Люаза: Къуру экичик керекди.

Люба: (Бирси юйге кириб, омакъ бочханы алыб келеди). Ма, бу джолдан сора сормагъанлай джойсанг, бир капек да берлик тюлме. (Ачха узатады). Школда уа къалайды чотунг?

Люаза: (Кюзгюню къатына барыб, кесин тюзете). Барайым, мамочка, сакълаб турады.

Марат: Мен да хауагъа чыгъыб, бир кесек туруб къайтайым, ансы бу тюрсюнюм бла ары-бери бараллыкъ болмам.

Люба: Джашчыкъ, сен былай тохта, айтырым барды.

Марат: (Асыры огъурамай). Энтда бошамагъанмыса? (Люазагъа). Кетиб къалма. (Ол чыкъгъандан сора). Не дей эдинг?

Люба: (Къалай башларгъа билмегенча эте). Джашчыкъ, арт кезюуде атангы не этиб айланнганын кересе. Бюгюн

Ханапий да айтханды. Арыб, елюрге джетиб, бюгюн юйге киргенлейиме, акъылында не бар эсе да терсине урдуруб башлагъанды. Къалай эсе да чыдамсыз, дамсыз болуб барады.

Марат: Кереме, анам. Алай а аны ючюн сен асыры джарсый болмазмыса деб келюме келеди. Сагъыш эт кесинг, кетиб айла бла айланаса, ол да былайда джангыз кеси. Не этсе да, бир шиша табыб олтурса, кечине барады.

Люба: Алай къалай айтаса, джашчыкъ, джаным? Кесим ючюнмю айланама? Сизге бирчикле, экичикле джерден чыгъадыла дебми турасыз? Не уа аны къыйынлыгъын мен сынамагъан эсем, ким сынагъанды? Къаллай зауукъ чегиб тургъанымы Аллах-адам да кереди. Бир джолгъа къоян тери да чыдайды дегенлей, сизни аякъ юсюгюзге салгъынчы бир тезе барайым деб тургъанма. Атасызла, ексюзле деб сизге киши айтмаз деб, тезгенме ансы, мени орнумда башха эртде огъуна башына башха тюрлю оноу этер эди.

Марат: Энди аякъ юсюбюзге салгъан болурса?

Люба: Шукур Аллахгъа, адамла болдугъуз. Энди бир келин келтириб, къызчыкъны къалайгъа болса да, бир иги тукъумгъа ашырсам, елсем да огъайым джокъ эди.

Марат: Быллай хапарны тамам башлар заман да табханса, анам.

Люба: Джашчыкъ сен да, атангча, тигине уруб башлагъанса. Башха айтырым бар эди. Сизни бла бир оноулашайым деб тебресем, чыртда чыдамсыз боласыз да къаласыз.

Марат: Да, анам, экигиз кеси ортагъызда селеширик затланы юсюнден мени бла оноулашыргъа керекмиди? Атамы да болурла джюреги къыйналгъан бир затла, айтыб айланмайды ансы. Кесинг кересе, тынгылаб тургъан болмаса, хазна селешген да этмейди.

Люба: Ол а не затха иджиледи? Ишлеб-ишлегени хазна джокъ, ашары, киери эркин. Ичери башхаладан аз тюл. Не затха къыйналлыкъды? Не уа талай джылны мындан алда аты айтылыб, аууздан тюшмей тургъан атам барды дебми тураса?

Марат: Тюз айтаса, анам. Нек ичкенин билемисе? Анга кеси сагъыш этмейди, чыртда къыйналмайды дебми тураса?

Не уа арт кезюуге дери биз, сизни сабийлеригиз, къалай ийлыгъыб тургъаныбызны экигиз да билемисиз?

Люба: Сизге уа не ийлыкъгъан барды?

Марат: Элде хапар аз джюрюйдю дебми тураса? Бир кюн эшитмесек, экинчиде бир зат эшитиледи.

Люба: Оу, хариб, не хапарны айтаса?

Марат: Аталары ичкичи, аналары къайда эсе да, юйге джыйылмагъанлай айланады дегенле аз тюлдюле, анам.

Люба: Сизни ючюн дуниямы тюйюб айлана эдим да, къояйым. Алай а сиз не айтсагъыз да, атагъызны уа келю къалыр джери джокъду.

Марат: Аны уа ол кеси биле болур.

Люба: (Сезню башха джары бурургъа дыгалас этеди. Джунчугъаны ачыкъ керюнеди). Мен кетиб къайтханлы сизни барыгъызгъа да не болгъанды? Сизге къайгъырыб, кирмеген тешигим къалмай, кимни келюне не зат бла джетейим деб, посылкала джибериб айланмагъанмамы?

Марат: Айланнганса. Посылкаладан сора да келгендиле башха затла. Алай а ала бла махтанырга неге керекди?

Люба: Не затладыла ала?

Марат: (Тынгылаб, анасыны кезлерине къараб бир кесек турады. Шкафны къатына барыб, не затны эсе да излегенча этеди). Бош затла.

Люба: Огъай джашчыкъ, не затла эселе да, айт.

Марат: (Анасыны къатына келиб, дагъыда бир кесекни бетине къараб туруб, башын бир джанына бурады). Письмо.

(Экиси да бир-бирине къарамай бир кесекни тынгылайдыла. Марат бирси юйге кириб, акъырын атлай ызына чыгъады. Кюзгюге къарайды. Ол кезюуде Люаза эшикни ачыб, ичкери кирмегенлей).

Люаза: Маратик, кетеме.

Марат: Тохта.

(Люаза эшикни джабыб, тышында къалады).

Люба: Окъугъанмы эдинг?

Марат: Хо.

Люба: Не письмо эсе да табалмай къалдым. Бир джангылыч болгъан болур, къыйналма джашчыкъ. Биз аны тюзюн билирбиз.

Марат: Билмейме. Бара – барайым, кеб турмай къайтырыкъма.

Люба: Джашчыкъ, къарт ананга джетиб къайтыргъа керек эди. Сау айны хапар билмей турабыз, саулугъу къалай эсе да.

Марат: Барырбыз.(Кетеди).

Люба кеси джангыз къалыб, башын энишге ийиб, бир кесек олтурады. Терт джанына къарай туруб, не этерге билмегенча, ерге къобады, биягъы шкафны къатына барыб, къызыны китабларын алыб, кезюу-кезюу ичлерине къараб, ызларына салыб башлайды. Ол кезюуде эшик акъыртын ачылыб, юйге Махар киреди. къатыныны китабла бла кюреше тургъанын эслеб ышарады. Бир кесекни къараб турады.

Махар: Не-е джангыдан окъуб башларынгмы келеди?

Люба: (Илгениб). Адамны джанын алыб къояса да.

Махар: Тиширыуну минг джаны барды. Алкъын адам улу аланы къалайгъа джыйылыб тургъанларын табалмагъанды. Мен а табхан да этиб, сени джанынгы да къалай алайым.

Люба: Къалыб кетдинг да.

Махар: Джашла джыйылыб, сезге къыза кетдиле да, тохтатхан къыйын болду.

Люба: Бир заманда сен да аллайладан шой эдинг да. Бу джол а не дедиле?

Махар: Къоркъма, бизге табын айтыб къыйнамадыла. Таб къоркъутургъа да кюрешдиле.

Люба: (Эрини къатына келиб, джалынгыч халда). Атанг джандетли болсун, бир толу хапар айт.

Махар: Тилемесенг да айтырыкъма. (Диванга олтуруб, столну кеси таба тартады, къол аязы бла столну урады). Бек залим кюнле джуукъулашхандыла, тейри.

Люба: (Эрини къатына келиб, тезюмсюз). Елмегин, бир хапар айт.

Махар: Да, алайды да, толу хапар билирге сюе эсенг, эм алгъа ол айтылгъан шышангы, къабарыкъны да былайгъа дженгил джетдир.Андан сора къатчыгъыма олтуруб, иги тынгыла. Ангыладынгмы?

Люба: А джаш, эм алгъа хапарынгы айтсанг а.

Махар: (Эниклегенча). Эм алгъа сен айтылгъанны этсенг а.

Люба: Бусагъатдан. (Мурукгу этиб). Хазыр ушхуур да болмаз дейме.

Махар: Ушхуур джокъ эсе, бышлакъ табылыр, сусаб бер. (Ышарады). Андан сора тынгылы хапар айтырма.

(Люба шкафдан шишаны алыб, столгъа салады. Ол бирси юйге кирген заманда Махар шишаны къолуна алыб, къууанныганча къарайды. Кеси аллына ышарады. Люба рюмканы, суусабны да алыб келиб, дагъыда ызына къайтады.Махар шишаны башын ачыб, ийисгейди. Бети джарыйды. Люба табакъ бла бышлакъ кесекни, гырджынны да алыб келеди.

Махар: Билемисе, адам эсирирге, къайгъысын, сагъышын унутургъа деб ичеди. Не къадар дженгил эсирсе, ол къадар кесине, юйдегисине да иги. (Къатынына къараб). Ангылаялмаймыса? Бусагъатдан ангылатайым. Аз ичиб эсирген адам, аз ачха джояды. Бир де. Хурджунунда ачхадан кебюрек къалса, экинчи кере да ичерге джетеди. Эки де. Алай бла кеси да эсиреди, юйге заран салгъаны да аз болады. Юч де. Ангыладынгмы? Сез ючюн, эртден сайын, хар ким кезлерин ачыб, бет джугъунчу Ахмат ички сатылгъан тюкенни къатын нек сакълайды деб тураса? Ол ачлай ичеди да, хайыр келтирирге излейди. Ол тели тюлдю, чыртда тели тюлдю. (Рюмкагъа аракъыны къуюб, Любагъа къарайды). Алгъыш этмей ичерге да юреннген эдик, алай а сау айны керюнмей туруб, юйге джыйылгъанынг ючюн бир алгъыш да айтайм. Къуйчун кесинге да.

Люба: Къой-къой, аузума алгъанлайыма, башым къатышыб къалады.

Махар: Тамыз, къоркъма да.

Люба: Кесинг ич.

Махар: Алай эсе, ашхы. Сен иги тынгыла, емюрде киши айтмагъанча бир алгъыш этейим. (Сагъышлы болуб бир кесек турады). Аракъыны дуниягъа чыгъаргъанланы саулукъларын кеб кере тартханбыз. Энди, ма бу огъурлу кюн, сени къайтханынг ючюн, аракъыны саулугъу ючюн ичеме. Баргъан джеринде хата этмесин. (Ышарыб, къатынына кез къысады.Рюмкадан бир кере уртлайды).

Люба: Юйде иссиди, пиджагъынгы тешиб, тыншлыкълы олтурурму эдинг, а джаш.

Махар: Тюз айтаса. (Дагъыда рюмкагъа бир кесек къуюб, ичеди. Эринлерин къолуну сырты бла сюртеди, дагъыда къуюб, рюмкадан къарамын айырмагъанлай, пиджагын тешиб, диваннга атады). Ала да джаншай, биз да джашай барлыкъбыз.

Люба: (Эрлай пиджакны алыб, къойнуна къыса, эрине къараб тургъанлай, акъырын хурджунларына тиеди). Эрлай бир джылы ушхуур хазырлармы эдим?

Махар: Мени ючюн къыйналма. Былай олтур.

Люба: (Пиджакны эри джетмезча бир джанына салыб, къатына олтурады). Не дедиле?

Махар: Спекулянтла дедиле, сени сагъындыла, ишлемей айланнганла, ичкичиле дедиле да, сау болсунла, мени да унутмадыла. Халкъны бети бла ойнаб айланнганла дедиле да, талай адамны атын айтыб, сау къаллыкъла, кеб адамны къууандырдыла. Азмыды?

Люба: Къайсы эди аланы джаншаб кюрешген?

Махар: Джаншаучула.

Люба: Бир ишегим джокъду бизни юсюбюзден Ханапий хапар айтыб айланнганына. Эталлыгъын къоймасын, аман кезюне. Ала да алай айтханлай, хар ким да ишин этгенлей барлыкъды. Джашауну ызынамы айландырлыкъдыла ала?

Махар: (Рюмкагъа аракъыны къуюб ичеди, бышлакъны къабаргъа кюрешеди. Иги джылыннганы танылгъанды. Къатынына къараб, ышарады). Огъай, энди нени эсе да тюрлендирир муратлары болур дейме.

Люаза: Ала ючюн деб мен сатыу этерими къойгъанмы этерикме? Келлерине алай келе болур. Ол селешиучюле бирер машинагъа миниб, джер-джерде кеслерин сыйлатыб айланнгалыкъгъа, хар ким да джашаргъа, ашаргъа, киерге сюеди.

Махар: Оллахий, молодец, къатын. Бек тюз айтаса, анга мен да къол саллыкъма.

Люба: Бюгюн Махаргъа тюбеген эдим да, аны къыйналыб айланнганын бир керге эдинг.

Махар: Сюрюуюне джыйын джанлы чабмагъан эсе, ол а не затха къыйналады?

Люба: Ол тамада къауумла сюрюуден къойчукъланы къората тургъандыла. Бу да тумакълыгъы бла огъай демегенди. Энди уа маллары тауусулгъандыла, тамадала джанлагъандыла, аннга да сюдлюк къагытла хазырлай турадыла. Тюзлюк излейди.

Махар: Хы, да анычала уа табарыкъдыла. Мен аны беш къойчугъуну бойнун бургъан эдим деб, сюдде алай айтырыкъ телилени къайдан табарыкъды ол? Аллай телиге мени атымы да къалай атагъандыла? (Ышарады). Тюз айтамамы?

Люба: Андан-мындан келген адам бармы эди?

Махар: Тейри, къатын, тебентин келген бир тамаданы ауузу от чагъыб, бир селешди да, анга тынгыласанг, къоркъарынг келир эди.

Люаза: Не дей эди?

Махар: Ол айтханча болса, бойнумады джашагъан джерингден тышына эки атлам этсенг, этеме десенг а, башха джерлеге атлатыргъа болурла. Ма, аны ючюн ичейим, къатын. (Рюмканы сюзюб ичеди. Терен солуб, башын булгъайды). Бу аракъыны чыгъаргъаннга элни туура ортасында бир уллу эсгертме этерге борчлу болгъанлай турабыз тейри.

Люба: (Ышарыб). Эскертмени ишлерге кимледен къурарыкъ эдинг бригаданы?

Махар: Азмадыла элде джанынгдан юлюш этерча ашхы джашла? Къуру кесими тенглерими джыйсам да иги кесек боллукъдула.

Люба: Бир кесек таянырмы эдинг?

Махар: (Ёрге къобады. Любагъа хынаракъ къарайды). Къыйналдынгмы?

Люба: Не затха?

Махар: Ангыламадынгмы?

Люба: (Ёрге туруб, пиджакны къолуна алыб, сескекли болады). Меннге не башхасы барды? Ала джыйылыб оноу этгенликге, адамла ишлеринми къоярыкъдыла?

Махар: Къоярыкъла, къоюллукъла да болурла тейри. Болумну алайгъа баргъанча ангъылайма.

Люба: Ий бир тынгылы хапар айтмай къойдунг.

Махар: Ашыкъма. (Ары-бери атлай, шкафны къатында сюеледи, китаблагъа къарайды. Ызына къайтыб, диваннга олтурады. Рюмкагъа биягъы шишадан бир кесек къуюб ичеди). Кюйдюреди!

Люба: (Эрини эсин пиджакгъа бёлдюрюрге излегенча, аны да къолуна алыб). Джуаргъа, итиу урургъа заманым джетмегенин кере тургъанлай, бир кесек аяб кие билмейсе кийимни. (Махар аны къайгъылы болмагъанын эслеб, акъырын хурджунуна узалады, алай а экили болуб, къолун ызына алады). Барыб суугъа салыб къайтайым. (Кетеди. Иги кесекни мычыб чыгъады. Эрине къарай туруб, иги дженнгенин ангылагъанында, эркин сёлешеди). Ий ангылаялмай къалдым, къоярыкъла, къоюллукла деб неге айтдынг?

Махар: (Башын кючден кёлтюрюб). Дунияда сен ангыламагъан аз зат барды дебми тураса? (Пауза). Бек кёбдю.

Люба: (Ачыуланнган тюрсюннге кириб, джукъ айтмагъанлай келиб, Махарны аллына шиндикге олтурады). Энди ары-бери урдура, болгъанны, болмагъанны да джаншай турма да, ол сен айтхан араны, къыйырны-учну огъуна да бир айырайыкъ. Ким кимге не затланы джибереди, ким ангыламайды, ким къояды, къоюлгъан ким болады? Огъесе, керти да тынгъылайды деб, табхан киринги меннге джагъаргъамы излейсе? Огъай алай боллукъ тюлдю. Нек тынгылайса, кесинг башлагъан эдинг да, айт кёлюннгю.

Махар: (Аны сёзлерине чыртда къулакъ иймегенча, башын энгишге тутуб тургъанлай, шишаны къолуна алыб, ары-бери буруб къарайды, рюмкагъа къуяргъа кюрешеди. Башын кючден келтюрюб Любагъа къарайды). Сёлешерик болурса дейме? (Ышарыш этиб). Айт, ариу ауазынга энтда бир кесекчик тынгылайым. Айт, джаным.

Люба: Туура къозутурукъ телиди дебми тураса?

Махар: (Селеке этгенча). Сеннге ариу айтыргъа да джарай болмаз дейме.

Люба: Мен хариб, сени бла къаллай бир къыйынлыкъ чекдим. Сенден эшитмегеним не къалды не къалмады? Къуру бюгюн айтханлаларынгы мени адамларым эшитселе, бир кечени къоймаз эдиле былайда. (Джыламсырагъанча этеди).

Махар: Башхала эшитселе уа не айтырла?

Люба: Кимле? Энди уа не затны айтыргъа кюрешгенлигинди? Тыбырда къалгъан сёзчю къатынча, не бедиш табаргъа дыгалас этесе? Бир къауумлача, мени тукъумумда бедишлик болмагъанды, элге, джамагъатха ауз чайкъамды болгъан тюбемегенди.

Махар: (Башын дженгил ёрге кёлтюрюб). Оза башладым деб кёлюнге келмеймиди?

Люба: Огъай, мени чыртда озгъанлыгъым джокъду. Бюгюннге дери тынгылаб тургъаныма да сокърана турама.

Махар: (Ёрге туруб, ары-бери атлай туруб, къатынына харам къарайды. Хиликге этгенча сёлешеди). Сокъранамамы дейсе? Не затха? Бир къауум эркишилеча сени къабынга джыйыб, тынч тутмагъаныма. Алаймыды? Тохта, сени.

Люба: (Аллына силкиниб). Нек тохтайса? Эт этеринги. Ур къарама да, ол ариу бетингеми уяллыкъса? Тохта, танг бир атсын.

Махар: Танг атса, джолгъа чыгъарыкъ болурса?

Люба: Хо.

Махар: Тамам иги этериксе.

Люба: Мен къачан да иги этеме.

Махар: Кёрюб турабыз.

Люба: (Не кюрешиб, ачыуландыргъан да этиб, Махардан джангы хапар билмегенинде, кесин джумушатыргъа кюрешеди. Эрини пиджагъыны хурджунунда письмону табмагъаны себебли, джукъ биле болмаз деген акъылда тохтаб, сёзню андан тереннге кетерин сюймейди). Экибиз да туура сабийлеча эте турабыз. Бар, бар да кесек солу, ансы башынг ауур болгъанды.

Махар: Тангланы санамай, эртде огъуна андан башласанг не боллукъ эди?

Люба: О къой-къой, юйюнгде тыншлыкълы джуклар орнуна джер-джерде къала, ыйыкъла, айла бла айлана, мен да

дженгил болгъан болурма. Сен да бир кёзюуде татыусуз сёлешиб джиберсе.

(Ол кёзюуде Марат киреди. Столгъа джуукълашыб, ышарады).

Марат: Къара-къара, экигиз да энчи-энчи иче тура болурсуз дейме. Ала-ма-ат. А-ашхы-ы. Вот, алай болургъа керекди свя-тое се-мей-ство. Эшитгенмисиз алай айтыб?

Махар: (Диванга олтурады). Къайда айланыб келесе?

Марат: Бизни юйде, папочка, аллай соруула эртде унутулгъан шой эдиле да. Аланы джангыдан чыгъарыб, джюрегинги нек къыйнайса?

Махар: Не затланы джаншайса? Ол сыпатынг а неге ушайды? Алайлай орамгъа чыгъыб айланыргъа къарагъан джамагъатдандамы уялмайса?

Люба: Атанг тюз айтады, джашчыкъ. Адамла сени бу халда кёрселе, кёллерине не келир.

Марат: Ол уялгъан-тартыннган деген сёзле бизни юйдегиде эски-чирик адетлеге санадыла деб тургъанма мен. Джангылгъан эсем, кечигиз.

Люба: Джашчыкъ, джаным, къаллайла сёлешесе сен? Атангы къачын да эт. Сизни ёсдюрюб, кишиге кёзюгюзню къаратмай, адамлагъа къошуб айланнган ол тюлмюдю? Этмегиз алай, насыблыны балалары болсагъыз, ангылар заманыгъыз джетгенди.

Махар: Къызчыкъ а къайдады?

Марат: Къайдам.

Люба: Кёремисе аны, экзаменлени бериб бошагъынчы, тюрлю-тюрлю чурумла бла юйге джыйылмай айланнганына къарачын. Тохта, юйге келгенлей ол уялмазны керегин бермей къоймам, тоба.

Марат: Эртде этеринги кеч этсенг, хайыры болмаз.

Махар: (Джашына къолуб узатыб). Энди ма, сизни ючюн да меннге айыб этиб башлагъандыла.

Марат: Не болгъанды?

Люба: Халкъ джыйылгъан джерде, хауле айланасыз деб, сизни сагъыннгандыла.

Марат: Кимни терезесинден, оджагъындан тюшгенбиз биз?

Махар: Джаншама.

Марат: (Атасыны къатына олтурады. Шишаны къолуна алыб, анга къарайды). Къойдум джаншагъанны. (Шишаны къагъытларын окъургъа кюрешеди. Алай а чыгъаралмайды). Мамочка, бу затны уа къайдан табханса? Быллайла бизни къралда джюрюйдюле деб, айтыб да эшитмегенме. Сайлай а билгенсе.

Люба: (Кёл алыргъа излегенча). Бу дунияда сизге табылгъанына не бюсюреу.

Марат: (Атасына). Татыуу къалайды?

Махар: Ич да кёр.

Марат: (Рюмкагъа бир кесек тамыза). Бизникиледен башха болур.

Люба: (Аны къолундан рюмканы алыб). Айыб тюлмюдю атангы къатында рюмканы кёлтюрюрге?

Махар: Уялма. Уртла да кёр. Сен да ангыларса, къайсысы да бир итникиле болгъанларын.

Марат: (Анасына). А что, мамочка, эслей болурса атамы тюз айтханын.

Люба: Атагъыз да чыртда бошлаб къойгъанды сизни.

Марат: (Барыб, шкафдан рюмканы алыб, бир кесек къуяды. Сюзюб, тохтай-тохтай ичеди). Бу затны бир уллу къууанчда столгъа салыргъа да боллукъ кёреме. Керти аламатын кёл ашаб, сайлай билгенсе атама.

Люба: Кууанч болсун ансы, аллайны къаллай бир керек болса да табарма мен. (Эрине, джашына да кёзюу-кёзюу къараб). Джашчыкъ, барыб, аллына къараб бир къайтсанг а, ким биледи не болады, не къалады. Бар, иги джанымча.

Марат: Къоркъмагъыз, анга бир зат да болмаз. Къайтырыкъды бусагъатдан.

Махар: Сеннге не айтылды, эшитмеймисе?

Люба: Джетген къыз кече сайын орамланы санаб айланнганы чыртда ушагъыусузду. Кесинг къайгъырыр орнуна, бизге нек айтдыраса? Аны бетини, сыйыны сеникинден башхасы джокъду.

Марат: Аны сыйы тюшсе, сизники уа кенгде, тазалаймы къаллыкъды?

Люба: Алай ачы къалай сёлешесе?

Махар: (Ёрге къобаргъа тебреб, эсиргени дженгени себебли ызына олтуруб, джашына хыны къараргъа кюрешеди). Сен, джаш, не затланы джаншайса? Сыйдан, намысдан хапарынг болгъанча, болсун ийманынг. Бар, къайда эсе да табыб, ол къызны бусагъатдан юйге джый.

(Марат ол сёзлени сан этмей, акъырын атлай барыб, магнитофонну сокъдурады. Джыр эшитиледи).

Джаным-тиним да сенсе, Къарачай
Ёлюб кетгинчи дуниядан

(Джыр акъырын согъулады. Махар башын кёлтюрюб, джыргъа тынгылагъанча этеди. Люба сакъал тюбюне онг къол аязын тиреб, тынгылайды. Марат джырны эжиуу бошалгъанлай, сёзлерин айтыб башлайды.

Джаным-тиним да сенсе, Къарачай

Махар: (Ышармыш эте, аны аузуна чабады). Ийманынг алай болсун аны сюйгенингча.

Марат: (Джырын тохтатыб). Не дейсе, папочка? Джырлагъанымы джаратамыса? (Барыб магнитофонну тохтатады).

Махар: (Джашына сейирсиниб къарайды). Сен Къарачайны сюйгенингча болсун ийманынг, дейме. Сюйген адам башын бир джерге джала-джарашдырыб, ишлерге кюрешеди.

Марат: Сенича?

Махар: (Ачыуланыб, тили бюлдюргю этеди). Мен ишле-мей эссе-ем, ким-ни маши-на-сы-на ми-ниб айла-на-са, ким-ни ачха-сын джоя-са?

Марат: (Хиликге этгенча). Аннячыкъ дуниясын тюйюб, андан-мындан джыйышдырыб келген ачха тюлмюдю мени машинагъа миндирген, сеннге ичирген да?

Люба: (Сескекли болуб). Ий не болду сизге. Къара къундуз кюн аманнга къозгъалгъанча, нек къозгъадыгъыз. Джашчыкъ, чыкъ бусагъатдан эшикге.

Махар: Эшитемисе, бюртюкден адам этгеникде, энди ол сёлеше билгенине бир къара. (Къатынына). Бары да сендендиле. Къалай юретген эсенг, алай этедиле.

Марат: Экигиз да бир-биригизден артха къалмагъансыз. Бизни къайгъылы болуб кёрмегенлей тургъанбыз.

Люба: Алма терегинден къайры кетерикди? (Эрине). Майна, туура абтюш дегенлей, бурнундан тюшгенча, уят-хаят дегенни да унутуб сюеледи.

Марат: Бу уят-хаят дегенни былайгъа бош къошдунг. Бизни ючюн алкъын джерге кирлик болгъанны кёрмегенбиз. Биз а…

Люба: (Джашыны сёзюн бёлюб). Не айтханлыгъынгды? Чыртда тамаданы, атаны-ананы къачын унутуб къойдугъуз кёреме.

Марат: Биригиз ачха джоясыз деб, биригиз ичкен этесиз деб, экигиз да хауле айланасыз деб, нек кюрешиб турасыз бизни бла? Ачха джойгъанны, аракъы ичкенни, хауле айланнганны да кёребиз, билебиз, юйден къачаргъа да джетгенбиз.

Махар: (Кючден ёрге къобуб, акъырын атлай, Маратны къатына келиб, хыны къарайды). Ит-ден туу-гъан ит. (Керилиб, Маратны джаягъына къол аязы бла урады). Бар, энди къайры къачарыкъ эсенг да. (Акъырын бурулуб, биягъы диванны къатына барыб, олтурады. Башын столну юсюнде къолуна салады).

Люба: А киши, алыныбмы айланаса?

Махар: Алынмай тургъаныма сейирсинеме.

Люба: (Джашына). Бек ачытдымы?

Марат: (Сабыр). Огъай. Ёмюрюмде ата къолну джылылыгъын да бир сынадым. (Юйден чыгъыб кетеди. Телефон зынгырдайды. Люба ашыгъыш атлаб быргъыны алады).

Люба: Тынгъылайма… Ал-ле, кимсе?

Махар: Мени излеген болса, юйде джокъма.

Люба: (Башын силкиб). Тынгъылаб турама… Кюлгенинги къой да, ким эсенг да айтырынгы айт… Сенмисе? Оу сени къанынг келсин, уялмаз. Къайда айланаса?.. Мамочканг къабсын сени. Не-е? Алай дегенинг неди, бетсиз къанчикъ. Дженгил юйге джыйылыр мадар эт… Оу мен хариб, кече ортасында джашла бла тургъан… Да сен чыртда джоюлуб тураса да, къахме… Эшитемисе, юйге келгенлей атанг…

Махар: Не болгъанды?

Люба: (Телефон быргъыны да орнуна салыргъа унутуб, ким этерге да билмей бир кесек сюеледи). Къызчыкъ эди. Кече къайда эсе да къаллыкъма дейди.

Махар: (Ёрге туруб). Къалай?

(ДЖАБЫУ)

ЭКИНЧИ АКТ

БИРИНЧИ СЦЕНА

Биягъы юй. Джастыкъгъа таяныб, китабха къараб тургъан Люаза, китабны бир джанына атыб, башын тараб башлайды. Дженгил ерге къобуб, кюзгюню къатына барыб, кесине къарайды, омакъланады. Юй тюбюнде тегерек айланады. Джырлайды.

Мен сени сюеме,
Кюйюб елеме,
Къайдаса, сюйгеним?
Мен сени кюсейме,
Тюшюмде кереме,
Къайдаса, джанчыгъым?

Тегерек бурулгъанын тохтатыб, телефонну къатына барыб, ауазын ингил этиб, селешеди.

Люаза: Айыб этмегиз, менме. Люаза. Юйде эсе бир чакъырыгъыз…Огъай, ишим бар эди... (Бети джарыйды). Это ты?Д'артаньян, на «жигулях», мени Нарсанагъа элтиб келсенг а … Бу экзаменле бла башымы къатышдырыб бошадыгъыз… Вот так. Бир киоск къыйыры меннге да табыллыкъ болур… (Кюледи. Хиликге этгенча селешеди). Не-ет, мени бармакъчыкъларым бла ийнек саууаргъа, ты что, с ума выжил? Огъа-а-й. Аллай уллу къуллукъну меннге ышанырга джарамаз. Ол къашха буренкала да ведь

тоже люди… Барырбызмы, или я Муратик-суратик бла кетейимми? Вот так хорошо. Биягъы джерде… Не вздумай сакълатыргъа… (Телефонну салыб, не этерге билмегенча бир кесек сюелиб, сагъатха кез джетдиреди. Магнитофонну тиегинден басады. Джыр тауш эшитилиб тебрейди. Башын эки джанына ата, кеси да джырлаб башлайды).

Тауланы артына багъыр кюн ташайгъанды,
Булутла боялгъандыла алтын суугъа.
Тюбешиу кезюню заманы да болгъанды-
Ашыгъама, сюйгеним сеннге.

(Шкафгъа узалыб, печенье алыб, къабады, аны да чайнаргъа кюреше, тегерек бурула джырлайды).

Джюрекле насыбха беленелле,
Къолладан экибиз бек тутсакъ.
Сагъатла да къысха керюнелле
Танга дери турсакъ.

(Ол алай эте тургъанлай эшикден анасы киреди. Къолунда Махарны пиджагы. Бир къолу бла аны бир хурджунуна узалыбды. Къызыны къатына келиб, ачыуланганча этиб, магнитофонну тохтатады).

Люба: Танг атмай бу ишинг а неди? Тохта сеннге, ол джаш бир къобсун.

Люаза: Ол кюнортадан алгъа кез ачаллыкъ тюлдю, мамочка.

Люба: (Джалыннганча аууаз бла). Ий, къызчыкъ, атанг елмесин, къайры салгъанынгы эсинге бир тюшюр.

Люаза: (Сейирсиниб). Не затны салгъанма, мамочка? Огъай сеннге алай джарашмайды. Давай мен сеннге мама-ан дей турайым.

Люба: Къалай айтырыкъ эсенг да, ол письмону къайры салгъанынгы эсинге бир тюшюр, къызчыкъ.

Люаза: (Къолун силке). Эсимден кетгенди, маман.

Люба: Унутханма, эсимде джокъду де да тур, ийис айырмагъан тууарча.

Люаза: Аракъыны ийисинден сора юйде башха ийис да джюрюймюдю? Я не помню.

Люба: Нек айтдыраса быллай бир? Ол худжулукъ письмону китабларынгда аджашдыргъан болурмуса? Аны излей

джерге кирлик болуб бошадым. Энтда бир иги къара китабларынга.

Люаза: Унутханма, маман.

Люба: Джелбаш, сени къаллай юйдеги тутарынгы бир керюр эди. (Кухня таба кириб кетеди).

(Анасы чыкъгъанында Люаза бир кесек сагъышлы болуб, китабланы бир-бири ызындан къармаб башлайды. Аланы биринден сурат тюшеди. Эрлай суратны алыб, аны арт джанында джазылгъанланы окъуб, кеси аллына къуанады. Джанджаулукъ бла бетин сюрте чыкъгъан Маратны керюб, эрлай суратны китабны ичине салыб джашырады).

Марат: Танг атмай не музыкады бу?

Люаза: Тынгыларгъадамы болмайды?

Марат: Болады. Адамла уяннгандан сора. Къайда эдинг кече?

Люаза: Бойнунгу да сюрт.

Марат: (Люазаны къатына келиб, эрши къарайды). Сени бойнунгу бууб къояргъа керек болур дейме.

Люаза: Мени терслигим джокъду.

Марат: Аны бек ариу билеме. Экзаменлени берирни орнуна сени не этиб айланнганынгы билмейди деб келюнге келмесин. Тезе турлукъма да, бир кере союб атарыкъма.

Люаза: Сен кесинге къара, мени къой да.

Марат: Ол сени ишинг тюлдю.

Люаза: Ишлери болгъанла да бардыла.

Марат: Аллайла бар эселе да иги эди.

Люаза: Тюнене миллиционер Ханапий сени излеб, соруб айланнганды.

Марат: (Къоркъаракъ болуб). Аны иши алайды, кимни болса да излегенлей, ызчы итча, кимни болса да сымарлагъанлай айланады. Алайсыз анга киши гъырджын къабдырлыкъ тюлдю.

Люба: (Кесин тюзетиб, омакъ кийиниб киреди). Джашчыкъ, бюгюн бош болаллыкъ тюлмюсе?

Марат: Нек?

Люба: Бир джетер джерчигим бар эди.

Марат: Мен а бошма, машина бош тюлдю ансы.

Люба: Анга уа не болгъанды?

Марат: Бензини тауусулгъанында, биреуленни арбазында къоюб келгенме.

Люба: Бу хадаус бензин бар шойду да къалайда да.

Марат: Ачхагъа бередиле ансы, эркинди.

Люба: Бу ачханы ашаб бармай эсегиз, не этгенигизни ангылагъан къыйын болгъанды. Къаллай бир керекди?

Марат: Ол уллуракъ къагъытладан юч-терт джете кетерикди.(Люба башха юйге кириб кетеди).

Люаза: Машина къайда болгъанын билеме.

Марат: (Ачыуланыб). Ауузунгу тый. Бусагъатдан билгенинги чыгъарырма.

Люба: (Кириб, Маратха ачха узатады). Ма, иги джашча, эслеб джой. Дженгилирек бар да, теркирек къайтыргъа кюреш.

Марат: Керюрме. (Бети джарыб, чыгъыб кетеди).

Люаза: Маман меннге да бер.

Люба: Озма. Экзаменлени берсенг, берирме.

Люаза: Бериримн бергенме.

Люба: Къалай бердинг?

Люаза: Билмейме.Соргъанларыны джартысына тюз джууаб бергенме, не саллыкъларын а къайдан билейим. Мени чакълы билмегенлеге да, джан басыб, айырма багъа бериб джибередиле. Мамочка, беремисе?

Люба: (Ачха узата). Бусагъатда иги кюреш.

Люаза: Барайым, сакълаб турлукъдула.

Люба: Кимле?

Люаза: Тенглерим. Экзаменнге хазырланныкъбыз.

Люба: (Не эсе да къызына къарай туруб, бети джарыйды,кеси да ариу ауаз бла сёлешеди). Эки джюзюгюнг да ариу ишленмегиндиле, къызчыкъ. Иги джанымча, бетибизни джерге къаратмай экзаменлени бир бериб боша да, сени ананг сеннге этмезлик не барды? Эл къой эсенг, тоба дун-дуния сейирсинирча бир этерге хыйсабым джетерикди. Къаллай къумачла, къаллай чепгенле джыйгъанма. Дуния сеннге сукъланныкъды аланы кийиб чыкъсанг.

Люаза: (Анасыны къатына келиб). Ий, маман, вот скажи, пожалуйста, сен бизни, Маратны, мени, бизни тенглерибизни кимле болгъаныбызны билемисе?

Билмейсе. Бизге уа сен айтхан затла керек тюлдюле. Башха тюрлю адамлабыз, акселераторлабыз.

Люба: Къурумагъыз сиз, энди уа аны не зат болуб табдыгъыз. (Сагъышлы болгъанча). Тохта-тохта, Марат бла бир кере базаргъа баргъаныкъда, ол машинагъа керекди деб аллай бир затны алгъан эди.

Люаза: (Тамам кёлю бла кюледи. Анасыны имбашындан тутуб ийнакланады). Не къарангыса, маман. Марат сени алдаб ачха алганды. Башхаланы къатында алай айтсанг, къарангылыгъынгы танытыб къоярыкъса.

Люба: (Ёпкелегенча этиб). Не къарангы эсем да кишиден джарлы тюлме. Кюбюрге бир къарачын. Алтын джюзюкле, медальонла, тыш къраллдан келтирилген кийимле, къайсын айтыб къолумдан келсин.

Люаза: Ары джыйыб турма да, берсенг а сора.

Люба: Къолунгда джюзюклени къоратырбыз, аланы къой да, эм ариуланы салчы.

Люаза: Кийимлени да киеим?

Люба: Огъай. Аланы артда, школну бошагъадан сора киерсе.

Люаза: Маман, бусагъатда кийсем, не боллукду?

Люба: Болуб а джукъ да болмаз, айыб этерикдиле ансы. Кесинг эшитиб, кёрюб тураса да аллайны юсюнден къалайда да сёз къозгъаб айланнганларын.

Люаза: Сора алай джыяйыкъ да турайыкъ чириб бошаганчы.

Люба: Ала чиригинчи сен да юйден бир чыгъарыкъ болурса, уялмагъан. Дуния тели болуб толтурмайды хазна-хадекден кюбюрлени.

Люаза: О къой, маман, сен джыйгъан быстырла кишиге керек тюлдюле.

Люба: Сен аны ючюн къайгъырма, ала кереклилени мен табарма. Бермейбиз, элтмейбиз деб, ауузлары гырылдай айланнганланы берне юлеше тургъанларын кёрмейбизми? Не уа ата-бабаладан келген адетни къойдурургъа кимни къолундан келликди деб турасыз? Тоба, баргъан джеринге бернесиз кир да, алтынг эсенг да, къараб-къарагъынчы юйге джыйылырса?

Люаза: Маман, бизни школдан къызла джыйылыб, газетге письмо джазгъандыла. Аны окъусанг, не айтырыкъ эдинг да?

Люба: Не джазгъандыла?

Люаза: Бизге берне, къалын дегенлери керек тюлдю. Ол бизни дшашаубузну насыбсыз этерикди, деб джазгъандыла. Биз аллай адетлени этдирлик тюлбюз, дейдиле.

Люба: Юйлеринде этдирир затлары болмагъанла джазгъан болурла, ансы юйлеринде берекет джюрюгенле джазарыкъ тюлдюле. Аймысына, къойдурсунла. Огъайым джокъду. Берне дегенни орнуна подарка атарбыз да, сюйгенибиз чакълы берирбиз. Подарка бермегиз деб айтырыкъ кишини уа мен бир кёрюрге излей эдим. Къолумда болсун ансы, ол машинаны подарка этгенлигиме бир адамны анда кары боллукъ тюлдю. Бизни уа, аллахгъа шукур, къолубузда машина, машиналыкъла да эркиндиле. Сенден а, къызчыкъ, бир тилерим барды.

Люаза: Табалмайма, мамочка.

Люба: Не затны?

Люаза: Ол письмону деймисе?

Люба: (Бир кесек сагъышлы болуб турады). Ий, къызчыкъ анда не джазылгъан эди?

Люаза: Бери келгенингде къалай иги эди. Кетгенингде, кюн да мутхуз болгъанча кёрюндю. Тансыкъ болгъанма. Дженгил къайтырча мадарла этсенг, а, ариучукъ, деб джазылгъан эди. Андан сора да кёб бар эди.

Люба: Кимни аты бла джазылгъан эди?

Люаза: «Люба, Любачыкъ» деб тура эди.

Люба: Балдан да кесини тюз атын джашырыб, кесине Люба атаб айланнганды, бизни адресни да къойгъан болур. Анга келген болур. Къызчыкъ, сен а, иги джанымча, мындан ары ол Казим деген бла бирге кёрюне турма.

Люаза: Ий, мама, сен хаман мынга къадалыб нек тураса? Казик кимден аманды, не уа къаллай хатасын кёргенсе ансы?

Люба: (Ачыуланыб). Тукъумун. Сен ёмюрюнгде аны къаллай тукъумдан болгъанын эшитмегенча этме. Сау дуниягъа

белгили тукъумунгу анга тенг этиб къалай сёлешесе, кесинг бир сагъыш этчин.

Люаза: Сагъыш этерме, а сейчас кетеме.

Люба: Джангы джюзюклеринги сала барырмы эдинг, энди школну да бошайса, киши айыб этиб айланныкъ болмаз джюзюк салгъанынг ючюн.

Люаза: Артда, мамочка. (Эшик таба тебрейди)

Люба: Къызчыкъ, атанг ёлмесин, ол письмогъа бир къарай бар, эсинге бир тюшюр.

Люаза: (Сейирсиннгенча этиб). Ну вот еще. Не помню дедим да. Бюгюн постараюсь вспомнить. Къайры къачарыкъды тура болур бир джерде.

Люба: (Эри джукълагъан фатар таба кёз джетдиреди). Къайдам, дагъыда кимни къолуна тюшеди, къалай ангылашынады.

Люаза: (Ышармаш этиб). А-а, понимаю, маман, сен чыртда къыйналма. Папа къобханлай, бир шишаны аллына сал да, ол ишге барыргъа да унутуб къоярыкъды.

Люба: Бетсиз, атангы юсюнден къаллай сёлешесе?

Люаза: Пока, маман, кетдим. (Кетеди).

(Люба не этерге билмей бир кесекни мычыб, диваннга атылыб тургъан пиджакны алыб, хурджунларын тинтеди, джукъ табмайды. Пиджакны биягъы диваннга быргъаб, шкафны къатына барыб, биягъы китабланы чучхуйду. Аны да къоюб, телефонну алады).

Люба: Кюнюгюз ашхы болсун. Меннге Ибрахим керек эди...(Джарыкъ ауаз бла). Сенмисе? Не иги болду сени табханым... Бек эртдеден бери кёрмейбиз... Къайда боллукъ эдим... Айдан артыкъны... Хо... Бу джол а тамам аламатды. (Бир къолу бла гитче кюзгючюкню алыб, анга къарай, къошакъланыргъа кюреше сёлешеди). Бир иги тертчархлыгъа джетерикди, башха джойгъанымы, сатыу этгеними да айтмай... Огъай, алкъын кюбюрде бир кесек орнунчукъ барды... Аламат костюм келтиргенме да, тоба, кийиб, орамгъа чыкъсанг, бизни Маратдан джаш кёрюннюксе... Багъасымы?.. Бизни арабызда не багъа барды?.. Элтирме... Ибрахим, къачан да сени къыйнагъанлай турама, энтда ол къыз хадаусдан бир хапар билейим деб эте эдим...

(Ол кёзюуде башын сылай, ауур атлай Махар киреди. Любагъа эс бёлмей, барыб диваннга олтурады).

Ай юйюнг къурумазлыкъ, алай этдириб къалай къойдунг?.. Баталмы?.. Ол топал сатыбмы алады отметкаланы. Не къан джуарыъ эди юч салыб къойса?.. Айыб этме, Ибрахим, сени къачынгы кёреме ансы, туура ары-бери къарамай, джашчыкъгъа къагъыт джаздырыб, Москвагъа, чынг тамадагъызгъа кетиб къаллыкъ эдим... Сабыр къалай боллукъса?.. Да юйюнге игилик кирлик, къалай тохтарыкъма?.. Сау бол, Ибрахим, ёмюрде унутмам этген игилинги. Юй таба къачан барлыкъса?.. Ол айтханларымы джаратсанг, элтирме... Не ачхады ол... Ий, Ибрахим, унутуб къоя эдим, бир сорлугъум барды. Тохта-тохта... Акс... Акси... (Тили бюлдюргю этеди). Унутдум да къойдум... Тохта... Ма, табдым... Аксилиратор дегенлери неди?.. (Махар, къатынына къараб, ууакъ ышарады). Машинаданмы?.. Ким айтарыкъ эди?.. Кызчыкъ. Анам, биз аксилираторлабыз деди да, ангъыялаялмай, къоркъаракъ болуб тура эдим... Къалай дейсе?.. Акселератмы?.. Ол дегенлери уа не къыйынлыкъ болуб чыкъды? Сау бол. Да, элтирме... Хо... Сау бол... (Телефон чолпуну салыб, ызына айланнгайлай, эрин эслеб, джунчуйду). Ибрахимге сёлешдим. Атача, сен да бир къайгъырсанг, не боллукъ эди?

Махар: Ибрахимге уа не болгъанды?

Люба: Анга уа джукъ да болмагъанды, къызынга къайгъырыргъа керекди ансы. Экзаменде эки алгъанды.

Махар: Иги окъуса, алмаз эди.

Люба: Оу, мен хариб, сабийинге алай айтыб, къалай къойдунг? Аны бедиши элге джайылса, тоба, элден чыгъарыкъ болурса. Сен да чыртда къайгъыра биллик адам тюл кёреме.

Махар: Ибрахим бла сен къайгъырсагъыз джетерик болур. Огъесе дагъыда болушчуму керекди?

Люба: Сау болсун огъай демегенине.

Махар: Костюмланы сагъыныб айлансанг, иги да огъай демейди. Ол бир костюмну алыр ючюн эки айлыгъын берирге керек болгъанын а билесе.

Люба: Тоба, къызчыкъ бютеу элге эки алгъанды деб баям болмаз ючюн, джыйырма костюмну ташырма Ибрахимни юйюне.

Махар: Не деди да?

(Эшик къагъылыб, босагъадан Ханапий атлайды).

Ханапий: Салам алейкум, Махар. (Любагъа бурулуб). Эртден ашхы болсун.

Махар: Алейкум салам.

Люба: Сау бол, кел, олтур, Ханапий.

Ханапий: Заманым азды, тейри.

Махар: Заман табханынга кёре табылыб барады. Келдинг эсе, олтур, иги джаш.

Ханапий: (Шиндикге олтурады). Не эте турасыз?

Люба: Не этерикбиз, джарлы къарыуубузгъа кёре, сюркеле барабыз.

Махар: Танг атмай бизни саулугъубузгъа асыры къайгъыргъандан келген болмазса, Ханапий. Уялма, айт айтырынгы.

Люба: (Эрине). Былай адебсизлик къалай этесе, а киши. Тохта, бир солуу алмагъа да къой.

Ханапий: (Любаны тигине урдургъанын ангылаб). Огъай, Люба, орамлада чабышыб, хырылдаб келмегенме.

Люба: А, джаш, джюрегинги бош къыйнайса, кёлюме да келмегенди аллай зат.

Махар: Энди керексиз сёзню къой да, иши болуб келгенди ансы, къонакъгъа келиучю болмагъанын билебиз, бар кухнягъа, джарлылыгъынгы баджар.

Ханапий: Огъай, ол да былайда турса, керек эди.

Махар: Алай эсе, ким огъай дейди. (Къатынына). Олтуруб тур, керексизге арыб къалырса.

Ханапий: Люба, сенден башлайыкъ.

Махар: Ханапий, иги джашча, дженгилирек марджа, ансы ишге барыргъа керекме.

Ханапий: Не ишге?

Махар: Ишлеб тургъан джериме.

Ханапий: Сени алайдан къыстагъандыла.
Махар: Къалай?
Люба: Ким къыстагъанды?
Ханапий: Тамадала къыстагъандыла ишлемей айланнганы ючюн.
Махар: Тохта, мен аланы къалай къыстагъанларын бир кёрейим. Талай джылны мени атымы айтыб, махтаныб тургъандыла.
Люба: Ары-бери къарай турмай, туура салыб, республикада чынг тамадагъа барыб къалчын бюгюн огъуна. Ким да биледи аланы зарлыкъдан этгенлерин.
Ханапий: Закон бла ала тюз боллукдула. Мен тюнене къагъытлагъа кесим къарагъан эдим.
Махар: Сен бизни юйге къараулл болубму къалгъанса? (Ачыуланнган халда). Асыры тюз эте болмазмыса деб кёлюме келеди.
Ханапий: Мен, Махар, ишими этеме. Бусагъатда сизге келгеним да аны ючюндю.
Махар: (Хыны). Айт айтарынгы.
Ханапий: Люба, сау айны къайда туруб келдинг?
Люба: Келгенингде, а джаш, адамча ангылатхан шой эдим, да. Балдан да тура эди къатыбызда.
Ханапий: Алдагъан а керек тюл эди.
Люба: (Аны сёзюн бёле). Алдай эсем, туура эки сабийими къабайым. Ол деген не сёздю?
Ханапий: Сабийлеринг бла ант этмесенг иги эди. Барыб келген джерлерингден келгенди. (Къагъытны узата). Къагъытда къачан баргъанынгы заманы да джазылыб турады.
Люба: Танышларыбызгъа бир джетиб къайтхан эдим.
Ханапий: Сатыу эте?
Люба: Огъай.
Ханапий: Тамбла милициягъа келирсе.
Люба: (Джалынчакъ ауаз бла). Мен ары барыб не этерикме, сен иги джашча, сёлешдим де да къой. Биз да унутмазбыз.
Махар: Энди бир тиширыуну милициягъа тартыб айланмасанг, кесинг оноу этиб къояллыкъ тюлмюсе, Ханапий?
Ханапий: Огъай. Табсызгъа бурулургъа да болур.
Махар: Къалай?

Ханапий: Махар, сен да ишлемей айланаса. Кесинг билесе, къуру быйыл эсириб, милициягъа ненча кере тюшгенинги. Орамда аууб тургъанлайынга кесим эки кере юйюнге джыйгъанма, Махар. тамадабыз къагъытларын джарашдыр да, багъаргъа джиберирбиз, дегенди.

Махар: (Ышара). Къалайда багъарыкъсыз? Ресторан тегерегинде эсе, огъайым джокду.

Ханапий: Ресторанда джашарыкъса деб айталмайма, аллай джерле уа табыллыкъдыла.

Махар: Да, иги джаш, сен бизни юйдегини оноуун этиб тураса да.

Ханапий: Аны оноуун а, Махар, кесигиз этгенсиз. Аламат ишлеб, атынг айтылыб турду да. Энди не болуб къалды? Аракъыгъа кесинги хорлатыб къойдунг да. Люба уа. Къаллай джерде ишлеб, къалай махталыб турду. Бютеу районда сизни юйдегини аты айтылмагъан эсе, кимни аты айтылгъанды? Энди уа не болуб къалды?

Махар: Оллахий, сеннге алай акъыллыса деб турмай эдим. Ёнге, сабийлеге уа не айыб табдынг? Аны да айтыб къойсанг, тамам уллу игилик этгеннге санарыкъ эдим.

Ханапий: Аланы да барды айыблары. Къызыгъыз, онунчуну бошагъынчы, ресторанлагъа эркиши сабийле бла барыб, къачан юйге джыйылгъанын биз да кёребиз. Алай эте турса, игиге тюберикди дебми турасыз? Маратны сиз юйде да кёре болмазсыз. машинагъа миниб, джетмеген джери къалмай айланады.

Люба: Андан а не излейсе?

Ханапий: Тюйюш ачханы ючюн. Биреуленни ургъаны ючюн. Закон аллай эркинлик бермегенди кишиге да.

Махар: Сабийле тюйюше да, джараша барырла, сен аланы ызлай айланма, Ханапий.

Ханапий: Да, Махар, алай этиб айланнганланы кёрюб, адамла тарыкъгъан этедиле. Ол тюйген джаш а къагъыт джарашдырыб, милициягъа бергенди. Къысхача, экигиз да сагъыш этигиз... Чот табсызды. (Ёрге туруб, эшикни къатына барады, ызына бурулуб). Сизни уа сюйюб джокълаб турмайма, ишим алайды, айыб этмегиз. (Кетеди).

(Махар бла Люба къара тынгылауну басыб, не этерге билмей олтуруб турадыла. Ол кёзюуде телефон зынгырдайды).

Люба: Ары бир ал. Аман хапар эшитеме деб, тобукъларым къыйылыб барадыла.

Махар: Ал кесинг. Мени излеген болса, юйде джокъма.

Люба: (Телефон быргъыны алыб). Тынгылайма. Сенмисе, джашчыкъ? Андан бери къайда айланаса? Мен не айтыб джиберген эдим? Дженгил юйге, къаты иш барды... Не хапарды ол, дженгил джет... Амалсыз... Нарсанагъамы?.. Атанг ёлтюреди... Кимге айтама?.. Джашчыкъ...Джашчыкъ... (Телефон быргъыны тутуб тургъан къолун энгишге джибериб, сер адамча сюеледи).

Махар: Не болгъанды?

Люба: Телефонну салды да къойду.

Махар: Келемиди?

Люба: Огъай. Тенглери бла шахаргъа тебрегендиле.

Махар: Бусагъатда къайдады? (Ёрге къобады). Ызындан бир къарайым.

Люба: Къайда табарыкъса аны? Бу юсюбюзню басхан къара къыйынлыкъгъа бир къара. Хазнасы-харакети да от тёбеси болгъа эди.

Марат: Телефонну ары сал.

Люба: (Ачыуланыб). Бу от тюшерик юйден чегетге къачарча болдум, тоба.

Махар: Ким болду аны алайгъа джетдирген? Ыйыкъла, айла бла кетиб, башынг къалгъан джерледе айланыб, къайтыучу сен тюлмюсе? Юйюнг, сабийлеринг къалай джашагъанларындан, не этгенлеринден хапарынг емюрде да болмагъанлай, калак итча айланыб тураса да?

Люба: (Эрине темирчилеб). Ким болду мени бюгюнге джетдирген? Джарашыб, ишлеб тургъан джеримден башха тиширыулача сен да джюн бла кюреш деб, ишден айыргъан сен болмадынгмы? Энди айыбны кимге салыргъа кюрешесе? Барыгъызны да асыраб тургъан мени къол къыйыным тюлмюдю? Сени алгъанынг ичкенинге да джетмегенин Аллах, адам да кергендиле.

Махар: (Дженгил къобуб, къатына барыб, кериледи). Тын, къатын. Кермейсе аны селешгенин. Аузунгу эки айырыб къоярма, тейри.

Люба: (Темирчилейди). Тий. Тий да бир керчю. Ары-бери этмей, къагъыт джазыб, ол тумаланныкъ Ханапийге алыб баргъанлай, къараб-къарагъынчы ашырлыкъды.

Махар: (Къатынын тебериб). Сеннге юйленнген кюнюм елген кибик эди меннге. Къара тууар.

Люба: Бокъдан ийис ангыламагъан тууар а кесингсе. Тохта, сабийле бир къайтсынла да, арабызны бир айырайыкъ. (Бирси юйге кириб кетеди).

Махар: (Ызындан). Адам тюлсе, бюгюн огъуна кетмей къалсанг.(Юйню ортасында сюеле туруб, телефоннга узалады). Солтан?.. Менме, мен. Не этесе?.. Алан, къалай эсе да башым къатышыб турады, болушмазмы эдинг... Мени сакълабмы?.. Барды бир кесек. Тохта...(Хурджунундан ачха чыгъарыб, санайды). Алан экибизден да артыкъ къаллыкъды. Огъай, ары бармайыкъ. Ол Ханапий шохубуз ызлаб айлана болур. Тюкенден алайыкъ да, къайсына болсада да кирирбиз... Оллахий, тюз айтаса... Суу джагъадан аламат джер табарыкъ тюлбюз. Бир къабарыкъчыкъ ала чыкъсанг, аламат боллукъ эди... Огъай, аллай мадарым джокъду... Хы, огъары аягъына миниб турады... Артда айтырма... Бусагъатдан (телефонну салыб, пиджагын къаблаб, юсюн тюзетирге кюрешеди. Барыб, къатыны кирген эшикни тартады, ачалмайды). Бегитиб бошагъанлыгъынгмыды? (Балдан кириб, акъырын тынгылаб турады). Бизге джетерикни чыгъарыб къой. (Ызына бурулуб, Балданны эслеб, къатына келеди. Бети джарыб селешеди). Келдингми, ариучукъ? Сеннге тебреген эдим.

Балдан: Нек?

Махар: Къонакъгъа баргъанны да къоярыкъ тюлмюсе?

Балдан: (Кез къыса). Андан тоюб бошагъан эсенг, Аллах-Аллах, сакълайма. (Ышарады).

Махар: Мен келюм бла айтама.

Балдан: Мен да ойнамайма. Къачан келликсе?

Махар: Бусагъатдан ишге керюнюб къайтайым да, бир тюберим да барды. Ингирде иги болур. (Балданны ешюню таба узалады. Балдан ызына туруб, кезю-башы бла Люба тургъан юйню кергюзеди). Чартлама, хата джокъду.

Балдан: (Бармагъы бла эринлерин кергюзе). Акъырын. Ансы, чачымы-башымы джулкъуб аллыкъды. Сатыугъа баргъан джерибизде да биреулен ючюн тюйюш ачаргъа аз къалгъанды.

Махар: Энди башхала бла талаша турсун. (Акъырын). Ингирде ушхуурчукъ да, джылы орун да хазыр болуб турсунла, э-эх.. (Ышара, эки къолу бла да Балданны къучакъларгъа излейди). Ангыладынг да?

Балдан: Бар, къайры эсе да барама деген эдинг да. (Башын силкиб, хо дегенча кез къысады). Бар. (Ауазын келтюрюб). Юйдемисе, Махар? Ишде болурса деб, Любагъа тюберим болуб келген эдим.

Махар: Ишге тебрегенме.

Балдан: Люба уа къайдады? Чыртда керюнмей къалды. Ананга барлыкъма деген эди, арымы кетген эди?

Махар: Юйдеди. Мени тюбер джерим барды. (Къол къагъыб кетеди).

Балдан: (Ол чыкъгъынчы сакълаб). Люба къайдаса? (Бир кесек тынгылаб, дагъыда чакъырады). Люба!

(Люба бирси юйден къадауну ачыб, акъырын чыгъыб, туура Балданны къатына келеди. Кезлерине къараб иги кесекни турады).

Люба: Тью, налат сени къахме кезлеринге.

Балдан: (Артына туракълаб).Алыныбмы айланаса, а къыз? Не этгенлигингди?

Люба: Эшитмегенди, кермегенди дебми тураса, къахме? Бюгюн огъуна элге бедишлик этиб къояйым, къанчыкъ. Бедербет къантулукъ. (Эрлай аллына атлаб, сермеб Балданны чачындан тутуб, джыгъаргъа кюрешеди. Экиси да джагъалашадыла. Балдан туфлини тешиб, Любаны башын сермерге кюрешеди. Экиси да джыгъыладыла. Джагъалашханларын тохтатмайдыла. Хырылдагъан тауушлары эшитиледи).

(ДЖАБЫУ)

ЭКИНЧИ СЦЕНА

Биягъы юй. Марат омакъ кийиниб башын тарайды. Магнитофонну тиегин басыб джырлатады. Джыр.

Къара къашланы, узун чачланы
Ариуум, къайдан алгъанса?
Къара кезлени,
Акъыл сезлени,
Ариуум къайдан алгъанса?
Айтсанг а къайдан алгъанса?

Марат: (Къычырыб). Анам! (магнитофондан эшитилген джырны джырлайды).
Тангны кийимин,
Джазны ийисин,
Ариуум, къайдан алгъанса?
Тюз аякъланы,
Нюр джаякъланы
Ариуум, къайдан алгъанса?
Айтсанг а къайдан алгъанса?
Анам! Къайда къалдынг?
(Бирси юйден, мыдах кезлерин сюрте Люба чыгъады).

Люба: Не дейсе, джашчыкъ?

Марат: Ачха керекди.

Люба: Айтырым барды.

Марат: Артда айтырса, анам. Бир да бек сакълаб тургъанла бардыла. (Магнитофонну тохтатады). Бусагъатдан джетмесем, чыртда боллукъ тюлдю.

Люба: Кимледиле ала?

Марат: Биреулен бла тюйюшген эдик, айтхан эдим да. Бир-эки адам болуб, аны да алыб, рестораннга барыб, ичген кибик этиб, милициягъа берген къагъытны ызына алдырлыкъбыз.

Люба: (Къууаныб). Алырма дегенмиди, къайсы эсе да онгмазлыкъ?

Марат: Аллыкъды, анам. Бек ашыгъышма.

Люба: Къаллай бир керекди? Аллай затха чыртда къарамай, кереклиси чакълы джой. Къызгъаннганынгы кергюзме.

Марат: Къайдам, эки-юч джетерик болур.

Люба: (Эрлай бирси юйге кириб, дженгил огъуна чыгъады). Ма, джашчыкъ, беш джетерик болур (Ачха узатады). Кесине джукъ берирге керек эсе да табылыр.

Марат: Билдириб керюрме. Кетдим (Кетеди).

Люба: Ашхы джолгъа.

(Люба бир кесек сагъышлы болуб туруб, шкафны къатына барыб, гитче кюзгючюкню, пудраны да алыб, ызына къайтыб диваннга олтуруб, кезлерине, бетине джагъады. Кесин тюзетирге кюрешеди. Ерге къобуб, кюзгюню къатына барыб, кесине къарайды, ары-бери бурулады. Кесине разы болгъанча керюнеди. Телефон быргъыны алады). Кюнюгюз ашхы болсун. Менге Ибрахим керек эди... Сенмисе?... Сен да сау бол... О къой-къой, бизни ортабызда талай сомну сезге салыб айланыргъа неге керекди? Хы-ы, джарашырын билиб тура эдим. Ий, Ибрахим, къыйнар ючюн да къалмайса, сизге да Аллахдан къайтсын, къызчыкъны эслегенинг болмадымы ол тегерекде... Кимле бла... Бары да биргеми?... Экзаменлени уа? Сау бол, сени кючюнг бла салгъандыла, ансы алайда анга къайгъырлыкъ адаммы барды... Бош заманчыкъ табсанг, юйге да бир кел, алкъын кюбюрде сен джаратырыкъ бир зат табылыб къалыргъа да болур, ким биледи... Къачан... Ингирдеми... (Ышарады). Джарлы къарыуубузгъа кере, стол да къурашдырырбыз...Артда айтырма... Келсенг... Къоркъма... Тенгчиклерине тюбери болуб кетген эди... Огъай, энди кечени бир арасына дери джыйыллыкъ тюлдю... Къызчыкъны ол къалгъан экичигине да бир эс белюрсе...Сакъларма сора... Сау бол. (Телефон быргъыны салыб, бирси юйге кириб, эки шиша коньякны алыб чыгъады. Къарагъан кезге илинирча шкафгъа салады. Кеси да къараб турады. Кесин тюзетиб, юйден чыгъаргъа башлагъанлай телефон зынгырдайды. Аны алыб, хыны джууаб береди). Кимсе? Джокъду юйде. Сен къайсы болдунг? Казимми? Иги, джаш, сен къой аны излегенни. Болду. (Телефон быргъыны ачыулу салады ызына). (Терезеден къараб). Оу, сен джарылыб

къалгъын. Мени юйюме джылау салдынг эсе, тукъумунг джылаулукъ болсун. Къанчыкъ, уялмай орамны толтуруб, ышарыб айланнганына къарачын аны. Къахме тукъумдан джаратылгъан, къахме. Юйюмден чыгъарыкъ болсам да, Аллах айтса, мен сени юйюнгю тюб этмей къойма, тумаланныкъ бедербет. (Ауузу от чагъа тургъанлай, кюзгюню къатына барыб, юсюне-башына кез джетдиреди. Юйден чыкъгъаны бла, арты бла ызына атлай, къайтады. Аны ызындан бети тюрлениб, Ханапий киреди). Не болгъанды, Ханапий, не керекди?

Ханапий: (Юйню ортасында сюелиб, бир джанына къарай). Иги хапар келтирмегенме, тейри, Люба.

Люба: Оу мен джарлы, не болгъанды, не къан джаугъанды?

Ханапий: Марат авария этиб, больницагъа тюшгенди.

Люба: Къалай? (Пауза). Къалайда?

(ДЖАБЫУ)

КЪЫЗЫЛ ТАНГЛА

эки белюмлю драма

Таулу тиширыуну иннет байлыгъына,

Джюрек тазалыгъына аталады.

ОЙНАГЪАНЛА:

Мекер – джукъа, къартайгъан эркиши. 65 джыл.

Чопалакъ – аны къатыны.

Халит – аланы джашлары. Студент. 21 джыл.

Фатима – Халитни сюйгени. Эринден айырылгъан тишырыу. 19 джыл.

Терен – Фатиманы алгъыннгы эри. 26-28 джыл.

Акълима – Сезчю тиширыу. 52-55 джыл.

Къозтюйме - Сезчю тиширыу. 52-55 джыл.

Ариуджан – Фатиманы атасыны эгечи. 37-40 джыл.

Катя – Фатиманы аскерчи тенги. 23-24 джыл.

Хасан – Халитни тенги.

Умар – Теренни тенги. 30 джыл.

Ауазла

БИРИНЧИ АКТ.

БИРИНЧИ СУРАТ.

Къобанны джагъасы. Толкъун тауушла. Ингир. Халит джангыз кеси сюеледи, арлакъда тургъан Фатиманы эслемейди. Джырлайды.

Халит: Тауладан кенгде
Узакъ джерледе
Джашайма сенсиз.
Сен да биргемде,
Джашнайса ариу
Джаш джюрегимде.

(Фатиманы эслейди). Сенмисе?! Фатима!

Фатима: Кересе. Келмей да болмайма, келиб да къалалмайма.

Халит: Не болгъанды?

Фатима: Талай кюн не затдан эсе да, бир багъалы затдан айырылгъанча болуб турама.

Халит: Къоркъма. Джукъну да тас этмегенсе. Биз бирге болуб, сени киши къыйнамаз.

Фатима: Биз бирге болуб. (Тынгылайды). Кеб турмай кетериксе. Биягъы мен къаллыкъма, джаралы беденеча, джангыз кесим джюрегими ургъанына тынгылай.

Халит: (Фатиманы къолун кесини кекюрегине салады). Эшитемисе, джюрекни ургъанын? Къоркъма, кюнле, айла кетгенликге, мени джюрегимден сеннге сюймеклик кетерик тюлдю.

Фатима: Сез а?

Халит: Ол да унутулур. Унутулургъа деб, кеб зат джаратылады дуниягъа.

Фатима: Атанг бла анангы кересе, мени атымы эшитгенлей, отдан келек киедиле. Кечелери, кюнлери да да сенсе. Тюнлерин, тюшлерин да сеннге насыб тилей ашыра болурла. Сени джазыуунг, джашауунг аллынгдадыла. Халит, мени мыдах джашауум сени джылыталырмы? Джарыб турургъа излеген джангы джилтинни насыб ертенни джагъаргъа къарыуу джетерми?

Халит: Не дегенлигингди, Фатима? Огъай, бизни айырыр кюч джокъду энди. Къыйналма. Энди кеб турмай, окъууну бошаб, къайтырыкъма. Мен анда болгъанлыкъгъа, сен хаман да биргемдесе. Эшитемисе, Фатима? Биргемдесе. Джюрегимде. Сенсиз насыб керек тюлдю меннге. Къыйналма, джаным, къайтырыкъма бери. Сеннге.

Фатима: Ары дери мен къалай кечинейим? Къалай чыдайым?

Халит: Сенде кимни не иши барды? Экибизни айырлыкъ кюч къайда?

Фатима: (Энишге къарай). Кесинг билесе ол кючню. Ол сездю. Сезню кючю элни кючю бла тенгди. Ол сезню эшитиб, къалай кечинирме мен? Ол бедишлени келтюрюрге кючюм джетерми? Не болгъанын билмейме, джюрегим а къабындан чыкъгъанча керюнеди кезюме.

Халит: Бизде джашарса. Бюгюн огъуна айтдырырма юйге.

Фатима: Унамазла, Халит, джаным. Кесинг билесе, ала не оноу этиб тургъанларын. Излемезле ала сеннге этген ашхы муратларын кюл тюбю этерге.

Халит: Ызыма къайтыргъа алкъын эки ийыкъ чакълы барды. Ол заманнга хар не затда кеси орнун табарча этерме. Сен къыйналма. Бюгюн огъуна Хасанны атама джиберирме. Ким огъай десе да, энди экибиз айырыллыкъ тюлбюз. Хауасыз самолет да учмайды. Мен да сенсиз джашарыкъ тюлме.

Фатима: (Имбашын Халитге тиреб). Тохта. Ким эсе да былай бери келе болур дейме. (Тынгылайдыла). Кетейим. Халит, унутма. Кече, кюн да сескекли болуб,

джарыкъ кюн шыбыла чартларыкъны сакълагъанча, тынчлыкъ табмайса. Унутма, Халит. (Кетеди).

Халит: Энтда кетди. Кюн сайын, бир уллу терслигинг болуб, адамладан бугъуннганча, джашыртын тюбешиу. Насыбны джашыртын чакъыра къачаннга дери турлукъбуз? (Тынгылайды). Хасан атама айтсын. Мен энди сабий тюлме, башыма оноу этерге болумум джетерикди. Къармакъдан ычхыннган чабакъны дженгил тутулмазлыгъын атам да ангыларгъа керекди.

(Хасан керюнеди).

Хасан: (Къайгъылыды). Сени излеб айланама. Къайда тасса.

Халит: Нек излейсе?

Хасан: Не оноу этдигиз?

Халит: Хасан, бюгюн атама айтмасанг болмайды. Ангылат. Билесе, болумну. Айт, тенгим. Джалан тюзде гюлле бла ойнагъан джелни тохтатыр кюч джокъду. Атам унаса, унамаса… (Тынгылайды).

Хасан: Къалай?

Халит: Хасан, сууну аллы не къадар тыйылса да, ол тенгизге джетмей къалмайды. Бизни чотубуз да алайды.

Хасан: Атанг джибергенди. Ол тиширыуну унут деб, бек къаты айтдыргъанды. Тамам ачыуланыб тургъанын джашырыргъа кюрешеди. Алай а, къарангы кече отну джарыгъы керюнмей къалмайды.

Халит: Асыры кеч этгенди атам.

Хасан: Къалай кеч этгенди?

Халит: Тюненеден бери. (Тынгылаб къошады) кеч болгъанды. Айт атама. Къалай эте эсенг да, ангылатырыргъа кюреш. Бюгюн огъуна. Энди бизни айырыр кюч джокъду.

(Ол кезюуде джетел эте, муккур болуб, акъырын атлай, къатларына Мекер келеди).

Мекер: Не оноу этесиз?

Хасан: Чалкъыны заманы джетемиди экен дей тура эдик.

Мекер: Аферим, ашхы улан. Мен да аны юсюнден сагъыш эте эдим. Экигиз да чалкъыгъа чыкъсагъыз иги эди. Энди анасыны ауругъаны да бир кесек сел болгъанды. Мынга къуаннганындан болур (джашына къарайды). Бу а юйге джийылыб да керюнмейди.

Хасан: Юйде ишсиз эркиши тиширыугъа сез негерди деб, кесигиз айтхан эдигиз, Мекер.

Мекер: Ауур булутла басынадыла, тейри. Бачхаланы буз урмагъа эди. (Биягъынлай, ауур аталай кетеди).

Халит: Не дей эди, атам?

Хасан: Билмейме. Айтырым барды деген болмаса, джукъ айтмады.

Халит: Сен энди мени тилегими толтурсанг, аны меннге айтары боллукъ тюлдю. Тобасто, бу ишге къара, энтда ким эсе келеди.

Хасан: Ананг излей болурму?

Халит: Ким биледи?

(Тиширыу ауазла эшитиледиле).

Биринчи ауаз: Аллах шагъатды, ма бу кезлерим бла кергенме.

Экинчи ауаз: Уялмаймыды, бетин кергюзюрге? Аны орнунда башха джаш къол аязында тутар эди аллай ата бла ананы.

Биринчи ауаз: Юйге къайтыр-къайтмаз, ол уялмазгъа тагъылыб. Терен хариб да юйде олтуруб туралмайды.

Экинчи ауаз: Тюз айтаса. Тоба экиси да бедишлик иш этедиле.

(Къозтюйме бла Акълима керюнедиле. Къолларында челеклери).

Къозтюйме: Ол къанчыкъды терс. Не излейсе бетсизден? Анга уа не истем, эркишиди. Бюгюн-мында, тамбла-анда.

Акълима: О къой-къой, ушамагъан джукъмаз дейдиле. Ол окъуудан къайтханлы Мекер хариб тюрлениб къалгъанды. Тоба адам джазыкъсынырча болгъанды.

(Экиси да озадыла. Аланы аузлары тунакы эшитиле барыб, тохтайды).

Хасан: Энди алагъа уа не сез керекди?

Халит: Элге болгъан, болмагъан хапарны джайычула аладыла сора, аладан не излейсе? Керессе, айтыб баргъанларына. Джаймагъа къой. Мен сезге тынгылар заман озгъанды.

Хасан: Аланы сезлерин эшите, Терен да алыннган берюге ушаб башлагъанды. Сени атынгы эшитгенлей, темир къаннга киреди.

(Олсагъатлай Терен бир джанындан чыгъыб, аланы сезлерин эшитиб тургъанча).

Терен: Темир къанны къой, кеси къаныгъызгъа боярма мен сизни, къан джалагъан кючюкле.

Халит: Сени атангы сабийлери ингир сайын улуб башлай эселе, башхала да алагъа ушайдыла дебми тураса? Эслеб селеш.

Терен: Къара аны тилленнб айланнганына. (Беркюн тешиб). Ма, муну тамагъынга буштукъ этиб тыярма сени, чочха.

Халит: Беркюнг кесинги тамагъынга тамам болурча керюнеди. Сынджырдан ычхыннган самырча нек чамландыраса кесинги? Айтырынг бар эсе, биз адам тилде селеше билебиз.

Хасан: Къой, Терен, керексиз дауурну. Айтырынг бар эсе айт, тынгылайбыз.

Терен: Сен а, сен не дерге кюрешесе? Ингирли бу былайда заманын ким бла тас этгенин билемисе сен? Тепси тюбню джалагъан джаламишча, аны не этиб айланнганын мен билеме. (Беркюн тутуб тургъан къолу бла Халитни кергюзеди). Насыбы алай, къоюлгъан тиширыугъа тагъыллыкъ эди ансы, джаш къыз анга турсунамыды? Экигиз не дауур этесиз? Фатиманы юлешалмаймы кюрешесиз? Къоркъмагъыз экигизге артыгъы бла джетерикди.

Хасан: Терен, сен а не излейсе эрсиз тиширыудан?

Терен: (Ачыулана). Айырылгъанды деб, мени бетим бла ойнаргъамы кюрешесиз? Бетигизни анагъыз танмазлыкъ этерме, тейри. Ол мени тиширыуум болгъанын билемисиз, сиз? Ангылаймысыз, меникиди.

Халит: Энди, Терен, сени анда ишинг болмасын. Сени кибикледе алтын да джылтырарыкъ тюлдю.

Терен: (Аны ауузуна чаба). Атангы хатерин этмесем, бюгюн юйюнге джыйылмазлыкъ этер эдим сени.

Хасан: Кел, Халит. Биз аны бла юлешир зат джокъду. Фатима кеси сайлагъанды сюйгенин.

Терен: Огъай. Алай бош кетиб къалалмазсыз. Мен сизден джууаб ала къайдан да билирме.

Халит: Тюйшюр акъылынг болур дейме, Терен.

Терен: Къоркъгъандан джанынг чыгъыбмы къалды? эркишилигинг тас болдуму? (Къолун хурджунуна узатады).

Халит: Къоярмы эдинг, Терен. Сени тюйюшюр заманынг озгъан болур.

Терен: Озгъандымы? Керейим мен сени. Озгъанын-озмагъанын билдерейим бусагъатдан. (Хурджунундан бычакъны чыгъарады).Ит кючюк, тамаданы сыйын сакъларгъа юретейим да сени. Къайда эркиши эсенг.

(Бычакъны алгъа тутуб, Халитге чабады. Халит аны къолундан сермегени бла бычакъ чартлаб тюшеди. Экиси да джагъалашадыла. Теренни къолун терсине буруб ачытады Халит. Сюелиб къараб тургъан Хасан орчагъа чабады. Айырады. Терен акъырын ерге къобады.

Терен: Тохтагъыз сизни. Эзеу болуб чабханыгъызны кергюзюрме.

(Кетиб тебрейди).

(ДЖАБЫУ)

ЭКИНЧИ СУРАТ

Мекерни юйю. Бир къабыргъаны къатында эски агъач орундукъ. Стол, шиндик. Къабыргъада кийик тери. Чопалакъ орунда джатады. Джукълайды. Бастырыкъланыб селешеди.

Чопалакъ: Ой, киши, сеннге айтама да, эшикни джабаргъа бир болуш. Эшитемисе, киши? Ол къахме келе турады. (Къолларын узатыб, эшикни тартханча этеди). Кеси да нюр джанады, отда джанарыкъ. Киши! Ой киши, сеннге айтама де. Бери чаб. Юйге кириб къалады, юйюне ёлю кирлик.
(Мекер, къатынына къарай туруб, бастырыкъланнганын ангылайды).

Мекер: (Къатыныны имбашындан тебере). Бери уян, хадаус, гирешиб къаласа. Тюшюнг, тюнюнг да адам тюшге ушамагъан не затса сен? Анасы.

Чопалакъ: (Уянмагъанлай). Бетсизге къарачы. Не затха къууанаса, къууанч кермей къаллыкъ? Ары ий къолуму. Ары ий, уялмагъан бедербет. Оу, мен хариб.

Мекер: (Чамлана). Уян, уянныкъ эсенг, сен хадаус. Бу санлагъа бир къара. Къарышхандыла да къалгъандыла. (Джазыкъсына). Эх, дуния.

Чопалакъ: (Кёзлерин ачыб, башын келтюре). Сенмисе? Аллахгъа шукур. Ох-ох-ох. Шукур тюнюмде болмагъанына.

Мекер: Не болгъанды?

Чопалакъ: Ох. Къалай иги болду уяннганым. Ох-ох. Елтюрюб къоя эди да. Тюнюмю, тюшюмю да къарангы этиб бошады ол айланма бетсиз.

Мекер: Ким?

Чопалакъ: Ким боллукъ эди? Ол уяты-хаяты болмагъан Фатима.

Мекер: Ол игиди, тюнюнгде келмез.

Чопалакъ: Аллах келтирмесен. Ол кирген юйню емюрде да насыб джокъламаз. (Тюшюн айтыб башлайды). Туура нюр джасаныб, арбазгъа кириб келе тура эди.

Не этерик эдим, къачама. Не къадауну джабалмайма, не эшикни эталмайма. Аягъым, къолум да топлукъ болгъанча, чыртда къымылдаялмайма. Ол а келеди, арбазгъа нюр теге. Башымы сылайды, айтмагъан ариу сезю къалмайды. (Тюшюн беле). Уу джылан бууб елтюрсе разыма, ол тийгенден эсе. Аллахым сакъласын бизни тукъумну ол къахмеден. Джаным чыгъыб кетерлей болду.

Мекер: Бизники уа къайдады?

Чопалакъ: Ол тул къатыннга тюбеб, бетибизни джойгъаны боллукъду. Бери бир чакъырыб кел деб, Хасанны джиберген эдим. А киши, тилеб айтама, бек урушмагъанлай, бир иги хыны эт кесине да.

Мекер: Сен Хасанны джибергенли бери джукълаб да уяндынг, къайтыр заманы джетген эсе. (Тынгылайды). Къарайма да, чыртда адам айтханнга сыйынмазча кереме. Не этерикбиз, кесин джюрюте билмей эсе, окъугъан джерине къайтсынг. (Кеси кесин къыздыра). Бюгюн огъуна. Бусагъатдан. Эшитемисе, бусагъатдан огъуна къайтсын.

Чопалакъ: Ий, шашыбмы айланаса, бюгюн огъуна деб?

Мекер: Къайдам, сени шашхынлы этерге джетдиргенди. Бир керейим мен аны. Тамбла къайтсын. Узун джол бла узакъ джер исси джюрекни суутурла. Анга башха мадар джокъду.

Чопалакъ: (Ерге туруб). Алай дегенинг неди? Къараб, тансыгъыбызны алгъынчы не кетгенди ол? Термилиб тургъанынгы унутубму къойгъанса?

Мекер: Аны ючюн керюне болмаз юйде. Энди сезню къой да, джолгъа хазырла. Меннге, сеннге да, анга, окъуугъа да алай иги боллукъ болур. Былай келгенлейине айтырма.

Чопалакъ: А киши.

Мекер: (Аны белюб). Не кишиди ол? Сез этедиле деген сен, тынгыламагъан – мен, бастырыкъланнган – сен, джукъсуз тангланы атдыргъан – мен, ол тиширыуну къаргъаб тургъан – сен, андан айырылмагъан – ол.

Эртден сайын кезлерим кюнню къызыл тогъайына къараялмайдыла. Джукъусузлукъдан. Энди, бу юйге оноу этиуню алаллыкъ болмазсыз къолумдан. Не, къатын? (Мыйыкъларын сылай). Энди уа не айтаса? Ахны, охну да къоюб, джолгъа хазырла. Сютден сютбашыны айырыр ючюн да керек болады иги кесек заман. Мен джашха аллай бир заман берейим, ансы, экибизни къарыуубуз тауусулгъанды. Алайды оноу. Не айтырынг барды?

Чопалакъ: Айтыб не айтырыкъма? Селешиб, балангы тынч этерни орнуна замансыз ызына ашыргъанынга тийре не айтыр?

Мекер: Тийре сезден безе башлагъан болур энди.

Чопалакъ: (Терезени кергюзе). Майна, кеси да келеди.

Мекер: Бар да бери джибер.

Чопалакъ: Кетеменни къоярмы эди бусагъатда.

Мекер: Керексиз сезню къой.

(Чопалакъ кетеди. Онг къолу бла узун, акъ мыйыкларын сылай, энгишге къарай, олтуруб турады Мекер. Халит киреди. Эшикни къатында сюелиб атасына къарайды).

Къайда айланаса бу заманнга дери?

Халит: Хасан бла джууунургъа баргъан эдим.

Мекер: Юйде солугъанынг келюнге джете болмаз дейме. Джарата болмазмыса?

Халит: Нек джаратмайма? Андан эсе юйде игиди.

Мекер: Окъумазлыгъынгмы келеди экен? Огъосе, юйге джыйылмагъаныгы башха чуруму болурму?

Халит: (Атасына дженгил къараб). Алкъын эртдеди, атам. Каникулла бошалгъынчы ары барыб, не зат этерикме?

Мекер: Анда да солурса, дерелеринге хазырланырса. Сеннге, бизге да алай таб болурча кереме.

Халит: Эртдеди, атам.

Мекер: Болду. Диним хакъына, кетеринги биз да излемей эдик. Къайтыргъа уа керекее. Хунагъа джарашмагъан ташча, кесинги къайры сугъаргъа

билмей, элде айланнгандан эсе, кетгенинг иги болур.

Халит: Юйде бир затха джарарма деб тура эдим.

Мекер: Олтур.

(Халит олтурады. Атасына къарамайды).

Халит: Менден алай дженгил нек эрикдигиз? Сизге, элге бек тансыкъ болгъан эдим.

Мекер: Сен асыры кеблеге тансыкъ болгъанча керюнесе. Таб, атангы, анангы да унутурукъса, башхаладан тансыкъ алыр ючюн.

Халит: (Сескекли болуб). Не ючюн айтдынг алай, атам?

Мекер: Ангыларгъа уа керек эдинг. Насыблыныкъы болсанг, аманны игиден айырыр заманынг эртде джетгенди. Мындан ары озгъунчу ангыласанг иги болур эди.

(Арбаздан Чопалакъны маллагъа къычыргъан ауазы эштиледи).

Халит: Анама болушуб къайтайым. Бузоу ийнекни сауаргъа къоймайды. (Ёрге къоба башлайды).

Мекер: Олтур. Сен окъуб айланнганлыкъгъа, бизни кюн сайын джашауубуз да алайды. Кюреше барабыз. Сен къайтханлы кечебиз, кюнюбюз да тыншлыкъсыз болгъанды ансы, башха хатабыз джокъ эди.

Халит: Атам, мен сизге бир къыйынлыкъ салгъанча нек селешесе алай?

Мекер: Элни айтханынг эшитсенг, сен да ангылар эдинг. Огъесе, эшитирге сюймейми тураса? Сени юсюнгден айтылгъан зат емюрде да айтылмагъанды бютеу тукъумгъа.

Халит: Не зат?

Мекер: Хасан сенинге айтханны унутханмы этгенсе? Къартлыгъыбызда бетибизни джойгъанынгы ангылаялмаймыса? Бир адамны айтханына тынгыламай, не этиб айланаса? Тамаданы, гитчени орнуна да сенинге китабла бла аны табсанг…

Халит: (Аузуна чабыб). Атам!

Мекер: (Ачыулана). Тохта. Атаны къачын керюрден озгъан кереме сен. Оллахий-лязим, сеннге ол затны юсюнден айтыргъа сюймей эдим. Айтдырыб да кердюм. Болмады. Энди тынгыла. Эки кере чайнамай айтайым. Нек тагъылдынг ол адамгъа? Не табдынг анда? Къартлыгъыбызда бетибизни тийреге кергюзмезча нек этдинг? Ол тиширыу амалтын бизни бетибизни нек джойдунг?

Халит: Атам!

Мекер: Тохта. Заманында тынгыларгъа болумунг джетмеди эсе, энди тынгыла. Кече, кюн да юйде керюнмейсе. Къалайда да ол тиширыу бла сени кередиле. Хапар а джайыла барыб, элни саулай аулагъандан сора бу юйге алай джетеди. Олду бизни къыйнагъан. Энди биз кебмю джашарыкъбыз. Бюгюн бирибиз, тамбла башхабыз кетерикбиз. Къуру сен эдинг кез джарыгъыбыз. Сеннге насыб излейбиз. Ол тиширыу да Аллахны бир ексюзюдю. Джазыкъсынабыз. Кесин джюрюте билсе, балабызча да керлюк эдик. Алай а не этейик, джоюлгъанды дейдиле. Элде аты алайгъа чыкъгъанды. Энди ол атны бу юйге кийириб, сен да бизни бетибизни джояргъа излейсе. Энди ангыладынгмы?

Халит: Атам, сизни сыйыгъызны мен емюрде да тюшюрмегенме. Былайда уа, атам, айыб этме…

Мекер: (Джашыны аузуна чаба). Огъай. Тюшюрюб бошагъанса. Мындан озса, элден къачарча боллукбуз. Не излейсе сен ол тиширыудан? Джокъмудула элде андан башха игиле, ашхыла?

Халит: Атам, нек айтаса алай? Хар адамны бир тюрлю джюреги, бир тюрлю иннети, ариулугъу барды…

Мекер: (Эрлай ерге къобуб, джашыны сезюн беледи). Къайда есгенсе сен? Къайда тас этдинг уят-хаят дегенни? Кермейсе аны! (Ачыулана). Джюреги, иннети барды. Болмай а! Джюрекми дейсе? (Бир кесек тынгылайды. Бетинде ачыудан эсе мыдахлыкъ бек таныла). Джюрекми дейсе? Бу джалгъан дуниядан бир кесек заманнга алты гитче къарнашым

кетгенди. Къйынлыкъ эски суу агъачгъа ушатханды мени. Аланы бири да джетмегенди быллай бедишге. Уллу Аллах сени ючюн сакълагъан болур эди мени. Сен а! Сен къартлыгъыбызны бедишге белединг. Толмадыла мен этген ашхы муратла. Терс сенсе. Сен бла ол къоюлгъан тиширыу. Сен юйге къайтхан кюнден тебреб, бушуудан сора джукъ келтирмединг.

Халит: Атам!

Мекер: Тынгыла. Терен бла ол энтда юй-кюн болургъа мурат эте болурла. Ала энтда насыбны джолларын излейдиле. Ким биледи, табаргъа да болурла.

Халит: Огъай. Унуталлыкъ тюлме.

Мекер: (Бек ачыуланыб). Итден туугъан. Кермейсе аны. Атасыны бетине къараб. Теренни не айтханын эшитгенмисе сен? Джюджекни бойнун бургъанча, юзерме мен аны бойнун деб, сеннге айтханды, билемисе? Билемисе, бюгюннге дери бир адамдан уялмай джашагъанымы. Энди уа? Итден туугъан! (Джашын урургъа излегенча узалады. Алай а къаты джетел эте келиб, эс ташлаб джыгъылады).

Халит: Атам! Не болду, атам?

(ДЖАБЫУ)

Ингир. Къобанны джагъасы. Ит улугъан тауушла. Халит къолунда китабы бла.

Халит: Кечикдим. Кетиб къалгъан болур. (Ары-бери бара). Бюгюн тюбешмесек... Хасан айтмай къойгъан болурму? Огъай. Ол унутурукъ тюлдю.
(Фатима керюнеди. Чыммакъ чепкени. Акъ джаулугъу бойнуна тюшгенди).
Фатима! Кетиб къалгъан болурса деб тура эдим. Не эте турдунг?

Фатима: (Ышара). Ингирни сакълагъанлай джетдим. Нек мыдахса?

Халит: Къалай иги болду бюгюн сени кергеним!

Фатима: Не болгъанды, Халит? Къалай эсе да тюрлениб тураса.

Халит: Сени керсем къачан да тюрленеме. Билемисе, Фатима, сен адамлагъа насыбха деб джаратылгъан болур эдинг дуниягъа.

Фатима: Насыбха джаратылсам, джашыртын тюбешиб турлукъ болмаз эдик.

Халит: Къоркъма. Атама кесим айтханма.

Фатима: Къалай?

Халит: Сенсиз болмазлыгъымы айтдым.

Фатима: Ол а?

Халит: Ачыуланды.

Фатима: Биле эдим. (Мыдах болады). Насыб менден къачыб айланныкъ затды не эсе да.

Халит: Бизни насыбыбыз бизни къолубуздады, Фатима.

Фатима: Халит, не болгъанды? Тюрлениб тураса.

Халит: Ингирде Къобанны ауазы тюрленеди. Мен да сеннге тюбеген ючюн къууанама. Эсингдемиди, Фатима, сабий заманчыгъыбыз. Былайгъа келиб, къалай чабыб айланыучан эдик.

Фатима: Аллай кюнле унутуламыдыла? Насыб кесек тąбыб, къарт Иммолатха саугъагъа берирге излеб айланнганынгы унутханмыса? (Тынгылаб, не затны

эсе да эсге тюшюргенча). Къалай игиди хаман да бирге турсакъ!

Халит: Экибизге къачан да иги боллукъду.

Фатима: Бизни сюймеклигибиз кезбауча керюнеди кезюме.

Халит: Не дегенлигингди?

Фатима: Атангы, анангы эте тургъанларын кересе. Ауушну басхан чарсча, элни кючлеген сезню келтюралмайдыла ала. Мени керюб болмагъанлары да анданды.

Халит: Сез бла тил ашхы адамны негери емюрде да болмагъандыла. Тилчи бла аманлыкъчы бирча боладыла. Аны ючюн къайгъырма. Бара барыб, тил, сез да тохтарла.

Фатима: Атанг бла ананг а?

Халит: Бизни айырыргъа болмазлыгъын ала да ангыларла. Ангыларыкъдыла Фатима.

Фатима: Халит, джаным, билесе бюгюннге дери къалай джашагъанымы. Сени бла кесиме насыб излегеними да кересе. Болгъа эдик биз насыблы. Бизни юйню къаты бла озмаз ючюн, башха орам бла джюрюйдюле атанг бла ананг. Джыламукъларым келе тургъанлай айтама. Не этейим? Къайры къачайым?

Халит: Алай къалай айтаса, Фатима? Сенсиз мен а къалай джашарыкъма? Анга сагъыш этгенмисе? Сенсиз. Айтма алай.

Фатима: Сени кемсиз сюйгеним ючюн айтама. Сенсиз меннге да джокъду джашау.

Халит: Суусуз чабакъ да джашаялмайды. Мен да алай болуб бошагъанма.

(Фатиманы къоллары бла кесини джаякъларын сылайды. Тынгылайдыла).

Фатима: Джашау да тенгизди, Халит. Биз а аны ичинде эки чабакъчыкъ. Кеси келекгебизден илгеннгенча джашайбыз.

Халит: (Ауур ахсына). Сени кюн сайын керген заманымы къайтарыргъа табсам. Къаллай насыблы

кюнлерибиз кетдиле. Фатима, къыйналма, джаным, эртденбла мен кетерге керекме.

Фатима: Къайры?

Халит: Ызыма.

Фатима: Нек ашыгъаса? Энтда барды да заманынг?

Халит: Атам къоймайды. Алай бла айырыргъа излейди бизни. Джангылды бу джол атам. Джангылды, Фатима. Ары баргъанлай сени ары джыярны къайгъысын этерикме. Сакълаб тур. Джазарыкъма. Экили болмагъанлай джолгъа чыгъарса. Эшитемисе, Фатима? (Къучакълайды).

Фатима: Алайды джашау. Биреуню оноуу башханы насыбын чачханлай барады. Мен а бюгюн, тамбла къайры къачайым, къайры кирейим?

Халит: Джукъгъа да къачма. Сакълаб тур. Письмо келгенлей…

Фатима: Сакъларыкъма.

Халит: Фатима!

Фатима: Халит!

(Бир-бирин къучакълайдыла. Къобанны толкъунларыны гюрюлдеген тауушу эштиледи).

(ДЖАБЫУ)

Эртден. Мекерни арбазы. Чопалакъ ныгъышда олтуруб, урчукъ ийиреди. Мекер бек мыдахча керюнеди.

Мекер: (Башын ерге келтюре). Булутла да басыннгандыла. Бачхаланы буз урмай бир къойгъа эди.

Чопалакъ: А киши, неле дей эсенг да, эшитмейме.

Мекер: Буз джауаргъа джараулуду дейме. Бу ариу чагъыб тургъан тереклени бошамагъа эди. Замансыз заманда джокълайды кеси да быйыл.

Чопалакъ: Ий киши, Аллахдан къоркъмай, быллай кюн джангыз джашынгы джолгъа къалай чыгъараса? Бу къарагъан джамагъат не айтыр сеннге?

Мекер: Джамагъат айтырын айтханлы иги кесек заман озду. Не эсе да джашынг тюрленмеди ансы. Сен бу урчукъну къой бюгюн. (Чамлана башлаб). Анга джабышыб нек къалдынг? Джолгъа хазырла деген эдим да.

Чопалакъ: (Аны къаты айтханын огъурамай). Хазырлагъанма. Китабларын джыя турады. Терезени къатындан джанламагъанлай кюрешеди кеси да.

Мекер: Терезеде уа не затны тас этгенди?

Чопалакъ: Энтда бир керейим деб къарай болур, ким биледи аны.

Мекер: Къарасын, айымысына.

Чопалакъ: Къарасын деб къалай айтаса? Тоба, ол къахмени кермез ючюн елюб кетерик эдим.

Мекер: Аны джашынга нек ангылатмадынг да.

Чопалакъ: Къайдам. Юйге оноу этген сенсе деб тура эдим.

Мекер: Энди, ол тишырыугъа да алай хатерсиз селешгенинги къой. Ол да, насыбсыз, не этсин, башына джашау излейди.

Чопалакъ: (Ерге туруб). Майна, сюеледиле арбазда, бетсиз. (Орам таба къолун узатыб). Ай сени ол бедербет кезлеринг кюн джарыкъны кермей къалсынла. Къахме, дагъыда уялмай бери къараб тургъанына

къарачын аны. (Урчугъун силке). Тохта, сени уялмаз, элден къачарча этерме мен.

Мекер: (Ауазын келтюрюб). Тын, къатын. Энди сен анга бир зат айтыб бир эшитейим.

Чопалакъ: Чыртда бюсюреум джокъду, бусагътдан чакъырыб, келин этмесенг.

Мекер: (Къычырады). Халит!

(Чопалакъ керти да чакъырыб, экисин бир-бирине тюбешдириб, разылыкъ бериб къояды деб къоркъгъанча, эрлай къатына келеди).

Чопалакъ: Ий, чыртда алыныбмы башлагъанса? Не этгенлигингди? (Ол кезюуде Халит чыгъады. Атасыны чакъыргъанын унутханча, орам таба къарайды).

Мекер: Дженгил бол. Бу ауур булутланы халларын джаратмайма. (Халитни Фатима таба джашыртын къарамын эслеб, кекге къарагъанча этеди). Айымысына, джаусун. Бу исси джай эркин да солурбуз.

Халит: Барайым, атам.(Чопалакъ къучакълайды). Къайгъырмагъыз мени ючюн. Кеб турмай окъууну бошаб къайтырма. (Атасыны къолун тутады).

Чопалакъ: (Кезлерин сюрте). Къайда айлансанг да, Аллах аманаты бол, балам. Кесинги сакъла. Джазаргъа унутуб къойма. (Халит кетеди. Мекер, Чопалакъ да мугурланыб, арбазда къаладыла. Бир-бирине къарамайдыла. Ол кезюуде кек ачы кюкюрейди).

(ДЖАБЫУ)

Биягъы Къобанны джагъасы. Халит ашыгъыш келиб, терт джанына дженгил-дженгил къарайды.

Халит: Сау къал, Къобан. Къайда болсам да эжиуунг эшитилгенлей турлукъду меннге. Сау къалыгъыз тауула, элим, насыб бла биринчи танышхан джерлерим! Сау къалыгъыз. (Бу сезлени ол акъырын, мыдах айтады).

(Ашыгъыш Фатима келеди къатына).

Фатима: Халит! Не болуб къалды билмей тургъанлайыбызгъа?

Халит: Болгъанды. Алкъын билмейме. Не эте турдунг? Экибиз айырылгъанлы эки ыйыкъ эки джылча керюндю. (Къучакълайды). Энтда айырылабыз. Ким биледи, энди къачан тюбербиз. Тюбербизми?

Фатима: Нек айтаса алай? Сенсиз къалай джашарыкъма мен? Сенсиз! Къачан кетесиз?

Халит: Эртденбла. Фатима, унутма! Сенден сора джокъ эди насыбым. Энди... энди ачы джолгъа чыгъабыз. Билмейме ол бизни къайры элтирин. Къайда болсам да унуталлыкъ тюлме. Сен да унутма.

Фатима: Къайры джиберликдиле сизни? Къайда табаргъа болукъма?

Халит: Джукъ айтмагъандыла, Фатима. Эртденблагъа хазыр болуб туругъуз дегендиле. Танг атаргъа талай сагъат къалгъанды. Талай сагъат... Насыбха берилген заман... Сени бла меннге. Тангны белгиси айырлыкъды экибизни. Бизни айырлыкъ кюч болмаз деб тура эдим. Алай болур эди джазыуубуз. Ийнанама, Фатима, тюбеширикбиз биз. Тюбеширикбиз.

Фатима: Бюгюн кетме. Мени бла тур. Кетме. Джюрегими бир ауур сагъышла басхандыла.

Халит: Джолгъа хазырланыргъа керекме. Атам, анам да сакълай болурла. Ким биледи, керемеми энди аланы да.

Фатима: (Джылары келиб). Халит меннге бир бурху шошлукъ бере кет. Бир къара булутлагъа кириб баргъанча болама. Халит, кетмей къалыргъа болмаймыды? Тилейме, кетме. Къуру эки-юч кюнчюкню къойсунла деб, тилейим барыб. Кетме, Халит, тилейме.

Халит: Фатима!

Фатима: (Эс джыйгъанча эте). Не дейме? Кеч, джаным. Чыртда башымы тас этгенме.

Халит: Ийнанма. Къыйын заманды. Къыйналма. Кересе кесинг халкъгъа джетген бушууну. (Бир кесек тынгылаб). Фатима, сенден езге тишырыуну танымагъанма. Сени бла муратыма джеталмагъанлай кетиб барама. Терслигим болгъан эсе, кечсинле тийре, эл, таула да. Кемсиз сюйюб, насыб бералмай айырылгъаным ючюн сен да кеч. Кеч, муратыбызгъа джеталмагъаныбыз ючюн. (Эки къолу бла Фатиманы имбашларындан тутуб, кезлерине къарайды).

Фатима: Кеч, кеч деб турма. Бир адамны аллында да джокъду сени терслигинг. Биз да сюйюб айырылмайбыз. Бизни кибик мингле болурла бусагъатда. Айланнган джерингде кесинги сакъла. Джашаргъа керексе. Мени ючюн, кесинг ючюн, энди тууарыкъла ючюн…

Халит: Бюгюн Хасан да алай айтханды.

Фатима: (Кесин джарыкъча этерге кюреше). Эсингдемиди гитче заманчыгъыбыз? Огъай, эсинге бир тюшюр. Хасан мени чачымдан тартханында къалай тюйюшген эдигиз? Экигиз да мени ючюн.

Халит: Бюгюн ол кюнюбюз болуб къалгъа эди!

Фатима: Энтда урлукъму эдинг мени? Не? Хасан бла тюйюшгенингден сора ачыуланыб къалай ургъан эдинг!

Халит: Артда сен да атама тарыгъыб, мен да юйге барыргъа къоркъуб, къаллай бир тургъан эдим! Сени уа эсингдемиди Къобан башында кюн сайын къарт

Иммолатны къойларын кютерге ашыкъгъаныбыз? Эгиз къозуланы бизге атагъаны уа!

Фатима: Сени къозучугъунг джаргъа кетгенинде къалай джылай эдик?! Къууанч бла бушуу къолтукълашыб тура кереме джашауда. Бир-бирин сюргенлей. Насыб да бизни джокълады деб тургъанлыкъгъа, бушуу келди. (Фатиманы къучакълайды). Айырды бизни ачы къазауат. (Сцена къарангы болады. Ала бир-бирин къучакълаб сюеледиле. Къарангыда Халит айтхан джангыз сез эшитиледи). Къазауат.

(ДЖАБЫУ)

ЭКИНЧИ АКТ

БИРИНЧИ СУРАТ

Фатима джангыз кеси юйде. Мыдахды. Терезени къатында шиндикде олтуруб джырлайды.

Фатима: Кемеча джюзе,
Кетиб барады
Насыбым кенг тюзлеге,
Сенсиз къалгъанма,
Чексиз тенгизде
Билмейме къайда излерге.
(Джырлагъанын тохтатыб, терен ахсынады).

Джангызлыкъ. Къалай къыйынды джангыз адамгъа. Бу тил да элден къачарча этди. Тохта, Халит къалай айтхан эди аллай адамланы юсюнден? Хы, тилчи бла сатлыкъ... (Терезеден къараб, Акълима бла Къозтюймени озуб баргъанларын кереди). Биягъыла. Энди уа не айтадыла хариб мени юсюмден?

(Экиси да Фатимагъа эшитдирирча селеше барадыла).

Акълима: Оу, къор болайым сени аузунга. Джашла къайтха эдиле да неда болгъа эди. А къыз, унутуб турама, сен ол хапарны эшитгенмисе?

Къозтюйме: Не хапарды ол?

Акълима: Биягъы къахмени хапары.

Къозтюйме: Энди уа не этгенди, джарыллыкъ?

Акълима: Да, ол хариб Мекерни джашы бла айланыб…

Къозтюйме: (Аны аузуна чаба). Аллах айтмасын. Ол хапарны аузунга сыйындырыб къалай айтаса? Емюрде элни къатына киши келмез. Бютеу дуниягъа бедишлик этиб къоярыкъды. Джангыла болурмуса, Терен юйюне джыярча хапар эшитилген эди кетерини аллы бла.

Акълима: Огъай, огъай. Теренни хапары да джокъду андан. Эртденден ингирге дери юсюме тюк къонмасын деб айланнган Халитденди.

Къозтюйме: Къой, алай айтма. Къазауатда айланнган адамгъа не болады, не къалады. Ол бетсиз да аны ючюн турады тийреге керюнмей.

Акълима: Ол огъурлу Мекер бла Чопалакъ да аузларына къуут джуммакъны алгъанча, элге чыгъыб, сез эшитдирмейдиле.

Къозтюйме: Джазыкъ Мекер сынамагъан да не къыйынлыкъ къалды бу джалгъан дунияда?

(Энди уа кел алдыкъ дегенча, Акълима бла Къозтюймени бетлери джарыб кетедиле. Ерге къобуб, кезлерин сюрте тургъан Фатима кириб келген Ариуджанны эслеб, аннга къууана, аллына атлагъанлай, Ариуджан чамланыб башлайды).

Ариуджан: Айтхан эдим да мен санга, къанчыкъ, айланма деб. Бедербет къанчыкъ. Элге чыгъыб, сени юсюнгден сез эшитмей юйге къайтхан гюнах болуб бошагъанды. Асыл аямаз, гемха тозмаз дегенлей, сеннге бир сез татыргъа унамайды. Атанг хариб сау болса, джетдирмез эди бизни бу дуниягъа. (Бир кесек сел болгъанча керюнеди. Фатиманы

джазыкъсыннганы танылады). Юсюнг-башынга бир къара. Неге ушайса болгъанынг кебюб? (Ауур болгъанын бусагъатда эслегенча, хатхусу таба сейирсиниб къарайды Фатима). Бу джылауну чыртда тохтата болмазса дейме. Сен джылаб этерик зат къалмагъанды энди.

Фатима: Не этерге да билмейме, барыб джардан башымы атмай эсем. Чыдаялмайма.

Ариуджан: Къайры къачайыкъ, не мадар этейик? (Фатиманы сезлерин энди ангылагъанча). Хы, бар да башынгы бир ат. Алайсыз да сез тамам азды. Къой, бу телинге урдургъанынгы. Ол сезлени бир эшитдирсенг, эшитмедим деме.

Фатима: Бу худжу къазауат асыры дженгил башланды.

Ариуджан: Не дегенлигингди? Аузунг джабылсын сени.

Фатима: Юйге элтирге деб тура эди. Атасына да айтдыргъан эди.

Ариуджан: Анда терслик джокъду. Сенсе терс. Бир кесек тезгенликге от тюшюбмю къаллыкъ эди. Ол а бусагъатда къайда болгъанын джангыз Аллах биледи. Оумуду, саумуду, къайдам.

Фатима: Ах, аны орнуна мен болгъа эдим ол къазауатда.

Ариуджан: Письмо келмей турамыды?

Фатима: Келгенди. (Джастыкъ тюбюнден алыб, письмону узатады). Джаралы болгъанма деб джазады.(Джыламсырайды).

Ариуджан: Джылама. Джыламукъ насыб келтирлик болса, насыбдан атлар джер табылмаз эди элде. Бир мадар этерге керекбиз. Кеси джазгъан эсе, асыры ауур болмаз джарасы да.

Фатима: Джараны не башхасы барды? Къалайы да бирча инджитеди.

Ариуджан: Бусагъатда сени къайгъынгды орамгъа чыгъаргъа къоймагъан. Элден кетерге керексе. Дженгил. Уллу ауушха, джуукъларыбызгъа бар. Биз бирбирибизден хапарсыз болуб тургъанлы иги кесек заман етдю. Хапар излеген болса, къазауатха кетгенди дерсе да

къоярса. Бусагъатда дуния сени къайгъылы да болмаз.

Фатима: Мен кишини танымайма аладан.

Ариуджан: Танырса. Мени айтсанг, кеслери да танырла.

Фатима: Сау бол, Ариуджан, емюрде унутмам. Башымы суугъа атарлай болуб тура эдим.

Ариуджан: Тыш адамгъа селешгенча, неле айтаса? Сеннге айтылгъан бла бютеу тукъумгъа айтылгъанны не башхасы барды? Ол сезден къутулмай джерге кирлик болгъан эдик барыбыз да.

Фатима: Къайры барлыкъ эсем да, былайдан дженгил бир кетге эдим.

Ариуджан: Танг аласына хазыр бол сора. Адам кергюнчю элден чыгъаргъа керекбиз. Ары дери элтиб къайтайым сени.

Фатима: Джаяулай кеб баралгъа эдим.

Ариуджан: Аны къайгъысын мен этерме. Сен кечге къалма.

Фатима: Мен бусагъатда огъуна хазырма.

Ариджан: Ол энди тууарыкъны сагъышын да эт. Анда да джылаб, кезюнгю-къашынгы кебдюрюб турсанг, эшитмедим деме. Ашыгъама. Ашхы кечели бол. (Кетеди).

(ДЖАБЫУ.)

Кюнорта. Кими ныгъышда олтуруб, кими сюелиб талай адам Умаргъа къарайдыла. Тозурагъан шинелни къаблаб олтургъан Умарны акъыллы, сагъышлы тюрсюню барды. Онг билеги джокъду. Сол къолу бла онг тобугъунн сыларгъа ешча керюнеди.

Умар: Кюн аман боллукъ болса,бу эски джара кибигибиз да къыйнаб башлайды. (Тобугъун сылайды). Да, алайды да, аны айтама, Мекер. Адам улу джаратылгъанлы да къазауатсыз болмагъанды. Бу да бошалыр, алай а…

Мекер: (Аны беле). Ашхы улан, сен къазауатда болдунг, Аллахгъа шукур, джанынг саулай тюбедик саннга. Езге, элден кишини эслегенинг болмадымы айланнган джерингде?

Умар: Кергенме, Мекер. Ал кезюуде. Элчи джашла иги сермеше эдиле джау бла. Бири да сизни сыйыгъызны тюшюрлюк тюлдю. Арт кезюуде мен джаралы болгъан эдим.

Мекер: Умар, Аллахны къулу эсенг, бизге бир тюз хапар айт. Билесе, къралыбыз уллуду, чексизди деб къойсанг да джарарыкъды. Кючю да кебдю. Сора, хаман да ызларына тайыб нек барадыла аскерлерибиз? Не уа, кишини эсинде-бусунда болмагъанлай, тюлкю тауукъ оруннга киргенча, бу хадаус къазауат къалай кириб къалды юйюбюзге?

Умар: Э-э, Мекер, ол соруулагъа сенден сора да кебле излегендиле, таб энтда излейдиле джууабла. Ачыкъ, кескин джууаб табмагъанлай мен да кетдим (биягъы тобугъун сылайды). Аскерлерибизни ызларына баргъанлары уа, къайдам, къалай кересе, кючлю болурму ол немец деген да. Алай а, кесигиз эслей болурсуз, ала да арый башлагъанча керюнедиле.

Мекер: Джашла сен айтханча, джигитлеча сермеше эселе, арый башлар заманлары уа джетгенди. Къазауат тюз барса, алай болургъа тыйыншлыды.

Умар: Къаллай тюз къазауатды ол, Мекер? Джукълаб тургъан джигитни къызбай да хорлар.

Мекер: Не дегенлигингди? Джукълаб, уяныб турса да джигит къачан да джигит тюлмюдю?

Умар: Да, немец алай къызбай болмазмы, Мекер?

Мекер: Тюз айтаса, ашхы улан. Немец не бек кючлюдю, не шашхынлыды. Кеси да тюрленнгенди, ансы мен аны арбалюциягъа дери да таныучан эдим. Кеб чабханды ол бери, кеб ачханды ачы тюйюшлени. Бир кере да хорламагъанды. Бу кърал а сюеледи пелиуанча. Алайды, Умар, немец керти шашханды, ансы ачмаз эди къазауат.

Акълима: Джашчыкъ, бизникиледен кеб адам елемиди, джашырмай тюзюн бир айт?

Умар: Немецледен эсе аз еледиле. Аны билеме. Алай а, Акълима, елгенлени санар заман табылмайды анда.

Къозтюйме: Ий, къурманынг болайым балам, бу худжу къазауатны юсюнден не айталла тамадала? Бошаллыкъ тюлмюдю дженгилирек?

Умар: Къазауатда аны юсюнден селешмейдиле, кими еледи, кими джаралы болады. Сау къалгъан елген неда джаралы болгъан тенгине къыйналгъандан тынгылаукъ болады. Алайды къазауат дегенлери. Аны ахыры уа (тынгылайды бир кесекни, сагъыш этгенча). Бири хорлайды, бири хорлатады. Хорлатхан джангы къазауат ачаргъа дыгалас этеди. Адамла ол дыгаласны башын кесерча мадар табсала, емюрде да болмаз эди къазауат. Емюрледен келген адет а алайды. (Тобугъун сылай). Бу къазауат да бошаллыкъды ишексиз. Алай а джангы къазауатны болдурмазгъа джетерми кюч адам улуда? Ол соруугъа мен джууаб табалмайма.

Мекер: Джетерге керекди, Умар, адамланы кючлери ол затха. Сен емюрюнгде замансыз елюрге сюйген адамны кергенмисе? Огъай. Адамла бары да алайдыла. Кюреширикдиле ала.

Умар: Бюгюннге дери кюрешмегенмидиле адамла къазауат болмасын деб? Кюрешгендиле. Къазауат а барды. Сизни былайгъа джыйылыб, бушуулу этиб тургъан ол тюлмюдю? Къачан болса да адамла ангыларла аны керек болмагъанын. Бусагъатда уа бары да ангылаб бошамагъандыла, Мекер.

(Ол кезюуде бары да бир джанына къарайдыла. Къолунда сабийчиги бла келиб, арлакъда тохтайды Ариуджан. Мекер анга ауур къараб, Чопалакъгъа кез иеди. Олсагъатлай, Чопалакъ ерге къобуб, адамгъа эслетмезге кюреше, кетеди. Хар ким анга бурулгъан кезюуде, Мекер да, акъырын къобуб, кетеди. Бары да тынгылаб иги кесекни турадыла. Шошлукъну Акълиманы шыбырдагъан, хыны ауазы беледи).

Акълима: Бетсиз. Къахме. Ол гъыбышыны да алыб, былайгъа келирге бети да къалай джетди? (Ариуджанны къолунда сабийге къарамай, арлакъда сюелген Фатиманы кергюзе, тауушун да ерге этиб). Оу, мени Аллахым, бетсизликден алгъа джаратылгъан болур эди ол гаджи.

Къозтюйме: Ол бедишликни кергюнчю елге эдим мен. Джарыллыкъ къанчыкъ, бютеу элни бетин джойду.

Умар: Адам бар, джокъ деб къарамай, не къаты селешдигиз. (Алагъа разы болгъанча). Кесигиз биле болурсуз.

Акълима: (Акъырын). Мекер улудан хапар алыргъа келген болур, бетсиз. (Умаргъа бурулуб). Джанынга къор болайым, Умар, Терен харибни кергенинг болмадымы?

Умар: (Аны не айтыргъа излегенин ангылаб). Оллахий, кермеген эдим. Енге, къагъыт джюрютебиз. Сау-эсенди. Медалла да алгъанма деб джазады.

(ДЖАБЫУ)

ЭКИНЧИ АКТ

БИРИНЧИ СУРАТ

Къыш. Уруш етген тюз. Анда-мында дегенча тоб атылгъан тауушла эшитиледиле. Фатима шинелни юсюнде джаралыны тартыб келеди. Бир джаягъы къан джугъу болгъанды. Тамам арыгъаны танылады. Къарыусуз болуб тохтайды. Юсюнде шинели, беркю.

Джаралы: Анам! (ынгычхайды). Анам!

Фатима: (Джаралыны юсюне къаблана). Бир кесекчик чыда, джаным.Бусагътдан иги болуб къаллыкъса. Ма бусагъатдан.

Джаралы: Анам! (Дженгил ерге силкине). Алгъа!

Фатима: Сабыр бол, джаным. (Эки къолу бла силкиннгенин тохтатыргъа кюрешеди). Сабыр бол. Бусагъатдан джетерикбиз.

Джаралы: (Эс джыйгъанча). Къайры?

Фатима: Юйге.

Джаралы: Къайрыса? Ызынга! (Ынгычхайды). Анам!

Фатима: Не дейсе, джашым?

Джаралы: (Эс джыйыб, башын аны таба бурургъа кюреше). Сенмисе, сестра! Мени къой. Къой. (Пауза). Командир джаралы болгъанды. Анга. (Эс ташлайды). Алгъа! Алгъа!

Фатима: (Юсюне къабланыб, джылары келиб тынгылайды. Башын келтюрюб). Къалай джашды. Сени уа ненча адам кюсей болур бусагъатда. Анала, эгешле. (Пауза). Меничала.

Джаралы: Анам!

Фатима: Не дейсе, джашчыкъ? Къатынгдама, джаным. Тынгылаб турама. (Джаралы кекюрегине узалгъанча этеди). Джарангмы аууруйду? Бир кесекчикни тез. Бусагъатдан сау болуб къаллыкъса.(Пауза). Сизге бу къыйынлыкъны сынатханла емюрде да онгарламы?

Джаралы: Мени къой, сестра.Боллукъ болгъанды. (Акъырын атлай, Катя келеди. Аны юсюнде да шинели, башында беркю. Аны да арыб тургъаны керюнеди. Фатиманы къатына келиб, олтурады).

Катя: Джаралыланы керюрге юреналмайса, Фатима.

Фатима: Къазауатха адам емюрде да юреналырмы?

Катя: Бюгюн танг белги бергенлей сермешиу башланнганында кек джанады деб тура эдим.

Фатима: Отча джаннган къызыл тангла бизни уятыб тургъанлы къаллай бир заман болады. (Пауза). Къызыл тангла.

Катя: Къызыл тангламы? Тюз айтаса. Кекню, джерни да къан бирден къызартханча керюнедиле эндиги тангла, къазауатны танглары.

Фатима: Къалай этейим, Катя?

Катя: Не затха?

Фатима: (Джаралыны кергюзе). Керти къарыусузду. Къымылдатыргъа къоркъуб турама.

Джаралы: Алгъа! (Созуб айтады).

Катя: Къаны кеб кетген болур.

Фатима: Джарасын иги байларгъа кюрешген эдим. Эки сезден сора джукъ айтмайды. (Джаралыны башын сылай). Къазауат болмаса, школда окъуй турлукъ болур эди.

Джаралы: Анам!

(Самолет гюрюлдеген тауушла эшитиледиле).

Катя: (Башын келтюрюб, кекге къарай). Бизникиле кекге чыкъгъанлай, аланыкъыла тас болуб кетедиле.

Фатима: Сталинградны эсинге бир тюшюрчю. Баш келтюрюрге къоймай, къалай этиб тура эдиле. (Пауза).Энди уа тангла да аланы къанларына боялырча кюн джетгенди.

Катя: Мындан ары андан да бек бояллыкъдыла кеси къанларына.

Фатима: Кел, Катя, келтюрюб, къымылдатмай элталлыкъ эсек керейик.

Катя: Кел.

(Экиси да шинелни джагъасындан, этеклеринден тутуб башлайдыла).

Джаралы: Алгъа!

(ДЖАБЫУ).

ЭКИНЧИ СУРАТ.

Танг аласы. Шошлукъ. Фатима джангыз кеси олтурады. Шинели юсюне къабланыбды. Акъырын джырлайды.

Къанлы тенгизде
Къызыл эртденде
Джюрек джылайды
Насыбны излеб.

Джюрек сюеди,
Джюрек кюеди,
Ачы тобладан
Эртден кюйгенча.

(Катя келиб, къатына сюеледи. Фатима аны эслемейди).

Ачы тобладан
Эртден кюйгенча.

Катя: Нек джукъламайса?

Фатима: Джукълагъанма.(Пауза). Емюрде къазауат болмагъанча шошлукъ барды тегерекде.

Катя: Сени джырлаб биринчи кере эшитеме. Кесинги да ариу ауазынг барды.

Фатима: Ол джыр тюлдю, кюудю. Джюрекни бек къыйналгъанына этилген джырлагъа бизде кюу дейдиле.

Катя: (Джыламсыраб). Эки аягъы да кесилген лейтенант кеси кесин уруб къойгъанды Фатима. Къалай джаш эди! Къаллай бир джашаргъа боллукъ эди энтда.

Фатима: Бу, худжу къазауат, къуру джаш адамланы сайлай болур къырыргъа. Къайры къарасанг да джара, къан, елюм. Дуния къутуруб къалгъанча керюнеди кезюме. Харибге мен да бир бек къыйналдым. (Пауза). Аллай адамла сакъат болуб джашаргъа унарламы?

(Экиси да биягъынлай бир-бири къатында олтурадыла).

Катя: Джашын къазауатдан сакълай джан бергинчи джашарыкъды хариб анасы.

Фатима: Кеб анала замансыз къарт боллукъ болурла алагъа джылай.(Бир зат эсине тюшгенча, хурджунуна узалыб, письмону чыгъарады).

Катя: Не затды?(Ышара). Кимден алгъанса?

Фатима: Бирсикюн келген письмону окъургъа заман табмагъан эдим. Белюне-белюне окъуб башлайды. «Бизге къыйналма. Джашчыкъ игиди. Элде къартладан сора киши къалмагъанды. Къарачайны аты бла ишлетирге деб, ачха джыйгъан эдиле. «Красный Карачай» деген самолетла боллукъдула энди. Биз, тишырыула да табхан затыбызны да джыйыб, аскерчилеге джибергенлей турабыз. Талай джаш орденле алгъанбыз деб джазгъандыла. Къара къагъытла келир ючюн да къалмайдыла. Мусос, хариб, бир кюннге аллай юч къагъыт алгъанды. Джашчыкъ ючюн къайгъырма. Игичик болгъанды. Мекер хариб, келиб, орамтын озгъан сылтау бла керюб кетиученди…»

Катя: Бир тынчлыкълы болурса энди, хаман эсинге тюшюрюб, къыйналыб турмай.

Фатима: (Сагъышланыб). Тюз айтаса. Не этейим, мени да андан сора кез джарыгъым джокъду, Катя. (Къууаннганын билдире, Катя, Фатиманы къучакълайды. Самолетла гюрюлдеген тауушла

кючлюден кючлю эшитилиб башлайдыла). Биягъыла келедиле энтда.

Катя: Къараб тур бусагъатдан аланы алларына бизни самолетла чыкъмасала. Энди алгъынча эркин айланалмайдыла.

Фатима: Не эсе да аланы ачы тауушларына юреналмай къалдым.

Катя: Майна, Фатима, ары къара, майна. (Къолу бла кекню кергюзе). Майна, бизникиле алагъа атылыб барадыла. Къараб тур, энди аланы къачыуларына.

Фатима: Кердюм. (Къууана). Хар бири башлары къалгъан джерге чачыла башладыла да. Ох! Аланы барында бир кюйдюрселе.

Катя: Тобларын атыб, къача башладыла. Майна, Фатима. Майна, бири кетди. Энди аладан къоркъуу джокъду. (Пауза). Къачыб башлайдыла. Булут кюн болмаса къалай иги эди. Джан къайгъылы болдула да!

Фатима: Булутла таба къачханларын эслеймисе?

Катя: Кел, Фатима, кечикдик.

Фатима: (Къолундагъы письмону хурджунуна сала). Кел.

Катя: Окъуб бошадынгмы?

Фатима: Огъай.

Катя: Не джазады? Кимден келгенди?

Фатима: Ариуджандан сора ким джазарыкъ эди? (Письмону дагъыда алыб, анга къарай). Джашчыкъ игичик болгъанды.

Катя: Керсенг, танымай къалыргъа да болурса энди.

Фатима: (Тенгин ийнакълай). Ким биледи. Кел. (Ерге къобадыла). Кекню алайыны къызаргъанына бир къара!

Катя: Джаннган самолетла къызарта болурла.

Фатима: Гюнахсыз тегюлген къан эсе да ким биледи.

Катя: Алай огъуна болур.(Пауза). Сен къызыл къарны кергенмисе? (Пауза). Къачан болса да, къазауатдан сора, кеси сабийинге къызыл къарны кергенме десенг, ийнанырмы?

Фатима: Джангы келгенимде, акъ халатха къарасам да кезлерим аны къызылча кере эдиле. Энди

юренгенча да болдум. (Пауза). Кюн сайын къанны керюб турургъа адам емюрде да юреналлыкъ болмаз.

Катя: Фатима, бар да бир кесек къалкъы, мен да джаралылагъа къарайым. Бир кесекден заманынг да джетерикди.

Фатима: Бусагъатдан барайым.

(Катя кетеди. Фатима кеси джангыз олтура туруб, къалкъыб тебрейди. Акъырын атлай аны къатына Хасан келеди. Алкъын эслемейди. Хасанны бир къолу байланыбды. Алай а тирича, таукелча керюнеди. Тегерекге сейирсиниб къарайды. Фатима, къалкъыб тургъанлай). Халит. Халит. (Хасан аны эшитиб, къатына джуукълашады). Мен а не этерикме? (Хасан Фатиманы кючден таныб, уятыргъа кюрешеди).

Хасан: Фатима! Фатима!

Фатима: Элде не айтырла?

Хасан: Фатима!

(Герох атылгъан тауш эшитилгенлей, Фатима эрлай ерге къобады. Имбашы бла Хасанны кекюрегине тийиб, анга къарайды. Бир кесекни танымагъанча эте туруб).

Фатима: Хасан! (Къарнашын къучакълагъанча къучакълайды). Хасан! Къайдан чыгъыб къалдынг? (Бир джаягъын Хасанны кекюрегинден айырмагъанлай турады. Джыламукъларын сюрте). Саумуса? Халит къайдады? Хапарынг джокъмуду? Нек тынгылайса?

Хасан: Сен а къайдан чыкъдынг? Бу джаханимге къалай келалдынг?

Фатима: Кересе. (Бутлары къыйылгъанча болуб, олтурады. Хасан да аны къатына олтурады).

Хасан: Къаллайла келдинг бери?

Фатима: Мекерлагъа къара къагъыт келгенден сора тезелмадым. «Башсыз болгъанды» деб джазыла эди.

Хасан: Джашчыгъынгы хапарын эшитген эдим. Энди уллучукъ болгъан болур.

Фатима: Хасан; аны елгенине ийнанмайды джюрегим. «Сауду, сауду» деб тургъан бир зат барды ичимде.

Хасан: (Мыдах болуб). Бир ротада эдик, Фатима. Сермешиуню аллы бла ушакъ этген эдик. Бир кесекден а ... (Пауза). Андан бери аллай ачы сермешиу болуб кермегенме. Автоматларыбызны бырргъылары асыры къызгъандан къызаргъан эдиле. Джаралы болгъан эдим. Ол кюн огъуна тенгине тюбедим. (Пауза).

Фатима: Нек тынгылайса, Хасан. Мен тюзюн билирге керекме. Эшитемисе, Хасан? Аллахынг ючюн, джашырма джукъну.

Хасан: Елгенлени асыраргъа джыйгъан заманда...(Пауза. Джылары келген адамча тынгылады). Аны да ала бла бирге джюклеген эдиле, деген эди. (Пауза). Кесим кермегенме. Джигитликлери ючюн орденле берилгенлени тукъумларын окъугънларында анга «елгенден сора» деген эдиле.

Фатима: Елгенден сорамы? Къагъытда «башсыз болгъанды» деб джазыла эди да.

Хасан: Бизге талай адамны юсюнден буйрукъну окъугъан эдиле. Ким биледи, джангылыргъа да болурла.(Пауза). Кесинг а не эте тураса?

Фатима: Меннге не боллукъду? Бери кетерими аллы бла, гюнахлары кеслерини болсун, Халитни башсыз болгъан къагъыты келгенден сора, джашчыкъны кеслерине алыргъа деб, бир-эки кере да айтхан эдиле. Таукел болалмадым. Джашчыкъ Ариуджанда къалгъанды.

Хасан: Не бек тюрленнгенсе, Фатима.

Фатима: Бу худжу къазауат кимни да тюрлендиреди. Бери келгенли къалайгъа къарасам да джерни джараларын кереме. (Пауза). Къалайда да къыйынлыкъ, бушуу, къан. Билемисе, Хасан, джангы келгенимде, джаралыны кергенлей, кезлерим джыламукъдан толуб къала эдиле. Кесимден сора джылагъан адамны кермей къалдым.(Пауза). Джыларгъа да заман бермейди

къазауат. Джерни ол джаралы ючюн, ексюз къалгъан сабийле ючюн къазауатны джандырыб айланнганладан дертими мен да алырма. (Пауза). Халит ючюн.

Хасан: (Билегинден тута). Фатима.

Фатима: (Ашыгъыш, къайгъырыб). Билегингден нек тутаса?

Хасан: Тюнене осколка тийди да, бош тырналгъаны барды деб, госпитальгъа барыргъа унамагъан эдим. Кече ортасына иги къыйнаб тебреди. Байлатыб, ызыма къайтыб барама.

Фатима: Сен да кесинги сакъла.

Хасан: Энди не этер муратынг барды?

Фатима: Турлукъма госпитальда. Къазауат бошалгъынчы неда кесим…

Хасан: (Дженгил аны сезюн беле). Фатима! Джашынг барды.

Фатима: Ол, мен да энди кимге насыб келтирликбиз?

Хасан: Фатима, полк башха джерге кетиб къалыргъа болукъду. Сау болса, тюберсе, энтда Халитге. Мен а, айыб этме… (Пауза). Халитден татлы тенгим джокъ эди, кесинг билесе. Сау къайтсам, Фатима, Халит этерикни этерме сизге. Ашыгъама. Унутма айтханымы.

(Къол узатмагъанлай, кетиб тебрейди. Фатима аны сезлерин ангыламагъанча болуб, не айтыргъа да билмей, ызындан къараб къалады).

Фатима: (Акъырын). Сау къайтсам…

(ДЖАБЫУ).

Сермешиу барады. Окъ, тоб атылгъан тауушла. Халит телефон бла селешеди, бир кезюуде аны быргъысын къол аязы бла джабыб, къатында кимлеге эсе да буйрукъ бериб къычырады.

лит: Джолдаш майор, танкала ызларына кетдиле. Ненчамы? Сегизни кюйдюргенбиз. Джаяу аскер келеди. (Телефон быргъыны къол аязы бла джабыб) Лейтенант, осколкалы снарядла бла. Бир адам артха джанласа (герохну кергюзеди телефоннга). Ротадан хазна къалмагъанды. Болушлукъ керекди. Джолдаш майор, джолдаш майор. (Пауза). Телефон джууаб бермейди. Кеси автоматны алыб, андан атыб башлайды). Ма, сизге. Джерми керек эди. Магъыз, тоюгъуз. (Тоб атылгъан тауушу эшитиледи. Халит автоматдан атханын тохтатыб, онг билегинден тутады). Эх, анасыны замансыз заманда. (Эрлай ич келегин бир къолу бла джыртыб, чынасындан огъары къаты байларгъа кюрешеди. Ол кезюуде телефон зынгырдаб башлайды. Анга эс белмей, автоматны сол къолу бла тутуб атады. Къууана). Келигиз энтда, джигитле! Келигиз! (Телефон быргъыны алыб). Не? Лейтенант, бир атламны артха тебмегиз. Взводдан беш адаммы дейсе? Елгюнчю. Эшитемисе, лейтенант, елгюнчю. (Телефон быргъыны салыб, джангыдан алады). Джолдаш майор, эки взводдан адам къалмагъанды. Огъай. Чабыуллары тохтайды. Болушлукъ керекди. Эки сагъатнымы? Къарыусуз болгъаныбызны ангылагъандыла. Энтда кеб турмай чабаргъа болурла. Огъай. Кетерик тюлбюз. Джолдаш майор, политотделде къагъытым бар эди . Юч сагъат боладымы? Сау болугъуз, джолдаш майор. (Телефон быргъыны ызына салыб, не затха эсе да разы болгъанча олтурады. Тюрсюню джарыкъды. Окъ, тоб тауушу тохтайды. Билегин

джангыдан байларгъа кюреше тургъанлай Катя керюнеди).

Катя: Джолдаш капитан, мен байлайым.

Халит: Огъай, сестра. Ауур джаралыла бардыла.

Катя: Сизни байлагъандан сора.

Халит: Сермешиу тюгел бошалгъынчы да къалай джетиб къалдыгъыз?

Катя: (Дженгин акъырын ерге этиб, не затны эсе да джагъа). Биз, аскер сестрала, алайбыз. Ачыймыды?

Халит: Окъ тиер деб къоркъмаймысыз? (Джарасыны ачыгъанын танытады).

Катя: Бекми ачытдым? Ичинде осколка барды. Былайда алыр мадар джокъду. Бусагътдан госпитальгъа барыгъыз. (Байлай башлайды).

Халит: Къойсала?

Катя: (Ангыламай). Кимле?

Халит: Майна, андагъыла. (Къолу бла немецле таба кергюзеди).

Катя: Чабыуул бусагътда тохтады шойду да?

Халит: Бусагъатдан энтда башланныкъды.

Катя: Госпитальгъа барыргъа керексиз. Кесигиз а къайдансыз?

Халит: Кавказдан. Дженгил бол, сестра.

Катя: Атыгъыз къалайды? Кесигиз да нек ашыгъасыз? (Байлаб бошайды).

Халит: Ауур джаралыла бардыла, сестра. Иги эгечимча, алагъа бар. Бу сермешиуден къутулсанг, хапар айтырма.

Катя: Табалсагъыз. Биз чарх юсюнде айланабыз. Госпитальгъа барыргъа унутмагъыз. (Кетеди).

Халит: Ашхы, сестра. (Биягъы телефонну алады). Лейтенант, взводлада къаллай бир адам къалгъанын дженгил бил да, меннге айтырса. (Телефон быргъыны ызына салады. Сол къолу бла хурджунуна ўзала, кеси-кесине). Не, джолдаш капитан, энтда бир-эки чабыуулну хорларгъа къарыу джетерми? (Хурджунундан къагъытны чыгъарыб, анга къарай, акъырын айтады). Танкала

болмасала. (Пауза). Биягъы Умар. (Письмону окъуй, алыннган адамча, секириб ерге къобады). Сестра! (Къычырады). Сестра! (Пауза). (Тезюмсюз). Сестра! (Катя чабханлай келеди).

Катя: Не болгъанды, джолдаш капитан?

Халит: (Не айтыргъа да билмей туруб, джунчуй кеси-кесин терслегенча эте). Айыб этме, спиртинг бармыды?

Катя: (Сейирсиниб, къолунда къагъытха къарай). Барды.

Халит: Бери бер.

Катя: (Суулукъну узата). Не этериксиз?

Халит: (Керюрсе). Сау бол. (Суулукъну тобукълары бла тутуб, башындан бир-эки уртлайды. Дагъыда суулукъну ызына узатады). Сау бол, сестра.

Катя: Не болгъанды? (Сейирсиниб къарайды). Къараб-къарагъынчы не бек тюрлендигиз?

Халит: Джаш туугъанды, сестра! Эшитемисе, джаш! Бюгюннге дери мен аны билмей тургъанма. Эшитемисе сестра?

Катя: (Къууана). Алгъышлайма, джолдаш капитан.

Халит: Сау бол, сестра. Энди бар. (Пауза). Айыб этме. (Анга сейирсиниб къарайды Катя). Халит. Халитчик. Сау бол сестра. Энди бар. (Катя, кетеди. Халит письмону окъуйду). «Хайт» деб джаш болгъанды. Сен къайтыргъа аллынга чабыб чыгъарыкъды. Анасы сени излей къазауатха кетгенди. Мени дертими да ала къайтсанг, элге эм иги саугъа, сюйюмчю да этериксе». (Телефон зынгырдайды. Халит быргъыны алыб). Не?! Келедилеми? Танкала! Тезюгюз. Кеб турмай болушлукъ келликди. Елгюнчю. Эшитемисе, лейтенант?! (Танка гюрюлдеген тауушла. Халит тегерегине дженгил къарайды). Лейтенант, тезюгюз. Былайгъа да келедиле. Танкаланы марагъыз. Танкаланы. (Телефон быргъыны атыб, танкаланы кюйдюрюучю шкокну алыб атыб тебрейди. Андамында дегенча тоб атылгъан тауушла эшитиледиле). Ах-а, джандынгмы? Сен да кел. Кел. Ма, алай. Сен да меними эслединг? (Атады). Чыкъдымы

тютюнюнг?! Ма, энтда (атады). Халитчик ючюн! Халитчикле ючюн! (Атады. Олсагъатлай туура къатында тоб атылгъан таууш эштиледи. Халит ауады. Чыртда, не тюрлю да таууш эштилмейди. Халит къымылдамай джатады.

(ДЖАБЫУ).

ТЕРТЮНЧУ СУРАТ.

Мекерни арбазы. Къара къабдалны къаблаб, ныгъышда олтурады Мекер. Аны къатында Чопалакъ.

Мекер: Ол джашдан да бир къагъыт келмей къалгъанына бир къарачын.

Чопалакъ: Аллах айтса, келир. Кеси келиб къаллыкъ эсе да билмейбиз. Бу худжу къазауат бир тохтарыкъ болур.

Мекер: Хасандан келген къагъытны алыб, Иммолат хариб, кергюзмеген адамы къалды болмаз. Ол немчаланы сюрелгенибизча сюрюб барабыз деб джазады.

Чопалакъ: Хы, меннге да кергюзген эди. Айхай, хариб, къара таныса уа. Къагъытны уа меннге да кергюздю. Мен а андан да оу бирме. Не танырыкъ эдим. Сау болсун, Умар окъуб, хапар айтыб, разы этди.

Мекер: Ариуджаннга тюбегенинг болмай турамыды?

Чопалакъ: А киши, мен анга не айтыб тюберикме? Ол къой, аууз къара тутханыбызны да ачмагъанбыз. Мени анга тюбеб, не карым къалгъанды?

Мекер: Да, ол сабийни юсюнден дей эдим. Анасындан да бир хапар билмей къалдыкъ. Не десенг да башха адам тюлдю.

Чопалакъ: Къара къагъытланы юсюнден сора элде энди хапар джюрюмейди.

Мекер: Тейри къатын, ол джол да селеше келиб, тохтагъан эдик. Ол сабий бир сейирлик зат болгъанды.

Чопалакъ: Ий, юйден чыкъмагъанлай, къайда кересе сен аны?

Мекер: Иммолатха баргъаным сайын эслейме. Ариуджан билекчигинден тутуб, арбазда, не орамда айланыучанды.

Чопалакъ: Арт кезюуде Иммолатха да кюн сайын барыучу болгъанса. Алгъын арбаздан хазна да чыкъмаучан эдинг.

Мекер: Ол джашха башсыз болгъанды деб къагъыт келгенли сабийге джюрегим илешиб башлагъанды.

Чопалакъ: Аллай къагъытны уллу Аллах энди къайтарыб да келтирмесин.

Мекер: Къатын, бютеу элге белгили ишге биз да кез къысыб турмазмы эдик. Къарагъан халкъгъа да ушагъыусуз керюнеди.

Чопалакъ: Не ишге, дегенлигингди?

Мекер: Сабий джашныкъыды. Биреуде асыратмай, кеси къолубузгъа джыйсакъ, дурус болгъанын Аллах, адам да кереди.

Чопалакъ: Не атасы, не анасы мында болмагъанлай сабийге не оноу этериксе? Ол джангызыма джыламагъа эдим, къайтханлай керек тюлдю деб къойса, не айтырбыз?

Мекер: Тейри, къатын, аны алай айтмазлыгъына Аллахны бирлигине ийнанмагъанча ийнаныб эртде бошагъанма. Барыб, Ариуджаннга ангылатыб, алыб келсенг, разы эдим. Кеси кесим бла ушакъ этгенни къоюб, сез негер табар эдим мен да.

Чопалакъ: Къой-къой мени. Бюгюнлю бир бек тюрлениб турама кесим да, кюн тюрленирге болмай эсе.

Мекер: Бар да, бир кесек таян. Ол келекни бошамадынгмы? Тамбла, бирсюкюн болса да, джыйылгъан затны ашырлыкъ болурла.

Чопалакъ: Аллах айтыб, къолум бла этген келегим джашчыкъгъа тюшюб бир къалса. (Къыйналыб, ерге къобады). Бюгюн тауусургъа кюрешейим. (Кетеди).

Мекер джангыз кеси ерге къобуб, арбазда ары-бери атлай туруб, орамгъа къараб, алгъа таукел атлайды.

Мекер: Ариуджан! Ариуджан, айыб этме да, иги эгечимча, былай бир къайта барсанг а. (Ариуджан тартыннганча аны къатына келеди). Айтырым бар эди, былай бир олтур. (Олтурадыла).

Ариуджан: Емюрде бу арбазгъа кирликме деб турмай эдим, Мекер.

Мекер: Нек айтаса алай? Бир элде, бир тийреде джашамайбызмы биз? Тиширыула бир-биригизге келкъалды болдугъуз деб, тил тутуб турургъамы керекди? Бу къыйын заманлада бир-бири ышыгъыбызны излесек, барыбызгъа да тынчыракъ болур эди.

Ариуджан: Алай а алай эди, Мекер. Хар не да биз излегенча болуб бармайды ансы.

Мекер: Энди эгечим, кересе бизни, джашаудан тюнгюлген эки къарт. Джаш сау-эсен болгъанындан хапарынг барды.

Ариуджан: (Сезюн беле). Аллах саулукъ берсин.

Мекер: Хы, да аны айтама, Ариуджан. Джаш да, Фатима да къайтырла элге. Бу къыйын заманда сен да къыйналыб тураса.

Ариуджан: (Энтда аны сезюн беле). Кишиден гырджынлыкъ тилеб айланмайбыз, Мекер. Джарлы къарыуубузгъа кере, не этерикбиз, джашай барабыз.

Мекер: Ариуджан, эгечим, джюрегинг керти да бек къыйналыб тура кереме. Ачыуланнган заманында бир къаты селешиб джиберген эсе да, оллахий, тейри хакъына, аны джюрегинде сизге кир ышан джокъду.

Ариуджан: Айыб этме, Мекер. Кесинг да сау бол, ангылар болуму болгъаннга ангылатдынг. Нек келмейбиз, келе турурбуз. (Кетерге излегенин билдире). Джумуӈха бара тура эдим.

Мекер: Ич сезюм болуб чакъыргъан эдим, сени Ариуджан. (Пауза). Сени къолунгда есген сабий бизни улан болгъанын бютеу эл биледи да?

Ариуджан: (Мекерни не айтыргъа излегенин ангыламай). Къайдам, элни билмейме, Фатиманы айтханы уа алай эди.

Мекер: Иги эгечимча, аны бизге берсенг, джаш бла анасы къайтхынчы, бизге негерлик этер эди.

Ариуджан: (Не айтыргъа билмей туруб). Къалай?

Мекер: Ариуджан, къазауат кечеги тойгъа барыб къайтханча зат тюлдю. Мен, аны сынагъанма сиз туугъунчу да. Кересе, кимге болса да бир къара къагъыт келмей, кюн озмагъанча джашаб баргъаныбызны.

(Ол кезюуде Чопалакъ арбазгъа чыгъады. Ариуджанны кергенлей, аны къатына келеди).

Чопалакъ: Ичкери кирсенг а, а къыз. Эртдеден бери кермегенбиз кесинги да.

Ариуджан: Игиликге кирейик, Чопалакъ.

Мекер: (Чопалакъны кергюзе). Ариуджан, ма муну бла да талай кере селешгенбиз. Сени келюнге къалай келеди?

Чопалакъ: Не затны айтаса, киши?

Мекер: Джашчыкъны берсе дей эдим.

Чопалакъ: Тоба, кеб болмай, ма бусагъатда аны юсюнден селешиб айырылгъан эдик. Бер, Ариуджан, кесинг билесе, бир зат бла инджитирик тюлбюз.

Ариуджан: Аны уа билеме, Чопалакъ, кеси къайтса не не айтыр ансы. Бир бек аманат этиб кетгенди.

Мекер: Ариуджан, биз анга, сеннге да башха адамла тюлбюз. Бизни уллу разы этерик эдинг, тейри.

Ариуджан: (Джарыкъ бола). Сиз айтханча болсун. Кереклиси да алай болур эди.

(Чопалакъ Ариуджанны ийнакълайды, Мекерни тюрсюню джарыйды).

Мекер: Барыгъыз. (Къатынына). Ал да кел.

Чопалакъ: Ала да къууанч бла къайтсынла. Кел, джаным.

(ДЖАБЫУ).

БЕШИНЧИ СУРАТ.

Кюнорта. Кюндюз. Фатима кеси джангыз олтурады. Гимнастеркасында эки медаль, гвардия знак.Сержант чыны болгъаны погонларындан танылады. Керти арыгъанча керюнеди. Пилоткасын тешиб, чачын тегеди. Джырлайды.

Фатима:

Къанлы тенгизде
Къызыл эртденде
Джюрек джырлайды
Насыбны излеб.

Джюрек сюеди,
Джюрек кюеди,
Ачы тобладан
Эртден кюйгенча.

(Катя пилоткасыз аны къатына келеди).

Катя: (Фатиманы къучакълай). Бюгюнлю бир-бирибизни кермей къалай туралдыкъ?

Фатима: (Катяны бетине сынамлы къараб, джаягъын сылай). Къалай ариуса, Катя. Бетинг да джюрегингча джашнайды.

Катя: (Ышара). Джаш болуб къалсанг, сюйгенин айтыргъа кюрешеди дерик эдим.

Фатима: Сюйгеними айтама.

Катя: Не этиб турдунг бюгюнлю?

Фатима: Не этерик эдим. Джаралыланы байладым, дарманла бердим. Билемисе, бюгюн меннге врачны айтханын.

Катя: Къайдан билликме? Ол сени айырыб сюе болур дейме.

Фатима: Тоба, Катя, туура къызындан башха кермейди. Бюгюн шиндикде олтуруб, къалкъыб тургъанлай, уятыб, орунга барыб таянсагъыз дегенлей, иги кесекни къараб туруб, «Фатима, къазауат бошала эсе, мени бла барырса» деди. (Къууана). Медицина институтха окъургъа саллыкъма дегенди.

Катя: Сен а не айтдынг?

Фатима: Керюрме дедим. Катя, сен билген хапарны ол билмейди да.

Катя: Айтмасанг, къайдан билликди? Мен а, бюгюн, емюрде этмеген затымы этерге аз къалгъанма.

Фатима: (Сескекли болуб). Къалай?

Катя: Джаралыланы байларгъа батареягъа баргъанлай, къарасам, дуппурда, тобну джанында талай адам елюб. Джангыз капитан да джангы чабыуулгъа хазырланыб тура. Келегин джыртыб, онг билегин байларгъа кюреше тура эди. Джангыдан байлаб, арлакъда тургъан башха взводха тебрегенлей, ызымдан дженгил-дженгил къычырды. Къайтыб, баргъанлай, спиртинг бармыды деб сорду. Бердим. Ол кезюуде, сен аны къууанныганын бир керге эдинг. Бир эски письмогъа къараб, спиртден да уртлаб, «сестра билемисе, джаш туугъанын энди биле турама» деди.

Фатима: Насыблы, бу джаханимде да къууана билгенин унутмагъан.

Катя: Къара шинли, субай джаш эди. Мыйыкълары болмаса, ариу къызчыкъды деб къояр эдинг.

Фатима: Унутуб турама. Фатима, бюгюн немецле уллу чабыуул этерикдиле деген хапар джюрюйдю.

Фатима: Бизни джерден кетерлери келе болмаз.

Катя: Джаралыланы машиналагъа джюклеб ашыргъанлары не ючюндю деб тураса?

Фатима: Алай уллу чабыуул этер къарыулары къалгъан болурму?

Катя: (Дженгил ерге къобуб). Фатима, Халитни аты къалай эди?

Фатима: (Ерге къобуб, Катягъа къарай). Къайсы Халитни? Катя, не дегенлигингди?

Катя: Фатима! Ол капитан меннге джукъ айтмады. Письмогъа къараб, эки сезню окъугъаны эсимде къалгъанды.

Фатима: Катя!

Катя: (Сагъышлы болуб). «Халит. Халитчик атагъандыла» деб окъуй эди.

Фатима: Катя! Къалайдады, капитан. Катя, ол Халитди, Халит. Айтмай нек турдунг?

Катя: Узакъ болмай. (Къолу бла кергюзе). Майна, алайдады.

Фатима: Мен джетиб келейим.

Джаралы: Огъай. Сестра, лейтенантха дженгил барыргъа керекди. Мени къой да ары бар.

(Тоб сызгъыргъан тауушу. Бир кесекден гоп атылады. Фатима джаралыны къатына джыгъылады. Сцена къызарыб, бир кесекден къаралады).

Катя: Огъай. Бусагъатдан немецле чабарыкъдыла алайгъа. Врач джибере эсе, бирге барайыкъ.

Фатима: (Катягъа тилекчи къарайды). Катя! Мындан сора аллай мадар табылмай къалыргъа боллукъду.

Катя: Кел, врачха айтайыкъ да, барайыкъ. (Кетеди).

(ДЖАБЫУ).

АЛТЫНЧЫ СУРАТ.

Тегерекде тоб атылгъан, окъ сызгъыргъан тауушла эштиледиле. Уруш баргъаны танылады. Джаралыны байлайды Фатима.

Фатима: Бир кесекчик тез. Бусагъатдан ачыгъаны тохтарыкъды. Бусагъатдан. (Джаралыны башын сюртюб, байлайды).

Джаралы: Сестра, бу ахырзаманнга сен нек келдинг?

Фатима: Селешме. Энди сеннге кеб селеширге джарарыкъ тюлдю. Бек ачытамыды? Бир кесекчикге тезсенг, иги боллукъду. Тамаданг кимди?

Джаралы: Лейтенант. Ол да ауур джаралыды.

Фатима: Бусагъатдан аны да байларбыз. (Биягъы окъ, топ тауушла эштиледиле). Капитан а къалайдады?

Джаралы: Ючюнчю взводда болур. Танытъанмы этесе?

Фатима: Билмейме. Узакъмыды?

Джаралы: Огъай. Сестра, лейтенантха дженгил барыргъа керекди. Мени къой да ары бар.

(Топ сызгъыргъан таууш. Бир кесекден топ атылады. Фатима джаралыны къатына джыгъылады. Сцена къызарыб, бир кесекден къаралады).

(ДЖАБЫУ).

ДЖЕТИНЧИ СУРАТ

Эртден. Ариуджан кеси джнгыз. Эски джаяды. Ол кезюуде Фатима арбазгъа киреди. Сол джаягъы эрши болгъанды.

Ариуджан: (Фатимагъа, танымагъанча къарай туруб). Фатима! Сенмисе! (Чабыб барыб къучакълайды). Фатима башын аны имбашына салыб, джылагъанча къалтырайды. Бетин бери айыргъанында, джыламукъла керюнмейдиле). Фатима! Къайдан чыгъыб къалдынг? Бу, худжу къазауат, сенден да бошаб къойгъан кереме. (Дагъыда къучакълайды). Къалай келиб къалдынг?...

Фатима: Келмей, не этериксе?

Ариуджан: (Фатиманы джаягъын сылай). Не болгъанды?

Фатима: Джаралы болдум. Госпитальда иги кесек джатдым. Энди юйге къайт да, кесинги бакъдыр дедиле да джибердиле. Кесигиз а не эте турасыз?

Ариуджан: Не этерикбиз, этиб. Дыгалас эте, джашай барабыз. Мени арт письмому алгъан болмаз эдинг?

Фатима: Къайсын?

Ариуджан: Халитни юсюнден.

Фатима: Билеме. Не эте турады?

Ариуджан: Бир бек илешгенди ол сабий алагъа. Мекер да, эртденден ингирге дери къолчугъундан тутханлай айланады. Джашлары хариб, сау заманда…

Фатима: Ариуджан! Кимге айтаса?

Ариуджан: Халитге.

Фатима: Ол сауду. Туура бир джерде тургъанлай аны кергюнчю джаралы болуб къалдым.

Ариуджан: Мындан алда къара къагъыт келген эди. (Айтханына сокъуранныганча). Джангылыч эсе да билмейме.

Фатима: Къалай! (Сюелиб, сез да айтмагъанлай къарай туруб, чалкъы джетген чепча джыгъылады).

(ДЖАБЫУ).

СЕГИЗИНЧИ СУРАТ.

Мекерни арбазы. Фатима бла Ариуджан сюеледиле. Акъырын атлай, бачха табадан Мекер чыгъады. Аланы эслемей, юй таба къычырады.

Мекер: Халит! Джашым!

Чопалакъ: (Арбазгъа чыгъыб, къонакъланы эслемей). Нек къычыраса, бусагъатда къалкъыгъанды. (Ариуджан бла Фатиманы эслеб). Тоба, Ариуджан нек сюелиб тураса, ичкери болмай. Негеринг а кимди? Келигиз юйге.

Мекер: (Алагъа сынамлы къарай туруб, Фатиманы таныйды). Фатима!

Чопалакъ: Оу, мен хариб, сен Фатимамыса? (Ашыгъыш алгъа атлаб, не этерге да билмей). Нек сюелесиз? Юйге келигиз.

Ариуджан: Джашчыкъны алыргъа деб келгенди. Сизни да къыйнай болур.

Чопалакъ: Оу, алай дегенинг неди? Аллахым айтмасын, аны бла кюн керюб турабыз. Ичкери болугъуз, бир тансыгъыбызны да алайыкъ.

Мекер: (Фатиманы къатына келиб). Кел юйге. Кея, келин!

(ДЖАБЫУ).

ОГЛАВЛЕНИЕ

ЁРТЕН..... 1

ЭНЧИ ПИСЬМО..... 51

КЫЗЫЛ ТАНГЛА.....111

КАРАЧАЕВО-ЧЕРКЕССКОЕ РЕСПУБЛИКАНСКОЕ
КНИЖНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО

Кебекланы Таукъанны джашы Билял

КАЛАК ДЖАЗЫУ

*

Редактор А.М. Узденов

Тех. редактор В. К. Эбзеева

Корректор Р. М. Абазалиева

**

Компьютерный набор и верстка

В. К. Эбзеева

***

Сдано в набор 10.05.2004

Подписано к печати 28.05.2004

Формат 60x84 1/16

Бумага офсетная

Гарнитура «Таймс»

Печ. л. 9,0

Заказ 00305

Тираж 500